özgürlük yolu

aylık siyasi dergi

- KÜRDİSTAN'ın GERİ KALIŞININ ŞEKİLLENMESİ/2 ve 20. Yüzyılda Ulusal Hareketler
- Yeni Gelişme Döneminde VİETNAM
- BARZANİ ABD'nin Tuzağına Düştüklerini Söylüyor
- IRKÇILIKLA MÜCADELE GÜNÜ ve NEWROZ

23
NİSAN

özgürlük yolu
aylık siyasi dergi

NİSAN : 1977
YIL: 2
Sayı: 23

İÇİNDEKİLER

Sahibi: *Faruk ARAS* — Yazı İşleri Müdürü :*Mustafa KAYA* Yönetim ve Haberleşme Adresi : Dizdariye Medresesi Sok. *Deniz Apt. No. 8-8 Çemberlitaş - İSTANBUL — Abone : Yıllık* 100 TL. — Altı aylık 50 TL. Dış ülkeler iki katıdır. — İstanbul dağıtım : *TAN-DA* — Ankara Dağıtım : *ANKARA BÜROMUZ* Sanlı Han 105-214 Kızılay - ANKARA — İzmir : *EGE DAĞITIM* — Baskı: *ÖREN Basımevi* — Dizgi *EVREN MATBAASI*

Dergimiz ve Yayınlarımız Üzerinde Artan Baskılar

Dergimizin çıkışından bu yana, baskılar, engellemeler eksik olmadı; ama biz, gençlerin sınıflarda, insanların sokak ortasında, hem de emniyet güçlerinin gözü önünde kurşunlandığı ve saldırganlara bir şey olmadığı; siyasi partiler, demokratik kitle örgütleri üzerinde, bütün ölçüleri aşan bir baskı ve saldırı uygulamasının varolduğu bir ortamda; MC gibi burjuva yasalarının bile dışına düşmüş, hiç bir kural dinlemeyen, zor yöntemlerini, suç işlemeyi bir alışkanlık ve nitelik haline getirmiş bir iktidar döneminde bu baskıları da doğal karşıladık ve ikide bir okuyucuya iletmek gereğini duymadık.

Dergimiz Van'da, Diyarbakır'da ve başka yerlerde, yasalara aykırı bir şekilde toplatıldı. Taşrada birçok yere gönderilen paketlerimiz PTT tarafından gönderilen adreslere teslim edilmedi. Örneğin Erzurum'a giden tüm paketlerimiz gizli eller tarafından (elbette bunun sorumluları PTT görevlileridir) yok edildi. Bir çok yerde abonelerimize dergi ulaşmadı ve okurlarımız sürekli olarak bundan yakındılar; çoğu zaman adreslerine yeniden gönderdiklerimiz de aynı akibete uğradı. Bazı yerlerde, tüm ilerici, devrimci basına uygulanan eşkiyaca tutum dergimize ve yayınlarımıza da uygulandı. Örneğin Elazığ'da, komando denen beslemelerin ikide bir kitabevlerini basmaları, kitapları sokaklara döküp yakmaları bir yana, bu tür zorbalıkları önlemeyen, yâni görevlerini suistimal eden, suç işleyen bir takım «görevliler», bizzat kendileri de, hemen her gün kitapçıları dolaşmakta, hakkında hiç bir toplama kararı bulunmayan sol dergi ve kitapları toplayıp götürmektedirler. Kendilerine yaptıkları işin kanunsuz olduğu, suç olduğu hatırlatıldığında ise, «Burası Elazığ'dır, burada yasalar işlemez, biz bildiğimiz gibi yaparız» demektedirler. Yâni bu işi, bizzat, polis üniforması giydirilmiş birtakım kişler yapmaktadır.

Son aylarda ise baskılar daha da yoğunlaştı. «KÜRTLER» adlı kitabımız Diyarbakır ve Tatvan Sulh Ceza hâkimliklerince toplatıldı. Yapılan itiraz üzerine Diyarbakır Asliye Ceza Mahkemesi, kitabın basıldığı yerin İstanbul olduğu, hakkında, suç taşıdığına dair bir bilirkişi raporu da bulunmadığını belirterek toplama kararını kaldırdı. Tatvan Asliye Ceza Mahkemesi ise, çok da ileri ve demokratik bir karar vererek, kitabın bilimsel bir eser olduğunu, herhangi bir suç unsuru taşımadığını belirtti ve o da toplama kararını kaldırdı. İstanbul'da ise polis kitabın basıldığı, ciltlendiği matbaalara baskı yaptı ve onları tehdit etti.

Dergimizin 18, 19, 20 sayıları hakkında savcılıkça soruşturma açıldı ve sorumlu müdür arkadaşımızın ifadesi alındı. Dergimizin Mart sayısı ise, kargo yoluyla Diyarbakır'a ulaştığı gün, Diyarbakır büromuzun eline geçmeden polisçe el konuldu (bin adet) ve aynı anda mahkemece toplama kararı verildi. Polis Ankara büromuzu iki kez 22 ve 23 Mart tarihlerinde aradı, birkısım kitap ve dergilerimizi ve posta ile yurt içinden ve yurt dışından gelen yayınları toplayıp götürdü. Ağrı'da dergimizi satan bir arkadaş gözaltına alınarak kendisine işkence yapıldı.

Görüldüğü gibi, bütün yasa dışı tutumuna rağmen Dergimizi kapatma olanağına sahip olmayan MC iktidarı, bu tür baskılarla yayınımızı engellemeye, imkânsız hale getirmeye çalışmaktadır. Ama bu çabalar boşunadır. Şovenler ve gericiler mücadelemizi engelleyemezler. Onların, üç-beş aydını tutuklamakla, bazı kitapları toplayıp bazı yayınları susturmakla kitleleri sindirdikleri, kendilerini sükûnete kavuşturdukları dönemler artık geçmiştir. Devrimci ve demokratik mücadelemiz yığınlara mal olmuştur artık. Onlar, yığınların yükselen mücadelesi karşısında boşuna çırpınmaktadırlar.

MC iktidarının çöküp gitmesi çok sürmeyecektir. Bay Demirel ve ortaklarının iktidarda kalmak için baş vurdukları bu yöntemler sökmeyecektir. Bu iktidara güvenenler, faşist ve gerici çevrelerce beslenenler de durumlarına fazla güvenmesinler. Türkiye'de emekçi halkın zorbalardan hesap soracağı günler uzak değildir ve o zaman her şeyin dökümü yapıldığı gibi, basına karşı işlenen suçların, engellemelerin de hesabı sorulacaktır. Hiç bir suçlu, arada kaynayıp gideceğini, paçayı kurtaracağını ümid etmesin.

KÜRDİSTAN'ın GERİ KALIŞININ ŞEKİLLENMESİ-2

20. Yüzyılda Türkiye Kürdistanı ve Kürt Ulusal Hareketleri

C. ALADAĞ

Osmanlı Devleti ulusal bir devlet değildi ve sonuna kadar da öyle kaldı. İmparatorluk, çeşitli diller konuşan, çeşitli inançta bir çok halkı, ekonomik, kültürel ve coğrafi bakımdan birbirinden uzak ülkeleri bir arada tutuyordu; dağıldığı zaman da toprakları üzerinde bir çok ulusal devlet doğdu.

Cumhuriyet döneminde şovenizmi ve ırkçılığı şahlandıran burjuva ideolojisi, Cengizler, Timurlar ve tarihte yaşayıp yaşamadıkları bile belirsiz «Mete» gibi birtakım komutanlarla birlikte Osmanlı padişahlarını da —son ikisi-üçü hariç— birer ulusal kahramana dönüştürdü ve onların damarlarındaki «soylu kan»la övünür oldu. Oysa Osmanlı sultanları, günümüzde ırkçıları son derece heyecanlandıran bu tür duyguları tanımak fırsatını bulamadılar. Osmanlı padişahları yalnız cariyelerini ve eşlerini değil, devlet yöneticilerini seçerken de soy-sop hesapları yapmayı akıllarına getirmemişlerdi. Örneğin uzun imparatorluk dönemi boyunca sadrazamlık görevine getirilenlerin içinde Rum asıllılar Türk asıllılardan çok daha fazladır. Osmanlı sarayı için önemli olan, kişilerin soylarından ve inançlarından çok, onların sadakati ve her ülkeden toplanıp gelen vergilerin, haraçların miktarı idi.

Padişahlar hem «Rum İmparatoru», hem «İslâm halifesi» idiler. İmparatorluğun son döneminde, dağılmayı önlemeye yönelik iki akım görülür: «Osmanlıcılık» ve «ümmetçilik». Osmanlıcılık İslâm olmayan halkları da içeriyordu. Ancak bu ideolojinin dayanacağı bir taban yoktu. Osmanlı Devleti askerî gücüne dayanarak geniş topraklar üze-

rinde egemenliğini sürdürmüştü; o güç azaldığı ve tükendiği zaman da dağılma kaçınılmazdı. Ümmetçilik ise İslâm unsurlara yönelik bir ideolojiydi ve halifelik kurumunun İslâm halkları üzerindeki etkisinden yararlanılarak onların imparatorluktan kopmasını önlemeye çalışıyordu. Ancak bu çabalar da tükenmiş imparatorluğu yıkımdan kurtaramadı. Önce Rumeli'nin büyük bölümü ve Kuzey Afrika ülkeleri elden çıktı. Birinci Emperyalist Savaş Arabistan'ı da kopardı. Emperyalistler bizzat Anadolu'yu da aralarında bölüşmek için harekete geçtiler. Türk milliyetçiliği, bütün bu ulusal ayaklanmalar ve genel dağılma içinde 20. yüzyıl başlarında ortaya çıktı. Savaş, Osmanlı saltanatına son verirken Anadoluda ulusal bir devlet doğdu.

1. Dünya Savaşı sonrasında Ortadoğuda oluşturulan sınırlar üzerinde emperyalistler başlıca rolü oynadılar. Arabistan'da İngiliz ve Fransızların çıkarlarına göre sınırları çizilen birçok devlet bu iki emperyalist devletin ya doğrudan, ya da mandater olarak yönetimi altına girdi. Kürdistan bir kez daha parçalandı; önemli bir petrol bölgesi Güney Kürdistan Irak sınırları içine alınarak İngiliz nüfuz alanına, Cezire bölgesi ise Suriye sınırları içinde Fransız nüfuz alanına sokuldu.

Lozan Konferansı sırasında, Kürt halkının çoğunlukta olduğu Musul bölgesini de sınırları içine almak için büyük çaba gösteren ve Türkiye'de Kürtlerin eşit haklara sahip olacağını savunan Ankara hükümeti, söylediklerinin tersine ülkede demokratik bir yönetim oluşturmadı. Aradan bir-iki yıl geçmeden patlak veren Kürt isyanları da bahane edilerek Kürt halkı üzerinde terör estirildi, ağır bir milli baskı mekanizması kuruldu; bu halkın tüm ulusal ve demokratik hakları çiğnendi. Bu baskı politikası, ülkenin üçte birinde çoğunluğu oluşturan Kürt halkının yanısıra, Laz, Çerkez, Gürcü, Arap gibi diğer azınlık halklara da uygulandı.

Burjuvazi dünyanın hemen her yanında başka uluslara, azınlıklara karşı hoşgörülü olmamıştır. O, ulusal bencilliği, uluslar arasında düşmanlıkları kışkırtır, fırsat buldukça başka halklara baskı uygular. Türk egemen sınıflarının Kürt halkına karşı politikalarının bu derece sert olmasına ve zaman zaman jenosid uygulamasına kadar varmasına yolaçan diğer nedenler ise Anadolu'nun etnik yapısındaki çeşitlilikten ileri gelmektedir. Anadolu binyıllar boyunca çeşitli halkları, uygarlıkları barındırmıştır. Türkler Anadolu'ya yerleştikten sonra da bu halklar Türk halkıyla birlikte yaşamaya devam ettiler. Bu halklar arasında, şu ya da bu sebepten zaman zaman sürtüşmeler görülse de kaynaşmalar da görüldü; onlar yüzlerce yıl yanyana yaşadılar. Ancak imparatorluğun dağılma döneminde ulusal hareketlerin

gündeme çıkması bu çeşitli milliyetler arasındaki sürtüşmeleri alevlendirdi. Avrupa yakasındaki Bulgarlar, Sırplar, Romenler, Arnavutlar, Yunanlılar gibi, Araplar, Kürtler, Ermeniler de Osmanlılar'ın yüzyıllar süren boyunduruğuna son verip bağımsız devletler kurma çabasına giriştiler. Rumeli'yi ve Arabistanı yitiren imparatorluğun varisi Türk egemen sınıfları, Anadolu'yu bir an önce Türkleştirmek için yoğun çabalar harcadılar ve Kürt halkının ulusal taleplerine karşı çok sert davrandılar.

Cumhuriyet döneminde Türkiye Kürdistanı birkaç kez alt-üst oldu. Her ayaklanma onbinlerce insanın kırımı ve sürgünüyle bastırıldı. Şoven burjuvazi 1940'lara kadar burada sürekli savaştı. Bütün bunlar bölgenin ekonomik hayatını daha da yıkıntıya götürdü. Oraya hizmet götürülmedi, bölgenin kalkınması için çaba harcanmadı. Tersine bölgenin doğal kaynaklarını sömürmeye yönelik bir ekonomi politikası izlendi. Batıda burjuvazi devletin tüm olanaklarıyla palazlandırılırken doğuya karşı izlenen baskı ve sömürü politikası Kürdistan'ın durumunu daha da kötüleştirdi. Benzer bir uygulama ve gelişme İran ve Irak'ta meydana geldi. Her üç ülkede de kapitalizm gelişirken Kürdistan'da feodal yapı kendisini korudu; Kürdistan'ın her parçasıyla ülkenin geriye kalan bölümü arasındaki uçurum daha da büyüdü ve bu durum Kürdistan'ı bu ülkelerde, emperyalizmin yanısıra, egemen ulus burjuvazilerinin de sömürgesi durumuna getirdi.

Ermeni Katliamı ve Kürt Sürgünü

Osmanlı imparatorluğunda Ermeni sorunu 19. yüzyılın sonlarında kendini gösterdi. Ermeniler İç ve Doğu Anadolu'da, yer yer topluluklar halinde, ama Müslüman nüfusa göre azınlık oluşturmakta idiler. Ermeni nüfusunun en yoğun olduğu altı ilde (Sivas, Elaziz, Erzurum, Bitlis, Diyarbakır ve Van) ortalama Ermeni nüfusu toplam nüfusun yüzde 18'i kadardı (1897) ([1]). Ermeni halk genel olarak kent ve kasabalarda oturmakta, el sanatları ve ticarette müslüman halktan daha ileri bir düzeyde bulunmakta idi. Bu da ulusal duyguların bu halk arasında yaygınlaşmasını kolaylaştırıyordu. Ancak Ermeni Ulusal hareketi, sözkonusu nüfus azlığı nedeniyle sağlam bir tabana dayanmıyordu. 1887 yılında Cenevre'de Hınçak, 1890 yılında da Tiflis'te Taşnak adlı iki Ermeni örgütü oluşturulmuştu. Hınçak'ın sosyalizmi hedef edinmiş olmasına karşılık Taşnak örgütü sağcı bir örgüttü. Bu örgüte şoven bir milliyetçilik ve ulusal kin duygusu hâkim

---

(1) Stefanos Yerasimos, **Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye**, Gözlem y. s. 1007.

olmuştu. Nitekim Birinci Dünya Savaşı sırasında Doğu Anadolu'da Kürt ve Türk köylerine saldıran ve kıyımlarda bulunan çeteler başlıca, Taşnaklar tarafından örgütlendirilmişti. Taşnak Partisi 17 Devrimi sonrasındaki iç savaş sırasında, Ermenistan'da karşı devrimcilerin örgütü oldu ve devrime karşı birhayli direndi.

Ermeni örgütleri, Anadolu'daki ermeni nüfusun azlığı karşısında bağımsız bir Ermenistan'ın kuruluşunu, Balkanlar'a benzer bir biçimde, büyük devletlerin özellikle de Çarlık Rusyası ve İngiltere'nin müdahalesiyle başarmayı umuyorlardı. Ancak, kendi çıkarlarını daima ön planda tutan ve bu çıkarlar için küçük ulusları birbirine düşüren emperyalist devletler, Anadolu'daki diğer Hıristiyan azınlıkların sorunlarını olduğu gibi Ermeni sorununu da sömürdüler; ama onlara ciddi bir destek de sağlamadılar.

Ermenilerin giriştikleri büyük çaptaki ilk silahlı hareketler 1893 yılında başgösterdi. 1894 yılında ise tüm Doğu illerinin yanısıra, İstanbul'a da sıçradı. Ermenileri sindirmek için fırsat kollamakta olan Osmanlı idaresinin, en başta da Sultan Abdülhamit'in işaretiyle Ermenilere karşı bir katliam hareketine girişildi, öldürülenlerin sayısı kırk bini buldu.

Ama Ermeni halkına karşı girişilen asıl katliam Birinci Dünya Savaşı sırasında meydana geldi. Savaşın başlamasıyla birlikte Ermeni örgütleri Çarlık ordularının Doğu Anadolu'ya girmesini, bağımsız Ermenistan'ın gerçekleştirilmesi için uygun bir fırsat saydılar. Çarlık ordusuyla birlikte Doğu'ya giren Ermeni çeteleri köylere saldırdılar ve eski olayların verdiği öfkeyle katliamlara giriştiler. Osmanlı idaresinin tepkisi ise çok daha amansız oldu. Bu dönemde iktidarda bulunan ırkçı ittihat ve terakki grubu, durumu fırsat bilerek Ermeni halkına karşı geniş bir jenosid planı uyguladı ve yarım milyon insan öldürüldü. Bir o kadarı da ancak ülkenin dışına kaçarak kurtuldu.

Bu dönemdeki Ermeni sorununun, onunla ilgili olarak meydana gelen acılı olayların ve özellikle de Ermeni halkının uğradığı trajik durumun enine boyuna tartışılmasına bu yazının sınırları elvremez. Şu var ki bu olayın suçluları hiç bir zaman Ermeni, Türk ya da Kürt emekçi halkları değildir. Onlar yüzlerce yıl yanyana kardeşçe yaşadılar, aralarında dostluk ilişkileri kurdular. Osmanlı devleti, beyler onların tümünü ezdi. Bu son olayların yaratılmasında, hiç kuşkusuz, gerçekleri kale almayan, şoven bir Ermeni milliyetçiliğinin payı vardır. Nüfusunun ancak yüzde 18'ini oluşturdukları topraklar üzerinde bağımsız bir Ermeni devleti kurulması çabası gerçekçi değildi. Bu, ancak nüfusun çoğunluğunu oluşturan halkları boyunduruk altına alarak, ya da yurtlarından sürerek sağlanabilirdi. Emperyalist devletler

Ermeni sorununda da rollerini oynadılar, burada halkları birbirine düşürdüler, bu çatışmaları kendi çıkarlarına kullanmaya çalıştılar. Son günlerinde ırkçı-turancı düşlere bürünen Osmanlı İdaresi, İttihat ve terakkiciler ise bu halka karşı tarihin önemli jenosid (soykırım) suçlarından birini işlediler. Sınıflı toplumların tarihi zulüm ve kanla yazılmıştır. Sömürücü toplumlar varoldukça benzer acılı olayların yeralması kaçınılmazdır. Ermeni halkı da ancak Sovyetler Birliğinde, sosyalist bir Ermenistan'da özgürlüğüne ve barışa kavuştu.

Ermeni olayından elbette birkısım kişiler yararlandılar, bol altın ve mülk sahibi oldular; ama yarım milyon kişinin ölümü ve bir o kadarının yurdunu terketmek zorunda kalması, Ermeni nüfusunun büyük çoğunluğunun yaşadığı Kürdistan'ın nüfus durumunu alt üst etti. Bu, yüzbinlerce kolun üretimden çekilmesi demekti. Özellikle el sanatları büyük darbe yedi, tarım ve ticaret alanında gerilemeye yol açıldı.

Ama mesele yalnız bununla kalmadı. Irkçı ittihat ve terakki yönetiminin Ermeni sorunundaki tutumu, Anadolu'yu türkleştirmenin yalnızca bir parçasıydı. Bunun yanısıra, «Kürt sorununu» çözmenin(!) planları da daha onlar zamanında yapılmıştı. Kürtleri türkleştirmek için sürgün yoluna başvuruldu ve bununla ilgili yasa Sultan Reşat'a imzalatıldı. Buna göre Kürtler, ülkenin diğer yerlerine zorla nakledilip nüfusun yüzde onunu geçmeyecek şekilde yerleştirilecekler ve böylece assimile edileceklerdi. Ermeni katliamından sonra —bu katliamdan Kürtler de yer yer paylarını aldılar— sözkonusu yasa uygulandı ve 650 bin Kürt Batı'ya sürüldü. Birinci Dünya Savaşında Osmanlı ordusunda subay olan Celadet Ali Bedirhan bu «tehcir» olayı ile ilgili olarak şunları anlatıyor:

> Mütarekeyi müteakip İstanbul'a avdetimde muhacirin müdürüyet kayıtlarında yapmış olduğum tetkikata nazaran Kürdistan'dan 650.000 kişilik bir nüfus Batı Anadolu vilayetlerine sevkolunmuştu. Cepheye giderken Toros geçitlerinde bu muhacirlerden kafileler görmüştüm. Uzaktan öbek öbek toplanmış insan kümelerine benzeyen bu kafilelerin yanına gittiğim zaman görüyordum ki bunlar soğuktan taş kesilmiş (donmuş) insan heykellerinden başka birşey değildiler. Vatanlarından çıkarılan bu insanların büyük bir kısmı bu suretle yollarda hastalıklardan, açlıktan ve soğuktan mahvolmuşlardı.
>
> 1919 senesinde Kürdistan'a seyahatim esnasında, Halep'te bu kafilelerden birine rastladım. Memlekete geri dönüyorlardı. Kendilerinden aldığım malümata göre memleketten 485 kişi olarak çıkarılmışlar; geri döndüklerinde yalnız 255 kişi kalmışlardı. (1)

20. Yüzyıl başlarında Osmanlı Devletinin Kürdistan'a karşı güt-

---

(1) Celadet Ali Bedirhan, **M. Kemal'e Açık Mektup**, Ronahi Yayınları.

tüğü politika işte bu niteliktedir. İmparatorluk topraklarını büyük çapta yitirmiş ve geriye kalanı da yitirmek üzere. Artık ne «Osmanlıcılık», ne «Ümmetçilik» para ediyor. Yeni doğan Türk milliyetçiliği, ırkçı ve turancı bir niteliğe bürünerek bir yandan Alman emperyalizminin güdümünde Orta Asya'ya doğru maceracı seferler doğururken, diğer yandan Anadolu'nun Türkleştirilmesi için diğer halkları yoketmeye, sürgüne, zorla assimilasyona yönelmiş durumda idi.

Sevr Andlaşması ve Kürdistan

Osmanlı devleti, Almanların itmesi ve İttihat ve Terakkici kadronun maceracı tutumuyla girdiği Birinci Dünya Savaşından yenik çıktı. Savaştan galip çıkan İngiliz, Fransız ve İtalyan emperyalistleri, «tereke»yi bölüşmek üzere «Hasta Adam»ın üstüne üşüştüler. Savaşın diğer bir büyük galibi ABD emperyalizmi de kendi payını almaya hazırlanmıştı.

Savaş sırasında ABD cumhurbaşkanı Wilson, «Wilson Prensipleri» diye bilinen 14 maddelik ilkeleri yayınladı. Bu ilkelerden biri de her ulusun kendi kaderini serbestçe tayin edebilmesi idi. Bu ilkeler esir halklar tarafındandan memnunlukla karşılandı. Ancak ABD emperyalistleri besbelli bu ilkelerinde samimi değillerdi. Onlar bir yandan savaşta kendi saflarını güçlendirmek, diğer ulusların desteğini almak; diğer yandan da, sömürgeler üzerinde diğer emperyalist ülkelerin nüfuzunu kırarak kendi sömürü alanlarını genişletmek istiyorlardı. Kısacası ABD emperyalistlerinin amacı sömürgeleri kendi ellerine geçirmekti. Nitekim onların daha sonra uyguladıkları politika da bunu açıkça gösterdi.

1917'de patlak veren ve başarıya ulaşan Ekim Devrimi ise ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını ilan etti ve bunu Sovyetler Birliğinde bir gerçeklik haline dönüştürdü. Bu nedenle Ekim Devrimi tüm esir uluslar için bir güç ve ışık haline dönüştü; ulusal kurtuluş mücadeleleri açısından yeni ve uygun bir dönem başlattı.

Kürt ulusal hareketi 20. yüzyılın başından itibaren ideolojik ve örgütsel bakımdan yeni bir nitelik kazandı.

1898 yılında, Kürt aydınları Kahire'de «Kürdistan» adlı bir dergi yayınlamaya başlamışlardı. İkinci Meşrutiyet hareketinin getirdiği özgürlük ortamında İstanbul'da Kürtler de, diğer halkların yanı sıra, kendi dillerinde dergiler çıkardılar ve ulusal nitelikte örgütler kurdular. İstanbul'da öğrenim gören Kürt gençleri, 1910 yılında **Hêvi** (Umut) adlı bir örgüt oluşturdular. Hêvi örgütü birbiri peşi sıra Roja Kurd (Kürt günü, ya da güneşi), Hatawê Kurd (Kürt Güneşi) adlı iki dergi çıkardı.

Yine aynı yıllarda İstanbul'da Kürt Teali Cemiyeti ve Kürt Teavün Cemiyeti adlı iki örgüt oluşturuldu.

Ancak bu özgürlük havası çok sürmedi. Özgürlük, eşitlik gibi burjuva demokratik sloganlarla iktidara gelen ve bu nedenle baskı altındaki ulusların, azınlıkların desteğini, sempatisini kazanan İttihat ve Terakki, çok geçmeden ırkçı ve şoven yüzünü gösterdi. Kısa bir soluk alma döneminden sonra İttihat ve Terakki, demokrasi ve özgürlüğe sırtını döndü, bir baskı rejimi kurdu; başka dillerde çıkan yayınlar yasaklandı ve bu arada Hêvi örgütü de kapatıldı.

Müttefik devletlerle Osmanlı hükümeti arasında 10 Ağustos 1920 de imzalanan Sevr Andlaşmasına bir de Kürt temsilcisi (Şerif Paşa) katıldı. Bu andlaşmaya göre Doğu'da Ermenistan ve Kürdistan teşkil ediliyordu. Sevr andlaşmasının Kürtlerle ilgili 62, 63 ve 64. maddeleri şöyledir:

Madde: 62 — İngiltere, Fransa ve İtalya Hükümetleri tarafından kendilerine yetki verilmiş üç üyeden müteşekkil bir komisyon İstanbul'a yerleşerek anlaşma başkanlığının tüzüğüne göre, belirtilmiş bulunan altı aylık müddet içerisinde, Fırat'ın doğusunda bulunan ve sınırları ileride tespit edilecek olan Ermenistan'ın güneyi ile Türkiye, Suriye ve Mezopotamya'nın kuzeyi arasında belirtilmiş bulunan ve Kürtlerin hâkim çoğunlukta bulundukları bölgeler için, andlaşmanın 1, 2, 3. derecelerine uygun olarak dahili otonomi planını hazırlayacaktır. Herhangi bir mesele konusunda oybirliğine varılamaması halinde komisyon üyeleri durumu kendi hükümetlerine intikal ettireceklerdir. Adı geçen plan bu bölgeler dahilinde Asuro-Keldani ve diğer etnik dini cemaatlerin tüm azınlık haklarını garanti altına almak zorundadır. Ve bu amaçla İngiliz, Fransız, İtalyan, Acem ve Kürtleri temsilen kurulacak bir komisyon, bizzat yerinde tetkiklerde bulunacak ve gerek Türkiye, gerek aynı şekilde İran sınırında yapılacak bir değişiklik bahis konusu olursa bu değişiklikleri anlaşmanın ruhuna uygun bir şekilde gerçekleştirecektir.

Madde 63 — Osmanlı Hükümeti, bu komisyonlardan birinin veya öbürünün kararlarını kendisine bildirdiği günden itibaren üç ay içinde icra edileceğini taahhüt eder.

Madde 64 — Andlaşma başkanlığının tespit ettiği tarihten itibaren geçen bir yıllık müddet içerisinde, şayet 62. maddenin kapsamı içinde bulunan Kürt halkı, yani bu bölgelerde oturan halk çoğunluğu Türkiye'den ayrılarak tamamen bağımsız olmak arzusunu izhar eder ve Milletler Cemiyetine müracaat ederse ve şayet Cemiyet de bu halkın bağımsızlık arzusunu gerçekleştirecek kapasitede bulunduğuna kanaat getirir ve bunun yerine getirilmesini tavsiye ederse Türkiye bu tavsiyeyi aynen uygulamayı ve bu bölgelerdeki bütün hakları ile ünvanlarından vazgeçmeyi taahhüt eder.

Bu vazgeçme işleminin detayları başlıca müttefik güçlerle Türkiye arasında özel bir sözleşmeye bağlanacaktır. Bu vazgeçme işi tamamlandıktan ve Kürdistan Devletinin bağımsızlığı gerçekleştirildikten sonra, bu bağımsız Kürt devletine, günümüze kadar Kürdistan'ın bir parçası olan

Musul vilayetinde yaşayan Kürtlerin de kendi arzuları ile birleşmeyi istemeleri halinde müttefik güçler bu birleşmeye karşı bir itirazda bulunmayacaklardır.

Sevr andlaşması, bilindiği gibi ölü bir andlaşma olarak kaldı. Andlaşma Kürdistan'la ilgili olarak bir çok şeyi muğlak bırakmıştı. Bir kere Kürdistan'ın Ermenistan ile arasındaki sınır belirsizdi. Bu bölgede Ermeni halkının tümüyle terkettiği ve zaten eskiden beri Kürt halkının çoğunlukta olduğu birçok il, «Fıratın doğusunda» kurulacak Ermenistan'a bırakılıyordu. Diğer yandan Musul bölgesi, yani güney Kürdistan'da bu sınırların dışında tutuluyordu. Bu nedenle andlaşma Kürt halkı arasında pek bir yankı yapmadı, hatta, yukardaki nedenlerle tepkiyle karşılandı.

Emperyalist devletlerin düşündüğü, hiç kuşkusuz, ne Ermeni halkının ne de Kürt halkının kaderi idi. İngilizler, Fransızlar ve İtalyanlar, kendilerine birer pay koparmak için çabalamaktaydılar. Nitekim İngilizler Musul'u kendi nüfuz alanlarındaki Irak sınırları içine almakla meşguldüler. Bu paylaşmayı kolaylaştırmak için bir yandan da Yunanistan harekete geçirildi. Yunan burjuvazisi kitlelerde şoven duyguları kamçılıyarak ordularını Anadolu'ya çıkarttı.

Çarlık Rusya'sında devrimin patlak vermesi, Doğu Anadolu'ya girmiş çarlık ordusuyla birlikte Ermeni birliklerinin de çekilmesine yol açtı. Sovyet hükümeti emperyalist saldırıya karşı Ankara hükümetini destekledi. Anadolu halkı Ege'de, Güney'de ve Kürdistan'da yabancı saldırısına karşı koydu ve bu direniş, başlangıçta, herhangi bir merkezi yönlendirme olmadan meydana geldi. Yabancı saldırısına karşı Anadolu halkları tam bir dayanışma halinde karşı koydular, Türkler kadar Kürtler de kurtuluş hareketinin örgütlenmesinde etkin oldular. Ancak bu dayanışma savaştan sonra sürdürülemedi; çünkü savaştan sonra demokratik bir yönetim oluşturulmadı; Kürt halkıyla diğer azınlık halkların ulusal ve demokratik hakları tanınmadı; bu halklara karşı sistemli bir milli baskı ve zorla türkleştirme uygulamasına geçildi.

Lozan Konferansında Kürt Sorunu

Lozan Konferansında Musul sorunu en önemli tartışmalardan birini oluşturdu. İngilizler, başından beri hesaplarını Musul petrolleri üstüne yapmışlardı. Bu bölgeyi Irak'ın sınırları içine dahil etmek için bin dereden su getiriyor, güya Arapların ve Kürtlerin haklarını, çıkarlarını savunur görünüyorlardı. Irak'ta Kral Faysal'ın yönetiminde kukla bir hükümet oluşturmuşlar ve bunu Kürtlere de zorla kabul ettirmeye çalışıyorlardı.

İsmet Paşa başkanlığındaki Türk heyeti ise bölge halkının çoğunluğunun Kürt olduğundan hareketle, şu gerekçeyi ileri sürüyordu:

Kürtlerin Türklerle birlikte yaşamak istemedikleri iddiası hiç de doğru değildir.

Gerçekten yüzyıllardır bu iki halk, soy, inanç, özlem ve töre bakımından olduğu kadar, gelenek ve görenek bakımından da ortak bağlarla birleşmiş olarak tam bir uyum içinde yaşamaktadırlar; Kürtlerin kendi istekleriyle Türk yönetimi altına geçtiklerini ve kaderlerini Türkiye'nin kaderine bağladıklarını tarih göstermektedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, Türklerin olduğu kadar Kürtlerin de hükümetidir, çünkü, Kürtlerin gerçek ve meşru temsilcileri Millet Meclisine girmiştir ve Türklerin temsilcileriyle aynı ölçüde ülkenin hükümetine ve yönetimine katılmaktadırlar.

Kürt halkı ve yukarda belirtilen temsilcileri, Musul vilayetinde oturan kardeşlerinin Anayurttan ayrılmalarına razı değillerdir; böyle bir ayrılmaya engel olmak için bütün fedakârlıklara katlanmaya hazırdırlar.

İsmet Paşa, Güney Kürdistan'daki Kürt halkının İngilizlere karşı direnişini de «Türkiye'ye karşı bağlılığın» bir işareti olarak değerlendirmektedir.. Oysa daha sonra göreceğimiz gibi Kürtler bağımsızlıkları için dövüşmekte idiler. İsmet Paşa, savaş içinde Kürtlerin tutumuyla ilgili olarak da şöyle diyordu:

Son savaşlarda Kürtlerin kötü dövüşmüş olduklarının söylenmesine gelince, Türk Temsilci Heyeti, Dünya savaşına ve Bağımsızlık savaşına katılmış Türk ordusunun bütün komutanlarının, yurdun kurtuluşu için Kürt halkının yaptığı hizmetleri ve katlandığı fedakârlıkları saygı ve hayranlıkla belirttiklerini söylemeyi bir ödev bilmektedir. Özellikle Sultan'a ve şimdi ortadan kalkmış bulunan İstanbul Hükümetine karşı savaşta, düşmanlarımızın saldırısına uğramış Anadolu'nun çeşitli cephelerinin savunulmasında olduğu gibi, Yunanlıların tam bir bozgunuyla sonuçlanan saldırıda, aynı amaca varmak ve aynı ülküyü gerçekleştirmek için Kürtlerle Türkler tam bir işbirliği için çalışmışlardır.

...Kürtler Türkiye'de her zaman yurttaşlık haklarından yararlanmışlardır; siyasal ve sosyal bakımlardan, her zaman işbirliği yaptıkları Türk hükümetini hiç bir zaman yabancı bir Hükümet saymamışlardır. Büyük Millet Meclisinde milletvekilleri vardır, hükümet ve yönetim işlerine etkili olarak katılmaktadırlar.

Kullanılan ad ne olursa olsun, gerçekte bir sömürge olacak bir ülkede, yabancı bir devletin uyruğuna geçmek üzere, şimdiki durumunu değiştirmek isteyecek tek bir Kürt bile yoktur.

Böyle bir durumda, kendilerini temsil etmeyecek bir Hükümet ve Parlamentoda uzaktan yönetilecek olan ülkelerinin kaderi üzerinde hiç bir gerçek etkileri olmayacağını Kürtler bilmektedirler.

Yurttaşlık haklarını ve yetkilerini kapsamayacak olan sözde özerk bölgelerin halklarına tanınacağı söylenilen haklar, Kürt soyu gibi üstün bir soyu hiç tatmin etmeyecektir.

Musul Kürtleri için olduğu kadar, Anadolu'nun öteki yerlerindeki Kürtler için de geçerli olan bu düşünceler... [1]

İngiliz Temsilcisi Lord Curzon ise bunlara karşı şöyle diyordu:

...Şimdi, Kürtlerin durumunu inceleyelim; bunların sayısının 750.000 ile 800.000 arasında bir toplam nüfus içinde, 455.000 olduğunu daha önce söylemiştim. Kürtlerin Türk soyundan olduğunu tarihte ilk defa bulup çıkaran, belgelerden birini kaleme alan Türk Temsilci Heyeti olmuştur. Bugüne kadar hiç kimse, bunun böyle olabileceğini aklına bile getirmemiştir. Bu halkın kökeni oldukça karanlıktır. Dip notlarından birinde, İsmet Paşa, Kürtlerin Turan asıllı olduğu görüşünü öne süren tek bir kaynak göstermiştir; fakat bu görüşe en yetkili yazarlar katılmadıkları gibi, gerçekte de, bildiğim kadarı, bu görüşü hiç kimse paylaşmamaktadır. Kürtlerin İran soyundan olduğunda, genel olarak herkes birleşmektedir; Kürtler bir İran dili konuşmaktadırlar; görünüşleri Türklerinkinden tamamiyle başkadır; görenekleri ve kadınlarla ilişkileri bakımından da Türklerden ayrılmaktadırlar. Ben Kürtlerin memleketlerinde bulundum; bu konuda bir uzman olduğumu iddia edememekle birlikte, her zaman bir Türkü bir Kürtten ayırabileceğime bahse girerim; kör değilsem, birini ötekine karıştırmam. Şimdi, Türk olarak sahip çıkılmak istenilen bu Kürtler, yüzyıllar boyunca dağlarda kendi başlarına bağımsız yaşamışlardır. Kürtler, İstanbul'dan gelen her türlü müdahalelere karşı direnmişlerdir. Türk hükümeti Güney Kürdistan üzerinde hiç bir zaman etkili bir otorite kuramamıştır. Türk valilerinin bu memlekete giremedikleri sık sık olmuştur; yolculuklarını oraya kadar uzatabilmek için uzun süre bekledikleri çok görülmüştür; bir kez buraya gelince de, ancak çok zayıf bir otorite kullanabilmişlerdir...

...Ankara'nın Kürt milletvekillerine gelince, onların nasıl seçilmiş olduklarını kendi kendime sormaktayım. Halk oyuyla seçilmiş bir tek milletvekili var mıdır? Bütün bu insanların doğrudan doğruya atanmış oldukları ve bunlar arasında bir takımının, dil bilmedikleri için, Meclisin çalışmalarına katılamadıkları herkesçe bilinmektedir. Bu yüzden, Ankara'da, Kürt topluluğunun (cemaatının) Parlâmentoda temsil edildiği iddiasına çok ağırlık vermek gerektiğini sanmamaktayım.

Türklerle Kürtler arasındaki genel ilişkilere gelince, Kürtlerin Türk yönetiminden hoşnutsuzluklarını sürekli olarak açıkladıklarını herkes bilmektedir. Dört yıldır, İngiliz Hükümetine hayal kırıklığına uğramış Kürtlerden gelen ve Kürdistan'ın özerkliği ya da bağımsızlığıyla ilgilenmemizi isteyen protestolar yağmaktadır (...) Aldığımız bütün bilgiler göstermektedir ki, Kürtlerin kendi bağımsız tarihleri, görenekleri, gelenekleri ve karakterleriyle, özerk bir soy alarak ortaya çıkmaları gerekmektedir. Yönetimimizin amaçlarından ve gerçekten —tam olmasa bile— elde edilen sonuçlardan biri, bu bölge için bir özerklik sistemi kurmak olmuştur; bu mahalli özerklik sisteminin kendi yönetimi ve yazılı bir Kürt dilini öğretmeye çalışacak kendi okulları olacaktır. Bu koşullar altında neden bu halk Ankara'ya teslim edilsin ve niçin orada bir plebisite başvurulsun? Bu ple-

---

(1) **Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar - Belgeler**; Seha L. Meray, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, cilt 1, kitap 1, s. 348-349.

bisiti isteyen Ankara'dır. Kürtler hiç bir zaman plebisit istememişlerdir. Bu zavallı halk bunun ne anlama geldiğini de bilmemektedir...(1)

Görüldüğü gibi gerek İngilizler, gerek Türk heyeti Kürtlere karşı büyük şefkat (!) göstermekte ve onun haklarını, geleceğini birbirlerine karşı savunmaktadırlar!.. Bu amaçla Kürtlerin tarihi, soy-sopları üzerinde tartışmaya girmişlerdir.. Ama bu konuda Kürtlerin ne düşündükleri kendilerine sorulmamıştır tabi, onlar sulh konferansında temsil edilmemektedirler. Sonunda Musul sorununun çözümü ertelenir; Andlaşmanın 3. maddesinde, Irak ile ilgili sınır için şu karara varılır:

Türkiye ile Irak arasındaki sınır, işbu andlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihten başlıyarak dokuz aylık bir süre içinde Türkiye ile İngiltere arasında dostça bir çözüm yoluyla saptanacaktır.

Öngörülen süre içinde iki Hükümet arasında bir anlaşmaya varılamazsa anlaşmazlık Milletler Cemiyeti Meclisine götürülecektir. (2)

Daha sonra ise, 1925 yılında İngiltere ve Türkiye arasında varılan anlaşma ile Musul Irak'a terkedildi ve böylece bu sorun «dostça» çözülmüş oldu.. Böylece Kürt halkı üzerinde yapılan pazarlık, Kürdistan'ın bir kez daha parçalanmasıyla sonuçlandı.

İsmet Paşa ile Lord Curzon'un Lozan'da Kürt sorunu üzerindeki tartışmaları, bir kurtla bir panterin bir kuzunun kaderi üzerindeki tartışmasına benzer. Her iki taraf da, kendi midesine indiği taktirde kuzunun daha mutlu olacağı kanısındadır... İsmet Paşa'nın görüşleri, bazı değişikliklere uğrayarak daha sonra da Türk egemen sınıflarının görüşü olmakta devam etti. Buna göre «Kürtler kendi kaderlerini Türklerin kaderlerine bağlamışlardır, Türk yönetimi altında yaşamak istemektedirler». Türk burjuvazisi ve büyük toprak sahipleri Kürt halkını özgürlüğe ve ulusal haklara sahip olmaya lâyık görmemekte ve Kürt halkının da aynı düşüncede olduğunu ileri sürmektedirler.

Kürt halkının Kurtuluş Savaşında Türk halkıyla omuz omuza savaştığı elbette doğrudur. Bu da doğal birşey, çünkü onun yurdu da saldırıya uğramıştı; her iki halkın ve bu arada ne Türk ne de Kürt olan Çerkezlerin, Lazların Anadolu'nun işgaline karşı birlikte dövüşmeleri, emperyalist saldırıyı püskürtmeleri tüm bu halkların çıkarına idi. Bu direniş, Türk burjuvazisinin ırkçı ve şoven amaçlarını gerçekleştirmek, kendi başına efendi seçmek için değil, en az bilinçli karşı koymalarda bile özgür yaşamak içindi. Nitekim daha savaştan önce

(1) a.g.e., cilt 1, kitap 1. s. 358-359.
(2) a.g.e., Takım 2, cilt 2, s. 4.

Kürt halkının ulusal haklarını gerçekleştirmeyi amaç edinmiş ulusal örgütler oluşturulmuştu.

Lozan'la oluşturulan Irak devletinin bir İngiliz sömürgesinden başka bir şey olmadığı ve Kürt halkının sömürge yönetimini istemediği, Irak sınırları içinde olmayı reddettiği doğrudur. Ama Kürt halkı Osmanlı yönetimini ve başka bir yönetimi de istemiyordu. Nitekim Güney Kürdistan'daki halk, Faysal'ın kıral seçilmesi için yapılan İngiliz tekliflerini reddetti ve kendi hükümetini oluşturmaya çalıştı.

Ankara hükümeti, Lozan'da Kürt halkıyla ilgili sarfettiği parlak sözleri çabuk unuttu. «Hem Türklerin hem Kürtlerin» meclisi ve hükümeti olarak nitelenen meclislerden ve hükümetlerden çok geçmeden Kürt halkına karşı jenosid ve sürgün fermanları çıktı. Başlangıçta Büyük Millet Meclisinde güya Kürdistanı temsil eden 72 mebus vardı. Ama çok geçmeden Kürdistan sözcüğü de Kürt sözcüğü de, kimsenin ağzına almaya cesaret edemeyeceği tehlikeli kavramlar haline geldi. Andlaşmanın 39. maddesi bile çiğnenerek Kürtçe basın ve yayına olanak tanınmadığı gibi, Kürt halkının tarihi ve kültürü üzerinde yoğun bir baskı, yoketme politikası uygulandı ve Kürtçenin halk tarafından konuşulması bile yasaklandı, kovuşturma konusu oldu. Kürdistan'da 1925'ten 1940'a kadar ayaklanmalar birbirini izledi. Ülke alt-üst oldu, ekonomik ve sosyal alanda tam bir yıkıntıya sürüklendi. İktidarlar yalnızca bölgenin doğal kaynaklarını, yeraltı ve yerüstü ürünlerini sömürmeye yönelik bir ekonomi politikası uyguladılar. Ve bütün bunların sonucu, Kürdistan, Türk burjuvazisi için tipik bir sömürge işlevi gördü, bu niteliği yıllar geçtikçe daha da belirginleşti. Arabistandaki İngiliz ve Fransız sömürgeleri özgürlüklerine kavuştuktan çok sonra bile Kürdistan'ın parçalanmış durumu ve Kürt halkının üzerindeki ulusal boyunduruk devam etti. Üstelik birzamanlar kendileri de birer sömürge toplumu olan Irak gibileri, ekonomik bakımdan geliştiler ve Kürdistan'ın birer parçasını sömürgeleştirdiler...

Kürt halkının, âdeta kendi rızasıyla ulusal köleliğe evet dediği tarzındaki şoven ve ırkçı iddianın gerçeklerle bir ilişkisi yoktur. Yüzyıllardır özgürlüğü için savaşan, bu uğurda büyük kayıplar veren ve sonsuz acılara katlanan Kürt halkının özgür olmayı istemediğini söylemekten daha saçma bir şey olamaz. Hiç kuşkusuz Kürt Halkı Türk halkıyla, Arap halkıyla veya başka bir halkla birlikte de yaşıyabilir. Günümüzde Sovyetler birliğinde onlarca halk, oluşturdukları demokratik bir yönetim altında birlikte yaşamanın örneğini vermektedirler. Yugoslavya'da, Çekoslovakya'da, İsviçre'de de bunun örnekleri görülmektedir. Ancak bunun için, herşeyden önce Türk burjuvazisinin,

büyük toprak sahiplerinin ve onların işbirlikçisi Kürt gericilerinin Kürt halkı üzerindeki ulusal baskı mekanizmasına, Kürdistan'ın sömürge statüsüne son verilmesi gerekir. Ancak gerçekten demokratik bir Türkiye'de, ancak özgür ve eşit şartlarda halklar arasında serbest rızaya dayanan birlik gerçekleşebilir.

Kurtuluş Savaşı Döneminde Kürtlerin Durumu

Lozan Konferansına nasıl gelindiğini ve daha sonraki olayları doğru kavrayabilmek için Kurtuluş Savaşı döneminde Kürtlerin tavrına ve Kürt ulusal hareketinin durumuna bakmakta yarar var.

Daha önce de söylediğimiz gibi, Anadolu halkları yabancı saldırısına karşı ortak bir direnme gösterdiler. Kurtuluş Savaşının hazırlanması ve yürütülmesi sırasında kitleleri etkileyen Türk milliyetçiliği veya o türden ulusal bir ideoloji değildi. Dikkatli bir biçimde bundan kaçınıldı ve ümmetçi ideoloji kullanıldı. Başlangıçta Padişaha ve halifelik kurumuna karşı herhangi bir tepki de sözkonusu değildir. Aksine Anadolu'da, padişahlığın ve halifeliğin tehlikede olduğu, onları kurtarmak için harekete geçilmesi gerektiği söyleniyordu. Mustafa Kemal, Anadolu'ya geçtikten kısa bir süre sonra Amasya'da şunları söylüyordu: «Amasyalılar, padişah ve hükümet itilaf devletlerinin elinde esirdir. Bu kötü vaziyete bir çare bulmak için sizinle işbirliği yapmaya geldim.» Erzurum Kongresinde yaptığı konuşmayı ise şu sözlerle bitiriyordu: «En son olarak niyazım şudur ki cenabı vâhib-ul amâl hazretleri habibi ekremi hürmetine, bu mübarek vatanın sahip ve savunucusu ve diyaneti celile-i ahmediyenin (kutsal Müslüman dininin) kıyamet gününe kadar en sâdık koruyucusu olan necip milletimizi ve büyük saltanat ve hilâfet makamını korusun ve mukaddesatımızı düşünmekle görevli olan heyetimizi muvaffak buyursun... Amin...»

Mustafa Kemal ve arkadaşlarının bu şekilde davranmış olmaları doğaldır. O dönemde Türk milliyetçiliği ancak küçük bir aydın azınlık arasında etkileyici olabilen, bir akımdı ve geniş halk kitlelerinin ulusal sloganlarla sürüklenmesi olanaksızdı. Kaldı ki Türk milliyetçiliğinin sloganları, Türk olmayan halklar arasında tepkilere yol açabilir ve geniş bir cephe kurulmasını engelleyebilirdi. Dini sloganlar kullanılarak, padişahlık ve halifelik kurumunun kitleler üzerindeki etkinliği değerlendirilerek geniş ve ortak bir hareket yaratılabilirdi.

Kurtuluş Savaşının başlarında Mustafa Kemal'in birçok Kürt beyine ve şeyhine, aşiret reisine gönderdiği mektuplar ve teller bu bakımdan son derece ilgi çekicidir ve bunların tümü de aynı nitelikte-dir. Bunlarda halifelik kurumunun ve İslam dininin tehlikede olduğu,

şark vilayetlerinin Ermenilere hediye edilmek istendiği; bu durumu önlemek için birlikte hareket etmekten başka kurtuluş çaresi olmadığı belirtilmektedir:

«Hilafet ve Saltanatın izmihlaline ve vatanımızın Ermeni ayakları altında çiğnenmesine ve milletimizin Ermenilere esir olmasına rıza gösterecek hiç bir müslüman tasavvur edilemez... Milletin yekvücut olarak kuvvet ve kudretini cihana göstermesinden başka çare-i hâlas ve nokta-i istinat kalmamıştır. Gözlerinizden öperim efendim.» (13.8.1919'da «Şeyh Mahmut Efendi Hazretleri»ne gönderilen mektup, Atatürk'ün Büyük Nutku'ndan.)

Sevr Andlaşması ile Doğu illerinde bir Ermenistan'ın kurulmasının öngörülmüş olması zaten bu bölgede tepkiler doğurmuş, özellikle daha önceki Ermeni hareketi sırasında faal rol oynamış ve Ermeni mülklerini ele geçirmiş eşraf, «reddi ilhak» cemiyetlerinin kurulmasında öncülük etmişlerdir. Erzurum ve Sivas Kongrelerine katılanların büyük çoğunluğunu Kürt eşraf ve reisleri teşkil etmektedirler. Sivas Kongresinde kabul edilen bildiride şöyle deniyordu:

30 Ekim 1918 tarihinde ve mütareke imzalandığı sıradaki sınırlar dahilinde kalıp, ezici bir islâm ekseriyeti barındıran topraklar içindeki Osmanlı toprakları hiç bir suretle bölünmez bir bütün teşkil eder.

Osmanlı topluluğunun bütünlüğü, milli istiklalin sağlanması, Saltanat ve hilâfet makamının dokunulmazlığı için Kuva-yı milliyeyi amil ve milli iradeyi hâkim kılmak esası kesindir.

Vatanın neresinde olursa olsun bir işgale ve Rumluk, Ermenilik teşkili gibi teşebbüslere birlik halinde savunmak ve dayatmak esası meşrudur...

Görüldüğü gibi bu bildiride kullanılan «Osmanlı toprakları», «islâm ekseriyeti» gibi terimler toparlayıcı, birleştirici nitelikte terimlerdir ve herhangi bir ulusa özgü değildir. Böylece ortak tehlike karşısında, doğudan batıya kitleler biraraya gelmiş; Doğuda Ermenilere, Batıda Yunanlılara, Güneyde Fransızlara ve İngilizlere karşı bir çeşit İslâm cephesi kurulmuş ve «gavur»a karşı savaşılmıştır.

Daha kurtuluş savaşı içerisinde Kürdistan'ın özerkliğini sağlamak için çabalar da görülüyor. Örneğin Kürt Teali Cemiyeti'nin bazı üyeleri, bağımsız bir Kürdistan'ın ilanını istemişlerdir. Ancak ülkenin genel bir saldırıya uğraması nedeniyle dayanışma ve birlikte karşı koyma eğilimleri ağır basmıştır. Bu konuda Dr. Nuri Dersimî şunları söylüyor: «Seyit Abdülkadir, (1) Türklerin şu düşkün zamanında onlara darbe indirmekliğimizin Kürtlük şiarına yakışmadığını ileri sürüyor, şimdilik Türklere yardım etmekliğimiz lüzumunda ısrar ediyordu. Türklerin esasen bir Kürdistan kurma isteğini kabul etmiş oldukları-

---

(1) S. Abdülkadir Kürt Teali Cemiyetinin başkanı idi. 1925'te Şeyh Sait İsyanı sırasında İstanbul'dan getirilerek oğlu ile birlikte Diyarbakır'da idam edildi.

nı ve Osmanlı padişahına bağlı muhtar bir Kürt idaresi tesisine rıza gösterdiklerini bildiriyor ve Türkler bu vaadlerinden caydıkları takdirde Kürt milletinin pazu kuvveti ile hakkını almaya muktedir olduğunu söylüyordu.» (1)

1919 yılında Diyarbakır'da bir Kürt kulübü bulunmakta idi. Erzurum Kongresine Elazığ ve Diyarbakır'dan üye katılmamıştı. Bununla ilgili olarak Diyarbakır Vali vekili, 3. Ordu Müfettişi Mustafa Kemal'e gönderdiği telgrafta, Kürdistan'la ilgili olarak vilayet belediyesine Erzurum ve Trabzon'dan heyecan verici teller çekildiğini söylüyor, Kürt Kulübü'nün kapatıldığını ve mensupları hakkında takibat yapıldığını belirtiyordu. Mustafa Kemal, buna verdiği cevapta, «Kürt Kulübü hakkındaki hareket tarzı pek muvafık görülmüştür», diyor; Diyarbakır'da reddi ilhak ve müdafaayi hukuk cemiyetlerinin kurulmasını ve Kürt Kulübü üyelerinin de bu cemiyetlere katılması için onlarla uzlaşılmasını tavsiye ediyordu.

Diyarbakır 13. Kolordu Kumandan Vekili Ahmet Cevdet ise, Sivas 3. Kolordu komutanlığına gönderdiği raporda şöyle diyordu: «Mıntıkamda Vilayeti Şarkiye'nin diğer mahalleri gibi kütlei vahide halinde vahdeti milliye tevafuku yoktur. İki ay evvel Diyarbekir'de yapılmak istenen inkılâp ve son Malatya hadisesi buna delildir. Bunda bazı Kürt gençlerinin de tesiri çoktur. Mütemadi irşadata ve teşvikata rağmen Diyarbekir ve Elaziz vilayetlerinden Erzurum Kongresine kimsenin iştirak etmemesi (...) Bahusus mıntıkamda Arap ve Kürt bir çok aşair olduğundan, bunları hilafet siyasetiyle elde tuttuğumuzu nazarı dikkate almak lazımdır. Esasen Ermenistan teşekkülünü kimse istemediğinden...» (Nutuk, vesika 88).

Ahmet Cevdet, Amasya'da Heyeti Temsiliye'ye gönderdiği 17.10.1919 tarihli yazıda da şöyle diyordu: «Memleket dahilinde ve hassaten İstanbul'da Kürt Teali Cemiyeti gibi camiya-i Osmaniye'nin parçalanmasına hizmet eden (...) Malatya mutasarrıfı Halil Rami Bey'in Kürt cemiyetinin ve Ermeni patrikhanesinin muavenet ve tesiri ile Malatya'ya tayin edildiğini alenen söylemiş ve Kürdistan istiklalini hazırlamağa çalışmıştır. Bu misalden ibret dersi alınarak (...) Kürdistan'a sulhün avdetine kadar yerli büyük memur gönderilmemelidir.» (Nutuk, vesika 156).

Mustafa Kemal ve arkadaşları, herhangi bir ayrılıkçı hareketi önlemek ve güçlü bir ittifak sağlamak için Kürtlerin ulusal haklarının tanınacağını garanti etmekten geri kalmıyorlardı. Osmanlı Hükümeti temsilcileriyle Heyeti Temsiliye arasında Amasya'da yapılan görüş-

(1) **Kürdistan Tarihinde Dersim, s. 120.**

me sonunda düzenlenen protokolde, Kürdistan'dan sözedilmekte ve Kürtlerin milli haklarının tanınması (yani bir çeşit özerklik) prensip olarak kabul edilmekte ve bunun Kürdistan'a duyurulması öngörülmekte idi.

Mustafa Kemal, 1920 Mayıs'ında Büyük Millet Meclisinde yaptığı konuşmada şöyle diyordu : «Meclisi alimizi teşkil eden zevat yalnız Türk değildir; yalnız Kürt, yalnız Laz, yalnız Çerkez değildir; fakat hepsinden mürekkep anasırı islâmiyedir. Samimi bir mecmuadır. Binaenaleyh muhafaza ve müdafaasıyla iştigal ettiğimiz millet bittabi bir unsurdan ibaret değildir. Muhtelif anasırı islâmiyeden mürekkeptir. Bu mecmuayı teşkil eden her bir islâm unsuru bizim kardeşlerimiz ve menfaati tamamen müşterek olan vatandaşlarımızdır.»

Diğer yandan, yukarda verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere Kürtlerin herhangi bir milli organizasyon oluşturmamaları için de elden gelen yapılmıştır. Bu uğurda gerektiği zaman Kürtlere karşı kuvvet de kullanılmıştır. Yani savaş sırasında iki yönlü bir politika izlenmiş; bir yandan birleştirici dinî ve ortak çıkarlara dayanan sloganlar kullanılmış, diğer halkların varlığı ve hakları kabul edilmiş; diğer yandan da pratikte demokratik bir birliği imkânsız kılacak, savaş sonrasının ulusal baskı ortamını getirecek tedbirler alınmıştır. Mustafa Kemal, 18.6.1919'da, Edirne 1. kolordu komutanlığına çektiği telgrafta, «İngiliz himayesinde bir Kürdistan teşkili hakkındaki İngiliz propagandası bertaraf edildi; Kürtler de Türklerle birleşti» diyordu.

Kurtuluş Savaşı döneminde Anadolu'da meydana gelen en önemli Kürt hareketi, Dersim Kürtleri tarafından desteklenen Sivas'ın Zara, Kangal, Divriği, Ümraniye yöresinde meydana gelen Alevi Kürt hareketi oldu. «Koçgiri olayı» diye nitelenen ve 1920-21 yılları arasında yer alan bu hareket Dr. Nuri'nin «Kürdistan Tarihinde Dersim» adlı eserinde ayrıntılarıyla anlatılmıştır (ayrıca bakınız: Koçgiri Halk Hareketi, Komal Yayınları).

1920 yılı sonbaharında Hozat'ta biraraya gelen Dersim aşiret reisleri, ittifak halinde Ankara Hükümetine şunu bildirdiler:

«1 — Kürdistan muhtariyet idaresine muvafakat eden İstanbul Saltanat Hükümetinin bu baptaki kararını Mustafa Kemal hükümetinin de resmen kabul edip etmeyeceğinin açıklanması,

2 — Kürdistan muhtariyet idaresi hakkında Mustafa Kemal hükümetinin görüş noktasının ne olduğu hususunda Dersimlilere acele cevap verilmesi,

3 — Elaziz, Malatya, Erzincan ve Sivas mıntıkaları hapishanelerinde mevcut bütün Kürt mevkufların hemen serbest bırakılması,

4 — Koçgiri mıntıkasına gönderildiği haber alınan askeri müfrezelerin derhal geri çekilmesi». (15 Kasım 1920)

Bu istekler üzerine Ankara hükümeti, durumu yatıştırmak için Elaziz'den Dersime bir «nasihat heyeti» göndererek Kürdistan'ın isteklerini kabul edeceğini bildirmişti. Ancak Dersimliler bu heyeti kovmuşlar ve Elazığ'dan Ankara'ya şu teli çekmişlerdi:

«Sevr Muahedesi mucibince Diyarbekir, Elaziz, Van ve Bitlis vilayetlerinde müstakil bir Kürdistan teşekkül etmesi lazım geliyor; binaenaleyh bu teşkil edilmelidir; aksi taktirde bu hakkı silah kuvveti ile almağa mecbur kalacağımızı beyan eyleriz.» (25 Teşrini Sani 1336, imza: Carbi Dersim Aşair Rüesası).

Ankara Hükümeti, bir yandan Koçgiri mıntıkasına askeri yığınak yaparken diğer taraftan Dersimlileri oyalamak için geniş bir propagandaya girişti. Dersimli şeflerden önde gelen birçok kişi ikna edilerek Dersim mebusu olarak Ankara'ya götürüldüler (Meço ve Diyab Ağalar, Ankara askerlik şubesi başkanı Dersimli Mustafa, kolağalıktan emekli Kango oğlu Ahmet Ramiz, binbaşı Hasan Hayri). Millet Meclisinin hem Türkleri, hem Kürtleri temsil ettiği yaygın şekilde işlendi. Bu tür mebusluk önerilerine kanmayan Dersim'in etkili lideri Seyit Rıza, «mühim bir kuvvetle Dersim merkezini işgal etti ve Mustafa Kemal'e çektiği telgrafla, Ankara'da bulunan ve Dersimliler adına mebus tayin edilen şahısların Dersim'i katiyen temsil selâhiyetini haiz olmadıklarını, Dersim'in bağımsız bir Kürt idaresi istediğini ve bu milli istek Ankara hükümeti tarafından kabul ve resmen ilan edildikten sonra, ancak Kürdistan'ın bir konfederasyon şeklinde Ankara ile işbirliği yapacağını bildirdi».

1921 yılında çatışmalar yoğunlaştı. Sivas, Elaziz ve Erzincan'da örfi idare ilan edildi. Koçgiri mıntıkasına geniş çapta jandarma ve ordu birliklerinin yanısıra, Topal Osman yönetiminde Laz milisleri de sevkedildi. Kış mevsimi ve bölgenin coğrafi yapısı nedeniyle Dersim aşiretlerinin etkin bir şekilde yardımcı olamadığı bu bölgede yine de güçlü bir direniş gösterildi.

Koçgiri hareketinin bir özelliği, 19. yüzyıldaki Kürt ayaklanmalarından farklı olarak hareketin yönetiminde Alişan, Alişêr ve Dr. Nuri gibi aydınların önemli rol oynayışlarıdır. Dr. Nuri, Koçgiri hareketinin yenilgisine neden olarak o dönemde Kürt toplumunun aşiretçi yapısını, orta tabakaların noksanlığını, din-mezhep ayrılıklarının birlik sağlamaya engel olduğunu gösteriyor.

Türkiye'de resmi makamlar, Kurtuluş Savaşı sırasında patlak veren ve Ankara hükümetini birhayli uğraştıran Koçgiri hareketini de

gerici bir hareket olarak suçlamışlar, meydana gelişinde İngiliz ajanlarının, İngilizlerle ilişkisi olduğu iddia edilen Kürt Teali Cemiyeti'nin etkisi olduğunu savunmuşlardır. Oysa o dönemde Kürt Teali Cemiyeti'nin herhangi bir Kürt hareketini istemediği ve Mustafa Kemal hareketiyle birlik halinde davranılmasından yana olduğu daha önce de belirtilmişti. Kürt Teali Cemiyeti gerçekten böyle bir şey isteseydi aynı dönemde Kürdistan'ın diğer kesimlerinde de benzer hareketlerin görülmesi kaçınılmazdı. Oysa bir Alevi Kürt mıntıkasında patlak veren bu direniş Kürdistan'ın diğer kesimlerinden destek görmemiştir. Şimdiye dek Koçgiri hareketine katılan hiç bir liderin herhangi bir İngiliz ajanıyla ilişki kurduğu ileri sürülememiştir. Zaten bu direniş ülkenin iç kısımlarında, Ankara'ya yakın bir bölgede yeralmıştır. Kaldı ki İngilizlerin hesapları ne olursa olsun, Koçgiri hareketinin amacı Kürdistana otonomi verilmesini Ankara hükümetine kabul ettirmekti. Bu da İngilizlerden çok Kürt halkının çıkarlarını ilgilendiren bir istekti. Ankara hükümeti eğer Kürtlerin ulusal haklarını tanımaya niyetli olsaydı, bunu resmen açıklar, Kürt halkının ulusal örgütlenmesine karşı çıkmaz ve böylece bu çatışmalara da yer vermezdi. Oysa Ankara hükümetinin böyle birşey düşünmediği, yalnızca Kürtleri oyaladığı, daha sonraki olaylarla kesin bir biçimde açığa kavuşmuştur.

Ankara hükümeti böylesine demokratik bir çözüme yanaşmadığı, zor günlerde Kürt halkının sırtını okşayıp diğer zamanlarda varlığını bile kabul etmediği, onun ulusal ve demokratik nitelikteki isteklerine terörle karşılık verdiği ve Kürdistan'a salt bir sömürge gibi davrandığı içindir ki, Cumhuriyetin kuruluşundan sonra da ayaklanmalar birbirini izlemiş, ırkçı-şoven yönetim burada sürekli savaşmak zorunda kalmıştır.

Cumhuriyet Döneminde Kürt Ayaklanmaları

Cumhuriyet döneminde, 1925'ten 1940'lara kadar hemen hemen aralıksız devam eden Kürt ayaklanmalarını gericilikle suçlayıp işin içinden sıyrılmak Türkiye'de gelenek olmuştur. Bu resmi ağız, çoğu zaman ilerici, hatta solcu geçinen küçük burjuva aydınlarınca da böylece benimsenmiştir. Bu baylara göre Kürt ayaklanmaları, Kemalist devrimlere karşı Kürt feodallerinin bir tepkisinden ibarettir; birkısım şeyhler ve toprak ağaları padişahlığın ve halifeliğin kaldırılmasına; lâiklik, kadın hakları, şapka ve yazı «devrimi» gibi reformlara karşı bu eylemlere girişmişlerdir. Ama bu ayaklanmaların ulusal amaçlar taşıdığını gizliyemiyen aynı çevreler, bizzat bu ulusal hedefleri de gerici diye nitelemekten geri kalmıyorlar.

Cumhuriyet sonrası yapılan her şeye burjuvazinin gözlüğüyle ba-

kanlar için böylesine bir yorum doğaldır. Ama Türk burjuva devrimi diğer yönleriyle de ele alındığı, Cumhuriyet döneminde olup bitenler objektif bir gözle, işçi sınıfının bakış açısıyla değerlendirildiği zaman durumun hiç de resmi ağızlardan ifade edildiği gibi olmadığı görülür.

Padişahlığın ve Halifeliğin kaldırılışı, Cumhuriyetin kuruluşu Türkiye'de burjuva devrimi açısından, hiç kuşkusuz, önemli bir dönüm noktasıdır ve burjuvaziyi iktidara getiren asıl dönüm noktası da budur. Bazıları Türkiye'de bir burjuva devriminin hiç yaşanmadığını söylüyorlar; bu yanlıştır. Burjuva devrimi, her ülkede Fransız devriminde olduğu gibi bir çırpıda, büyük bir alt-üst oluş biçiminde ve son derece radikal dönüşümlerle meydana gelmemiştir. Kaldı ki aslında Fransa'da bile devrim bir çırpıda olmadı; aristokrasi ve burjuvazi arasındaki mücadele yıllar sürdü. Burjuvazinin siyasi iktidarı ele geçirişi, feodal üretim ilişkilerinin yerini kapitalist üretim ilişkilerine bırakışı, burjuva yaşama biçiminin topluma egemen olması çoğu toplumlarda uzun zaman alan bir süreç içinde oluşmuştur ve Türkiye de bunlardan biridir. Daha 19. yüzyıl ortalarından başlayarak yüzyıla yakın bir süre devam eden bu süreç içinde feodal imparatorluk yıkılmış, bir ulusal devlet doğmuş, kapitalist üretim ilişkileri egemen duruma gelmiş ve burjuva kültürü, burjuva yaşama biçimi topluma damgasını vurmuştur. Bu süreç içinde 1. ve 2. Meşrutiyet hareketleri, özellikle de Kurtuluş Savaşı dönemi ve Cumhuriyetin kuruluşu önemli dönemeç noktalarıdır ve burjuva devrimi doğrultusunda önemli adımları oluştururlar.

Bazıları Türkiye'de bir toprak devriminin yapılmamış olmasını ve bazı kapitalist ülkelerde görülen, emekçi sınıfların da yararlandıkları geniş boyutlu burjuva demokrasisinin varolmayışını burjuva devriminin yeralmadığına kanıt olarak gösteriyorlar. Oysa burjuvazi açısından radikal bir toprak devrimi her durumda gerekli ve zorunlu değildir. Onun için önemli olan kapitalist gelişmenin önündeki feodal ilişkilerin ortadan kaldırılmasıdır ve bu bazı durumlarda evrimci yollardan da sağlanabilir. Türkiye'de de kapitalist ekonominin düzeyine, ihtiyaçlarına uygun olarak karasabandan motorlu tarıma geçilmiş, Kürdistan dışında genellikle, feodal toprak ağalığı kapitalist çiftçiliğe dönüşmüştür. Burjuva demokrasisine gelince, onun sınırlarının genişlemesi her yerde işçilerin ve diğer emekçi halk kitlelerinin mücadeleleri pahasına sağlanmıştır. Yoksa burjuva devrimciliğinin şartını mutlaka ileri derecede demokrat olmasına bağlamak yanlış olur. Hatta burjuvazi, demokrasinin boyutlarının geniş olduğu kapitalist ülkelerde bile, çıkarları zorladıkça ve fırsat buldukça, geriye adım atmaktan, hakları kısıtlamaktan, en zorba diktatörlük biçimlerine başvurmaktan geri kalmıyor.

Burjuvazi her ülkede, toplumsal gelişmenin belli bir döneminde ilerici rol oynayabilir. Burjuvazinin devrimciliği geçicidir. Nitekim en radikal dönüşümlerle iktidara geldiği ülkelerde bile işçi sınıfı ve diğer emekçi halk yığınları üzerinde baskı kurmuş, toplumsal gelişme açısından gerici bir nitelik kazanmıştır.

Türkiye'de Cumhuriyetin kuruluşu, bunu izleyen dönemde eğitimde yapılan düzenlemeler; laiklik, kadın hakları gibi konularda yapılanlar, hiç kuşkusuz, burjuva devrimi yönünde atılan adımlardır ve anti-feodal bir nitelik taşırlar. Burjuvazi iktidara geldikten sonra da bir süre feodal güçlerle iktidar konusunda cebelleşmiş, yerini sağlamlaştırmış ve bu sırada feodal ideolojiye karşı da mücadele etmiştir. Tarım, ticaret ve sanayi alanında atılan adımlar da, feodal üretim ilişkilerinin yerine kapitalist üretim ilişkilerini geçirmesi, üretim güçlerini geliştirmesi bakımından ilerici bir nitelik taşır. Ama diğer yandan burjuvazi, daha kurtuluş savaşı döneminde işçi sınıfına karşı da mücadele etmiştir. Kurtuluş hareketi içinde işçi sınıfının örgütlenmesi, saflarda etkinlik kazanması ustaca engellenmiştir. Egemen sınıflar, savaşın en kıritik döneminde, Anadolu'da yürütülen kurtuluş savaşına dışardan büyük destek sağlayan, direnişçi birlikler örgütleyen Mustafa Suphi ve arkadaşlarını Karadeniz'de boğdurmaktan geri kalmadılar. Savaşın hemen ertesinde ise işçi sınıfı baskı altına alındı, kendisine ne politik örgüt, ne sendika kurma hakkı tanındı; işçi birlikleri 1924 yılında feshedildiler. İşçiler, Osmanlı Devleti zamanında bile kullanabildikleri bazı haklarını Cumhuriyet döneminde 1960'lara gelinceye kadar kullanamadılar. İşte bu, burjuvazinin diğer yüzünü oluşturuyor. O, kendi sınıf çıkarları gereği anti-feodal olduğu bir dönemde bile, yine sınıf çıkarları gereği, anti-sosyalistti; işçi sınıfına ve emekçi kitlelere dikta uyguladı.

Burjuvazinin egemenliği kendisini en iyi biçimde 1924'teki iktisat kongresinde açığa vurdu. Zayıf burjuvaziyi palazlandırmak için devletin olanakları seferber edildi ve bunun yükü elbette emekçi kitlelere çektirildi. Bu durumda, zaten yoksul olan köylüyü daha da sağmak, işçileri en düşük ücretlerle çalıştırıp mümkün olan en fazla kârı sağlamak gerekiyordu. Bunun için de işçilere örgütlenme, parti ve sendika kurma, grev yapma hakkı tanınamazdı. Köylülere ağır vergiler bindirmek, tahsildarı jandarmayla birlikte köye göndermek gerekirdi. Burjuvazi anti-demokrat olmak zorundaydı.. Burjuvazinin işçi sınıfı ve emekçi halk kitleleri üzerinde kurduğu bu dikta, baskı ve sömürü mekanizması, çeşitli biçimlerde kitlelerin tepkileriyle karşılaştı. Ama ne işçiler, ne de yoksul köylüler gereği gibi örgütlü ve bilinçli değillerdi. İşçi sınıfı nitel ve nicel olarak zayıftı. Örgütlenme

ve yayın çabaları sert bir şekilde ezildi. Solcu ve ilerici aydınlar yaşamlarını hapishanelerde, baskı altında, açlıkla cebelleşerek geçirdiler. Öte yandan yoksul halktaki tepkiler kimi durumlarda yanlış yollara, mistisizme kanalize oldu. Kitleler dini öğretiye sarıldılar, kurtuluşu eskiye dönmekte arar oldular.

Burjuvazi iktidarda yerini sağlamlaştırınca Kürt halkına ve diğer azınlık halklara karşı da tavrını derhal sertleştirdi. O, Kürdistan'a tatlı bir sömürge gözüyle bakıyordu. Balkanların, Arabistan'ın ve öteki yerlerin yitirilmiş olmasını acı bir şekilde anıyor ve bu son sömürgeyi elinden kaçırmaya hiç de niyetli görünmüyordu. Bu nedenle Kürdistan'da bir baskı sistemi kurdu, Anadolu'daki diğer halkları ertimek, Türkleştirmek için tedbirlere girişti, ırkçı-şoven bir ideolojiye sarıldı. Türk burjuvazisi, kendi sınıfsal çıkarları için işçi sınıfına ve diğer emekçi halk kitlelerine nasıl demokratik haklar tanımadıysa, aynı biçimde Kürt Ulusuna ve diğer küçük halklara da ulusal ve demokratik haklar tanımayı reddetti. Zor, şiddet ve sömürü yolunu seçti o. Ki burjuvazinin kaderi dünyanın hemen her yerinde böyle olmuştur.

Böylece, Cumhuriyetin ilk yıllarında, burjuva devrimi açısından, anti-feodal yüzüyle ilerici bir nitelik taşıdığı dönemde bile, burjuvazi, diğer yüzüyle, anti-demokrat ve gerici idi. Türkiye'de yeralan olaylara ve Kürt ayaklanmalarına bu genel çerçeve içinde bakmak gerekir. Nitekim burjuvazinin bu anti-demokratik tavrı, ırkçı-şoven tutumu Kürt toplumunda tepki yaratmakta gecikmedi; ulusal ve demokratik haklar isteyen; baskılara, ırkçı-şoven uygulamalara direnen Kürt halkı, bir dizi ayaklanmaya girişti. Kürt ayaklanmalarının özü buradadır. Am bunun yanısıra ikinci dereceden etkenler olmuştur ve bunlar üzerinde de durulacaktır.

1925 Şeyh Sait Hareketi

1925 yılında patlak veren Kürt ayaklanması, lideri Şeyh Sait'in adıyla anılır. Türkiye'de resmi ağızlar, bu ayaklanmayı Cumhuriyete ve atılan ileri adımlara karşı gerici bir başkaldırı olarak nitelemişler ve hareketin ulusal özünü gizlemişlerdir.

Şeyh Sait hareketine, Şeyh Sait'in dışında başka şeyhlerin katıldığı, bu ayaklanma sırasında dini sloganlar kullanıldığı doğrudur elbette. Halifeliğin ve saltanatın kaldırılması, tüm Anadolu'da olduğu gibi Kürdistan'da da dini feodal kurumları rahatsız etmişti. Bu çevreler, toplumda yeralan ve sonuçta kendilerini de olumsuz yönde etkileyecek değişmelere karşı elbette tepki göstereceklerdi ve bu tepki de hiç kuşkusuz gerici bir tepkidir. Şeyh Sait ayaklanmasına bu

tür itmelerle katılmış olanlar ve bu ayaklanmadan «şeriata dönüş» yolunda sonuçlar bekleyenler olmuştur ve Batı'da da Şeyh Sait ayaklanmasını bu amaçlarla destekleyenler, sempatiyle karşılıyanlar çıkmıştır. Ama bu etken Kürdistan'daki bu büyük ayaklanmanın temel etkeni değildir; olsa olsa ikinci-üçüncü dereceden bir etkendir. Şu var ki resmi ağızlar, işlerine öyle geldiği için onu abartmışlar, salt bu unsuru gözler önüne sermişler ve olayların temel nedenlerini gizlemişlerdir.

Bir kere, Cumhuriyetle birlikte iktidarı kesin olarak alan burjuvazi ne feodal toprak mülkiyetine ne de feodal dini kurumlara karşı, onları böylesine büyük bir tepkiye sürükliyecek devrimci değişimlere girişmiş değildir. Gerçi halifelik ve saltanat kaldırılmıştır; ama bunun ötesinde toprak ağalarına, şeyhlere ve diğer gerici unsurlara yönelik olarak ne yapılmıştır? Burjuvazi köylüye toprak dağıtıp toprak ağalığına son verecek girişimlerde mi bulundu? Demokratik bir eğitim ve öğrenim seferberliğiyle Şeyhliğe, tarikatçılığa, feodal kurumlara karşı kitleleri uyarıcı ve örgütleyici bir kampanya mı açtı? Hayır, Şeyh Sait ayaklanmasının yer aldığı dönemde bunların hiçbiri yoktu ve daha sonra da, üst düzeyde girişilen bazı reformların ötesinde, kitlelerden yana, burjuvazinin önemli, bahse değer bir atılımı olmadı. Özellikle de Kürdistan'da kitlelerden yana ve feodal kurumlara karşı bir müdahale sözkonusu bile değil. Öyleyse, böylesine büyük bir «gerici» ayaklanmayı doğuran «devrimci» girişim neyin nesidir? Gerçek şu ki, burjuvazi, Şeyh Sait ayaklanmasını gerici bir tepki olarak suçlarken, ortada bu ayaklanmayı doğuracak çapta bir ilerici, devrimci atılımı yoktur. Ama aynı burjuvazinin Kürt halkına yönelik baskısı ve tehdidi sözkonusudur. Kurtuluş Savaşının zaferle sonuçlanmasından sonra halklar arasındaki ittifak ve dayanışma da sona ermiştir. Devlete Türk burjuvazisinin ve büyük toprak sahiplerinin şoven, ırkçı politikası egemen kılınmış, Kürt halkına en küçük ulusal ve demokratik haklar tanınmamış ve hızla bir baskı mekanizması oluşturulmuştur. Savaş sonrasında ulusal ve demokratik haklarına ulaşacağını uman Kürt halkının bu duruma tepki göstermemesi olanaksızdı ve bu tepki ilk kez 1925 ayaklanması ile kendini gösterdi.

Şeyh Sait ayaklanmasının temelinde ulusal nitelikteki örgütlerin çalışmaları ve ulusal nitelikteki amaçlar vardır. Hareketin hazırlanmasında 1922 yılında kurulmuş olan Kürt İstiklâl Cemiyeti'nin büyük etkisi olmuştur. Dr. Nuri'nin eserinde sözkonusu örgütle ilgili olarak şu bilgiler verilmektedir:

«Kürt haklarını korumak amacıyla 1922 yılında Cibranlı Miralay Halit Bey'in başkanlığında ve Bitlis mebusu Yusuf Ziya ile birçok Kürt subaylarının iştirakiyle Erzurum'da Kürt İstiklâl Cemiyeti adlı bir parti ku-

rulmuştu. Bu parti ile işbirliği yapan Kürt subay ve aydınlarının maksadı bütün Kürdistan'ı kapsayan bir teşekkül yaratmaktı. Bitlis, Darahini (Genç), Elaziz, Diyarbekir, Urfa, Siirt ve daha birçok yerlerde parti şubeleri kurulmuştu (...) Bu fırkanın kurmay başkanı İhsan Nuri idi. Ve fırka dahilinde Van'lı Rasim, Hurşit, Tevfik Cemil ve Rıza adlı Kürt subayları dahi vardı. Bu subaylar yukarda adı geçen parti merkezinden aldıkları emir gereğince bulundukları mıntıka dahilindeki aşiretler arasında isyan teşkilâtı yapmakta ve Kürtleri birleşmeye davet etmekte idiler(...) Bu teşkilâta şeyhler de girmişlerdi. Başta Şeyh Sait olduğu halde, Melikanlı Şeyh Abdullah, Çapakçur'dan Çan şeyhleri, Palu'lu Şeyh Şerif ve daha birçok şeyhler dahil idiler.» (1)

Şeyh Sait ayaklanmasına katılan, bu ayaklanmada faal rol alan birçok kişinin anılarından anlaşıldığı üzere, ayaklanma, düşünüldüğü tarihten önce, hazırlıklar tamamlanmadan patlak vermiştir.

Şeyh Sait ayaklanması sırasında dini sloganların kullanılmış olmasına bakarak bu hareketi gerici bir hareket diye kestirip atmak pek yüzeyden ve yanlış bir değerlendirme olur. Unutmamalı ki Kurtuluş Savaşında da başlıca dini sloganlara başvuruldu. Başta Şeyh Sait olmak üzere, hareketin önde gelenleri, bu hareket sırasında Kürtler arasında birlik sağlamak için çaba gösterdiler, örneğin Dersim'in Alevi Kürt liderleriyle ilişkiye geçtiler. Aslında, gerçekleri tüm gizleme çabalarına rağmen, resmi makamlar da bunun bir ulusal hareket olduğunun bilincindeydiler. Diyarbakır İstiklâl Mahkemesi savcısı, bu ayaklanmayı Bosna, Hersek, Arnavutluk, Suriye ve Filistin kurtuluş hareketlerinin bir benzeri olarak niteliyor ve «Kürt ihtilâli» olduğunu söylüyordu. Mahkeme başkanı ise kararını açıklarken şöyle diyordu: «Aranızdan bazıları hükümetin idare yolsuzluklarını isyan bahanesi yaptılar, diğerleri hilâfetin müdafaasını sebep olarak gösterdiler; fakat hepiniz bir noktada birleştiniz: Bağımsız bir Kürdistan yaratmak.»

Ankara hükümeti, hareketin içinde şeyhlerin yer almasını, dini sloganlar kullanılmasını, hareketi gerici olarak nitelemek ve kendi sömürgeci, ırkçı-şoven politikasını gizlemek için ustaca kullanmıştır.

Bir kez bu hareketi Kürt feodalitesinin bir hareketi saymak yanlıştır. Ne şeyh Sait ayaklanmasında, ne de daha önceki ve sonraki Kürt ayaklanmalarında Kürt feodalleri aralarında birlik sağlamış ve harekete bir sınıf olarak katılmış değillerdir. Harakete katılanlar genellikle ulusal örgütlerle bağ kurmuş, ulusal duygular taşıyan kişilerdir ve bunlar feodal unsurların yalnızca küçük bir kesimidir. Çoğunluk ise ya tarafsız kalmış ya da karşı tavır takınmayı çıkarlarına uygun bulmuştur. Tarihte ulusal hareketlerin gündeme gelişleri, aynı za-

---

(1) Bakınız Dr. Nuri'nin a.g.e.

manda feodalitenin de sonuna yaklaştığı, feodal sınıfın dağılmaya yüz tuttuğu dönemlerdir. Böylesine dönemlerde yıkıntıya giden sınıfların içinden birkısım unsurlar değişime ayak uydurabilir ve gelişen hareketin içinde yer alır ya da sürüklenirler. Tarihte bunun pek çok örneği vardır. Örneğin Erzurum ve Sivas Kongrelerine, Ankara Birinci Büyük Millet Meclisine katılan feodal kişiler, aşiret reisleri, mollalar v.s. de, artık göçen bir toplum düzenini ayakta tutmaya değil, objektif olarak, bir burjuva cumhuriyetin kuruluşuna hizmet ettiler; onların sübjektif niyetleri bu olmasa bile..

20. Yüzyıl şartlarında bağımsızlığa, özgürlüğe yönelmiş her hareket ister istemez, —eğer sınıf güçleri ve politik öncülük sosyalizme yönelecek kadar güçlü ve uygun değilse— burjuva karakterde olacaktır. Kürt ayaklanmalarını değerlendirirken bu noktayı —hareketin özünü, yöneldiği sonuçları— mutlaka gözönünde tutmak gerekir. Harekete katılanların bir kısmının etkili şeyhler olması, ya da kitlelerin dini sloganlarla etkilenmiş olmaları, hareketin genel yönünü, ulusal ve burjuva karakterini değiştirmez.

Bu hareketler başarıya ulaşsalardı bundan ne gibi sonuçlar doğacaktı? Hiç kuşkusuz bu, Kürt halkı üzerinde ulusal boyunduruğun, milli baskının son bulması demek olacaktı. Elbette tek başına bu, toplumun tümden sömürü ve baskıdan kurtuluşu demek değildir ve zaten hiç bir ülkede de öyle olmamıştır. Türk ulusu da, Arap ulusları da ve burjuva ulusal bir devlet oluşturmuş diğer pek çok halklar da sömürü ve zulme kesin olarak son verememişlerdir. Sosyalizme varmadıkça sömürünün ve zulmün toplum yaşamında son bulması olanaksızdır ve egemen sınıflar emekçi kitleler üzerinde onu sürdüreceklerdir. Yine sosyalizme varmadıkça, ekonomik ve kültürel bakımdan tüm geri kalmış uluslar, ileri emperyalist ülkeler tarafından türlü yollarla sömürüleceklerdir. Ama böyle olması, ulusal boyunduruğun son bulmasının, bir toplumun yaşamındaki önemini elbette ortadan kaldırmaz. Kürt halkının ulusal boyunduruğa son vermesi, Kürdistan'da tarımın, ticaretin, endüstrinin gelişmesi demek olacaktı. Kürt halkının dili ve kültürü üzerindeki sömürgeci baskısı son bulacak, kültürel ve sosyal yaşam gelişecekti. Ve bütün bunlar kaçınılmaz olarak feodal yapıyı, aşiretçi ve tarikatçı ilişkileri tasfiye edecek; ulusal birliği oluşturacak ve ulusal gelişimi sağlayacaktı. «Gerici» olarak nitelenen Kürt ayaklanmalarının varacağı sonuçlar hiç kuşkusuz, bunlardı.

Buna karşılık, gerici saydığı bu ayaklanmaları ezmekle övünen Türk burjuvazisi ve büyük toprak sahipleri Kürt halkına ve Kürdistan'a neler verebilmiştir? Yüzbinlerce ölü, sürgün; hâlâ devam eden

feodal-aşiretçi bir yaptı; yoksulluk ve cehalet... Ülkenin yeraltı ve yerüstü servetlerinin sömürüsü ve talanı, dünyada eşine az rastlanır bir milli zulüm... Kürt halkı kendi dilinde okullarda okuyamıyor, kendi dilini resmi olmayan işlemlerde, basın ve yayın alanında bile kullanamıyor; onun kültür değerleri yokedilmeye çalışılıyor.

Bugün Kürdistan'da feodal ve aşiretçi yapının ayakta durabilmesinin tek nedeni sözkonusu ulusal boyunduruktur. Şoven iktidarlar işlerine geldiği zaman gericilikle suçladıkları güçleri, başından beri izledikleri politikayla bizzat kendileri ayakta tutmuşlardır. Bugün de sözkonusu feodal, aşiretçi, tarikatçı yapı ile tam bir iş ve güçbirliği halindedirler ve Kürt ve Türk halklarının devrimci, demokratik mücadelesinin karşısına ortaklaşa dikilmektedirler.

Görüldüğü üzere şoven burjuvazi, Kürt hareketlerindeki ikincil derecede etkenleri abartmakta, yalnızca onları göstermekte; asıl etkenleri, hareketin ulusal özünü ise gizlemektedir. Ve o, bundan yola çıkarak kendini dünyaya devrimci diye reklâm etmekte; Kürt halkı üzerindeki milli zulüm ve Kürdistan'a uyguladığı sömürge politikasını gözlerden saklamaya çalışmaktadır. Günümüzde bile iktidarlar, Kürt halkının ulusal ve demokratik nitelikteki ve çok daha ileri düzeydeki mücadelesine karşı benzer bir bakış açısını canlı tutmaya çalışmaktadırlar. Yıllar boyu bu görüşle şartlandırılmış çevrelerde, hatta sol geçinen bir çok kişi ve örgütte de benzer bir değerlendirme alışkanlığının devam ettiği görülüyor. Bu baylar, halkımızın her türlü ulusal ve demokratik tepkisini «bölgecilik», «ayrılıkçılık» diye küçümsemekten, kestirip atmaktan hoşlanıyorlar. Ama bütün bu saçmalıklar artık halkımızın haklı mücadelesini etkilemediği gibi, Türk halkının gerçekten devrimci ve demokrat güçlerinin gözlerini boyamaya da yetmiyor. Şovenizmin propagandası gün geçtikçe etkisini yitiriyor ve devrimci safların dışına atılıyor.

Türkiye'de resmi ağızlar, Şeyh Sait hareketinin arkasında da İngiliz parmağı olduğunu ve bu ayaklanmanın dış kışkırtmalar sonucu meydana geldiğini öteden beri iddia etmişlerdir. Ancak emperyalistlerin bu ayaklanmadaki rolüne dair ciddi bir kanıt gösterilememiştir. İnigliz emperyalistleri veya ötekiler, bu bölgedeki çıkarları gereği Kürt ayaklanmalarından yararlanmak, onları kendi isteklerine göre yönlendirmek istemiş olabilirler. Ama besbelli ki emperyalistlerin hesap ve istekleri ile ulusal boyunduruk altında olan bir halkın hesap ve istekleri birbirine karıştırılamaz. Başkalarının tahriki ile Kürt halkının kitleler halinde ayaklandığını, binlerce kurban verdiğini iddia etmek gülünçtür. Nitekim daha sonraki Ağrı ayaklanmasıyla da Fransızlar ilgilenmişlerdir. Fransızlar xwebûn cemiyeti ile ilişki kur-

muşlar, Suriye'deki Kürtlere ufak-tefek yardımlar da yapmışlardır. Onlar bunu yaparken, şüphesiz bazı hesaplar da gütmüşlerdir. Ama kuşku yok ki Ağrı isyanını doğuran etkenler çok daha başkadır ve yukardan beri söylediğimiz gibi, temelde, Kürt halkı üzerindeki baskı ve sömürüdür. Emperyalistlerin Kürt ayaklanmalarına ilgisi asla ciddi bir yardım ve destek biçimine dönüşmemiştir. 1920'lerde Kürdistan'ı elbirliğiyle parçalayan emperyalist güçler, zaman zaman Kürt hareketlerini kendi çıkarlarına kullanmak istemişler, bunun yanısıra, Kürt halkının çeşitli direnişlerinin kırılmasında da büyük rol oynamışlardır. Nitekim Şeyh Sait ayaklanması sırasında, Kürt hareketini güneyden çevirebilmek için, Ankara hükümeti Fransızlarla anlaşmış ve birliklerini Suriye'den geçirmiştir.

Ağrı Ayaklanması, 1927-1930

Şeyh Sait ayaklanmasının bastırılmasından sonra Şeyh Sait ve önde gelen yüzlerce kişi Diyarbakır ve Elazığ'da oluşturulan İstiklâl mahkemelerinde yargılanıp idam edildiler. Bunun yanısıra yüzlerce köy ve kasaba yakılıp yıkıldı, 27.000 kişi öldürüldü. Arkasından Kürdistan'ın her tarafından Batıya bir sürgün hareketi başlatıldı. Ağrı çevresindeki ilk direnmeler bu sürgün hareketi sırasında başladı.

Ağrının merkezinde toplanıp jandarma birliklerinin nezaretinde Erzurum'a doğru yola çıkarılan kafilelerden yer yer, jandarmayla çatışarak kaçanlar Ağrı dağına sığındılar. Bazıları ise daha baştan sürgünden kurtulmak için köylerini terkederek Ağrı dağına sığındılar. Ağrı'daki direnişin liderlerinden Hesiyê Telo da bunlar arasındaydı. Dağa sığınanların üzerine askeri birlikler gönderildi; ama onlar her keresinde bu birlikleri yenilgiye uğratarak direnmeye devam ettiler. Bu arada dağdakilere çevredeki aşiretlerden ve köylerden yenileri katıldı, savaşçıların sayısı bine ulaştı. Baskıdan ve sürgünden kaçanlar kadınları ve çoluk çocuklarıyla geliyorlardı.

Şeyh Sait hareketinin bastırılması sırasında Suriye'ye sığınan Kürt milliyetçileri 1927 yılında **xwebûn** örgütü oluşturdular. Bu örgüt, Kürt Teali Cemiyeti, Kürt Teşkilatı İçtimaiye Cemiyeti, Kürt Millet Fırkası ve Kürt Ulusal Birliği adlı dört Kürt örgütünün birleştirilmesiyle oluştu. Ayrıca daha önceki olaylar nedeniyle Suriye'ye sığınmış olan Ermeniler de örgütün meydana getirilmesine yardımcı oldular. Bazı Ermeni aydınları, örgütün çalışmalarına katıldılar. Xwebûn, Ermenilerin tekrar yurtlarına dönmelerini ve Kürdistan'da Kürtlerle birlikte özgürce yaşamalarını öngörüyordu. Xwebûn, özellikle Suriye Kürtleri arasında örgütsel ve politik düzeyde, bunun yanısıra dil ve ede-

biyat alanında önemli çalışmalar yaptı. **Hawar** ve **Ronahî** adında iki dergi çıkarıldı ve çeşitli yayınlar yapıldı.

Ağrı dağında bir direnişin başlaması üzerine Xwebûn, İhsan Nuri'yi bu bölgeye gönderdi. İhsan Nuri, Şeyh Sait ayaklanması sırasında Türk ordusunda yüzbaşı idi; Bitlis'te kendi birliğiyle ayaklanmaya katılmış ve daha sonra Suriye'ye sığınmıştı.

İhsan Nuri'nin Ağrı Dağına gelişinden sonra buradaki direniş daha ciddi bir şekilde örgütlendi. Çapulculuk, hırsızlık, ırz düşmanlığı yasaklandı ve sert şekilde cezalandırıldı. Bir matbaa oluşturularak **Gazıya Welat** adında bir gazete çıkarıldı. Çocukların ve yetişkinlerin eğitimi için kurslar açıldı. İsyancılar, çevresi kara harflerle yazılmış kırmızı bayraklar kullanıyorlardı: **Reşê Dorê Reşê me ye, sorê ortê xwina me ye** (Çevresindeki siyah yasımız, ortasındaki al kanımız). Bir de telsiz şebekesi oluşturulmuştu. Xebûn cemiyeti, AGRİ ÊGIR DIBARİNE (Ağrı Ateş Yağdırıyor) adlı bir bülten yayınlayarak savaş haberlerini ve ayaklanmanın amaçlarını isyancılara ve dünyanın belli yerlerine ulaştırıyordu.

Ankara Hükümeti, isyancıların üzerine sevkettiği askerî birliklerin bir sonuç alamaması üzerine (ki bu savaşta çok sayıda uçak da kullanıldı) görüşmeler yoluyla hareketi pasifize edip dağıtmaya çalıştı. Ancak bu çabalar da sonuç vermedi. 1930 mayısında Salih Omurtak komutasındaki iki orduyla Ağrı Dağı kuşatıldı. Aylarca süren çarpışmalarda Kürt savaşçıları 1700 harb esiri aldılar, 60 mitralyöz, 24 top ele geçirdiler, 12 uçak düşürdüler. İsyancılar sıkıştıklarında, zaman zaman İran tarafındaki Küçük Ağrı'ya geçiyorlardı. Onların bu hareket sahasını daraltmak için Türk hükümeti İran'la sınır değişikliği konusunda bir anlaşma yaptı. Doğu Beyazıt ovasından verimli bir bölüm İran'a bırakılarak Küçük Ağrı Türkiye sınırları içine alındı. Dış dünya ile bağlantıları kesilen ve herhangi bir yerden yardım alamıyan Kürt savaşçıları, 1931 yılında bir yarma hareketine girişerek İran'a geçtiler. (1)

Ağrı ayaklanmasının bastırılmasından sonra da sivil halka karşı bir kırım hareketine girişildi. Erciş'in Zilan bölgesinde 44 köy halkının, çocuk kadın ve yaşlılar da dahil toptan yokedilmesi, o dönemde yapılanların küçük bir örneğidir. 1934 yılında bir sürgün yasası çıkarılarak Kürt halkı yeniden kitleler halinde Batı'ya sürüldü. (2)

Ankara hükümetinin bu tutumu, yalnızca İkinci Enternasyonel'in

---

(1) Bakınız: Hıdır Murat, **Türkiye Şartlarında Kürt Halkının Kurtuluş Mücadelesi,** Ronahî Y. s. 65.

(2) Bununla ilgili fazla bilgi için bakınız: İ. Beşikçi, **Kürtlerin 'Mecburi İskânı',** Komal Y.

bir kararıyla protesto edildi. 30 Ağustos 1930'da Zürih'te yapılan toplantıda alınan kınama kararı şöyledir:

Uluslararası Sosyalist Örgütünün Yürütme Kurulu, Dünyanın dikkatini, Türk hükümetinin sadece özgürlükleri için savaşan Kürtlerin direnmesini kırmak için değil, fakat aynı zamanda isyana katılmayan Kürt ahaliyi de imha etmek için giriştiği katliamlara çeker. Türk hükümeti böylelikle Kürt halkını Ermenilerin akıbetine uğratmaya çalışmakta; kapitalist ulusların kamuoyları bu kanlı vahşeti protesto bile etmemektedirler.(1)

Aynı tarihlerde, Sivas Demiryolu'nun açılış töreninde konuşan Başbakan İsmet Paşa ise şöyle diyordu:

Beş seneden beri Doğu vilayetlerimizde vukua gelen ve kökü dışarda entrikalarla körüklenen isyan, bugün gücünün yarısını kaybediyor. Bu ülkede sadece Türk ulusu etnik ve ırksal haklar taleb etmek hakkına sahiptir. Başka hiç kimsenin böyle bir hakkı yoktur. Bu demiryolu sınıra ulaştığı gün, her türlü tereddüt ortadan kalkacak ve her türlü entrika, o zaman mutlak bir şekilde yerleşmiş olacak bu hakikatın önünde tesirsiz kalacaktır. (31 Ağustos 1930 tarihli Milliyet Gazetesinden).

Adliye Bakanı Mahmut Esat Bozkurt ise, Ödemiş'te kitlelere şöyle hitap ediyordu:

Biz Türkiye denen, dünyanın en hür ülkesinde yaşıyoruz. Mebusunuz inançlarından samimiyetle bahsetmek için buradan daha müsait bir ortam bulamazdı. Onun için hislerimi saklamıyacağım. Türk, bu ülkenin yegâne efendisi, yegâne sahibidir. Saf Türk soyundan olmayanların bu memlekette bir tek hakları vardır: Hizmetçi olma hakkı, köle olma hakkı. Dost ve düşman ve hatta dağlar bu hakikatı böyle bilsinler. (19 Eylül 1930 tarihli Milliyet Gazetesinden).

Dersim Hareketi, 1936-1938

Ağrı hareketinin bastırılmasından sonra da Türkiye Kürdistanı'nda direnişler yer yer sürdü ve bu bölgedeki büyük Kürt ayaklanmalarının sonuncusu 1937 yılında Dersim'de patlak verdi.

Dersim, sarp, yalçın dağlarla çevrelenmiş, kontrol edilmesi güç coğrafyası ve bu yapıya ayak uydurmuş savaşçı aşiretleri nedeniyle Osmanlıların da nüfuz edemedikleri bir bölgeydi. Gerek 19. yüzyıl boyunca, gerek Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde Dersim'e karşı girişilen askeri hareketlerin hemen tümü sonuçsuz kalmıştı.

1820 tarihinde Dersim'in batı bölgesinde, Sivas yöresindeki Kürt aşiretleri Osmanlılarla savaşmışlardır. 1862-1866 tarihleri arasında Derviş Paşa'nın komutasındaki Osmanlı ordusunun Dersim'e karşı giriştiği hareket yenilgiyle sonuçlanmıştır. 1877-1878'de Semih, İsmail ve Ahmet Muhtar Paşaların yönetiminde bu bölgeye karşı girişilen başka askeri hareketler de aynı akıbete uğramıştır.

---

(1) L. Rambout, Kürtler, Ronahi Y. s. 33

1906-1907'de Neşet Paşa, 1909'da İbrahim Paşa komutasında Osmanlı ordusu Dersim bölgesine iki kez saldırmış, ikisinde de yenilgiye uğramıştır. 1912'de aynı bölgeye karşı düzenlenen bir başka hareket de sonuçsuz kalmıştır. 1916 yılında Miralay Galatalı Şevket komutasında Dersim'e yönelen saldırı da geri püskürtülmüştür.

1920 yılında meydana gelen, Dersim'in batısındaki Koçgiri mıntıkası olaylarından daha yukarda sözedilmişti.

1930'da Ağrı ayaklanması sırasında Doğu Dersim'de de bir ayaklanma görüldü. Müşir Fevzi Paşa ile Albay Rüştü komutasındaki birlikler Dersim'deki ayaklanmanın bastırılmasıyla görevlendirildiler. Ekim 1930'da Dersimliler bazı birlikleri esir aldılar ve diğerleri Erzincan'a çekilmek zorunda kaldı. (1)

Ağrı ayaklanmasından sonra Türkiye Kürdistanı'nı genel olarak kontrol altına alan Ankara hükümeti için yalnızca Dersim önemli bir sorun olarak kalmıştı. 1936 yılından itibaren askeri birlikler yeniden Dersim'e karşı harekete geçirildi. Celal Bayar'ın başkanlığındaki hükümet, bu bölgeye karşı girişilecek hareket için meclisten yetki aldı. Bölgedeki çarpışmaları dünya kamuoyunun gözünden saklamak için İstanbul ve Ankara gazetelerinde, Fırat ve Murat kıyılarında yapılan manevralardan sözedildi.

Dersim'deki direnmenin başında Seyit Rıza bulunuyordu. Onun en büyük yardımcısı ise daha önce Koçgiri hareketinde de önemli rol almış olan ozan Alişêr'di Batı bölgesinde kısmi seferberlik ilân edildi ve Dersim bölgesi tümüyle kuşatmaya alınarak dışardan tecrit edildi. Direnme son derece sert oldu ve ordu büyük kayıplar verdi. Ama diğer tüm Kürt hareketlerinde olduğu gibi aşiretler arasında güçlü bir ittifak oluşturulamamıştı. Bu nedenle direnmeye katılan aşiretler sayılı idi. Bir kesimi tarafsız kaldı ve bazı aşiret şefleri ordu ile işbirliği yaptılar. Çok eskiden beri aşiretler arasında süregelen çatışmalar, düşmanlıklar da güçlü bir birlik oluşturulmasını engelliyordu. Dersim hareketinin ayrıntıları, bu harekete katılmış olan Dr. Nuri'nin «Kürdistan Tarihinde Dersim» adlı eserinde anlatılmıştır.

Direnmenin bastırılmasından sonra Seyit Rıza ve birkısım arkadaşları Elazığ'da kurulan istiklâl mahkemesinde idama mahküm edildiler. 1938 yılında Dersim'de genel bir kıyıma girişildi. Ayaklanmaya katılmamış olan yerler de bundan payını aldı. 40-60 bin kişi öldürüldü. Kalanlar Batı illerine sürgün edildiler ve ancak 1948 yılından sonra yurtlarına dönebildiler.

---

(1) Bakınız Dr. Nuri'nin, C. A. Bedirhan'ın «Mektup»una yazdığı önsöz.

Türkiye'de resmi ağızlar Dersim ayaklanmasını da, bu halkın okul, yol istemediği, ağaların toprak reformuna karşı çıktığı gibi nedenlere dayandırmak istediler. Bu saçmasapan iddiaları hâlâ da tekrarlıyan «yazar»lar, «aydın»lar vardır. Resmi propaganda çarkının etkisinden kendini kurtaramamış en iyi niyetliler bile, bazı yöneticilerin ve jandarmanın baskısıyla izah etmeye çalışıyorlar olayları. Ama ayaklanma bastırıldıktan sonra silahsız ve sivil halka karşı girişilen kıyım, bu ayaklanmanın da özünü ve asıl nedenlerini göstermeye yetiyor. «Yol-okul istemeyenleri», «uygarlıktan kaçınanları» toptan imha etmek, doğrusu çok ilginç bir iyi niyet (!) gösterisidir... Avrupalı sömürgeciler de aynı iyi niyetlerle, halkları uygarlaştırmak, cehaletten ve gerilikten kurtarmak için dünyanın dört bir ucunda savaştılar, halkları zincire vurdular..

Kürdistan Ekonomisinin Yıkımı ve Ülkenin Mutlak ve Nisbî Olarak Yoksullaşması

Ötedenberi, Kürdistan'daki yoksulluğu ve geriliği, bölgenin «doğal yoksulluğu»na, dağlık ve «kış memleketi» oluşuna bağlayan kaba görüşler vardır. Aslında resmi merkezlerden türetilip sömürü ve zulmü gizlemekte kullanılan bu tür görüşler, sorunun üstünde fazla kafa yormayan kişiler tarafından da kolayca benimsenmektedir.

Oysa Kürdistan doğal bakımdan yoksul bir ülke değildir. Tam tersine yeraltı ve yerüstü kaynakları bakımından dünyanın sayılı zengin ülkelerinden biridir. Türkiye petrollerinin hemen hemen tamamı, Irak petrollerinin üçte ikiden fazlası, İran petrollerinin önemli bir bölümü Kürdistan'dan çıkmaktadır. Petrolün ötesinde ülke demir, kömür, bakır, krom başta olmak üzere çeşitli madenler bakımından son derece zengindir. Zaten bu zenginlikler yüzündendir ki Avrupalı sömürgeciler, daha yüzlerce yıl öncesinden bu bölgeye göz dikmişler ve orayı ele geçirmek için büyük çabalar göstermişlerdir. Kürdistan'ın bugünkü parçalı durumunun başta gelen nedenlerinden biri de budur.

Kürdistan akarsu kaynakları bakımından da son derece zengin bir ülkedir. Çağımızda endüstrinin gelişmesine en elverişli olan bölgeler maden ve akarsu kaynakları bakımından zengin olan yerlerdir. Çünkü akarsular, petrolden ve kömürden de önemli, tükenmez enerji kaynaklarıdır.

Kürdistan'ın tarıma elverişli topraklar bakımından yoksul olduğuna dair kanılar gerçeğe dayanmayan yanlış değerlendirmelerdir. Irak'ın başlıca tarım bölgesi, tütün, pirinç üretimi ve meyvacılığıyla ünlü olan Irak Kürdistanı'dır; ülkenin geriye kalan bölümü ise ço-

ğunlukla çöllük alanlardan oluşmaktadır. İran Kürdistanı da öylesine önemli bir tarım bölgesidir. Türkiye Kürdistanı Türkiye'deki tarıma elverişli toplam arazinin yüzde 26,7'sine sahiptir. Türkiye'de tarıma elverişli arazi, toplam yüzölçümünün % 24,7 si olduğu halde Doğu'da bu oran % 25,7 dir. Türkiye'de bağ-bahçe arazisinin % 29,1'i, çayır ve meraların % 42'si Kürdistan'dadır. Bu bölge tarla arazisi bakımından İç Anadolu bölgesinden sonra ikinci sırayı; çayır, mera, bağbahçe arazileri bakımından ise birinci sırayı almaktadır. «Bir kelime ile Doğu Anadolu Bölgesinin Batı'ya oranla geriliğini açıklamak için fiziksel koşulların ötesinde, çok daha etkin sebepler tespit etmek gereklidir.» (1)

Kürdistan, çok eski zamanlardan beri bilinen önemli bir hayvancılık bölgesidir. Bu bölgede dağlar, ormanlarla kaplı olmadıkları yerlerde de mera olarak hayvancılığa son derece elverişlidirler. Hayvancılığın Kürdistan ekonomisinde taşıdığı önemi, yazımızın birinci bölümünde, Nikitin'den yaptığımız alıntılarla belirtmiştik. 1968 sayımlarına göre Türkiye'deki toplam koyunların % 29,1'i, sığırların ise % 27,9'u bu bölgede bulunmaktadır.

Kürdistan'da, kuzeyde ve dağlık kesimlerde iklimin sert olmasına gelince, bu, artık çağımızda teknolojinin gelişen düzeyi karşısında, toplumsal gelişmenin karşısında bir engel oluşturmamaktadır. Günümüzde Kanada, Kuzey Avrupa Ülkeleri, Sibirya gibi çok daha sert iklimlerde uygarlığın ileri düzeyde geliştiği görülüyor.

Kürdistan'daki yoksulluk ve gerilik iklim sertliğiyle açıklanamayacağı gibi (kaldı ki ülkenin her yerinde sert değildir), Kürdistan'ın doğal bakımdan yoksul olduğu tarzındaki yanlış ve gerçekdışı iddialara da dayandırılamaz.

Bu geri kalmışlığın nasıl şekillendiğini yazımızın birinci bölümünde verdiğimiz örneklerle belirtmiştik. Aynı nedenler 20. yüzyılda da devam etti.

Gerek Ermeni halkına karşı girişilen kırım ve bir milyondan fazla ermeninin ölüm veya göç nedeniyle bölgeyi terkedişi; gerek birinci dünya savaşı içinde batıya sürülen 650 bini aşkın Kürt ve onu izleyen dönemde birbiri peşi sıra yer alan kırımlar, sürgünler bölgenin nüfus yapısını alt-üst etti. Böylece üretimde en önemli unsuru teşkil eden insan gücü azaldı, tahriboldu. Bitip tükenmeyen savaşlar, kırımlar, sürgünler, insan gücünün yanı sıra, kaçınılmaz olarak tarımı, ticareti ve el sanatlarını felce uğrattı. Köyler, kasabalar yakılıp yı-

---

(1) Bakınız Dr. Sedat Özkol, **Emperyalizm, Tekelci Kapitalizm ve Türkiye,** s. 79-80. Ayrıca Hıdır Murat, a.g.e., sayfa 113.

kıldı, ürünler tahribedildi. Böylesine ağır bir güvensizlik ortamında, kargaşa içinde sanatların, tarım ve ticaretin gelişmesi beklenemezdi.

Ama bunun da ötesinde, özellikle de Cumhuriyetin kuruluşundan ve Türk burjuvazisinin hızlı bir palazlanma dönemine girmesinden sonra Kürdistan'a karşı daha sistemli bir sömürü politikası uygulandı. Burjuvazi Kürdistan'a herhangibir yatırımda bulunmadı; orayı bir vergi ve asker deposu olarak kullandı. Tarım ürünleri ve hayvanlar üzerine öylesine ağır vergiler bindirildi ki, kimi zaman köylünün tarlasından kaldırdığı mahsul vergiyi karşılamaya yetmedi ve o, ayrıca buğday satın alıp hükümete vermek zorunda kaldı. Kimi zaman köylüler hayvanlarını dağ-taş kaçırarak tahsildardan kurtulmaya çalıştılar.

El sanatları daha İmparatorluğun son dönemlerinde, Avrupa mallarının Osmanlı ülkesine sokulmasıyla birlikte çökmeye başlamışlardı. Cumhuriyet döneminde Batı bölgesinde gelişen kapitalizm bunu daha da hızlandırdı. El tezgâhlarına dayanan dokumacılık, Batıdaki fabrikalarda üretilip Doğu pazarına sürülen mallar karşısında hızla çöktü. Aynı şey demircilik, bakırcılık, deri ve ağaç işlemeciliği için de sözkonusu. Gerçi kapitalizmin gelişmesiyle birlikte Batı bölgesinde de el sanatları aynı akıbete uğradılar; ama Batıda kaybolan küçük el sanatlarının yerini kapitalist nitelikte imalathaneler ve fabrikalar alırken; devlet, çeşitli teşvik tedbirleri ve bankalar yoluyla bu gelişmeyi hızlandırırken Doğu'da, yâni Kürdistan'da böyle bir gelişim görülmedi. Burada yalnızca Batı'dan gelen metaları kitlelere ulaştıran ve yerli ürünleri toplayıp Batıya sevkeden bir ticaret burjuvazisi oluştu. Böylece, tüm ülkenin emperyalizmin bir meta ve sermaye ihraç alanı oluşu gibi, Kürdistan da, bunun yanısıra, Batıdaki burjuvazinin meta ihraç alanına dönüştü. Üstelik Türk burjuvazisi, kendisini gümrük duvarları ve çeşitli tedbirlerle koruduğu halde, Kürdistan için herhangi koruyucu bir engel de sözkonusu değildi.

1950'lere gelinceye kadar, devlet eliyle bu bölgede yapılan yatırımlar, İnönü'nün «kendi ili» Malatya'ya yaptırdığı dokuma fabrikasının dışında, kışlalar, karakollar ve bölge madenlerinin sömürülmesine yönelik yatırımlar oldu. (Batman petrol tesisleri, Ergani bakır, Divriği demir ve Guleman krom yatakları gibi). Gerek madenlerin, hayvanların ve diğer ürünlerin taşınması, gerekse —İnönü'nün Sivas demiryolunun açılışında yaptığı konuşmadan anlaşılacağı üzere— askeri amaçlarla bölgeye iki demiryolu hattı uzatıldı. 1950 yılından sonra ise, çok partili burjuva yaşamının zorunlu sonucu olarak bölgedeki oy depolarını kontrol etmek, büyük toprak sahiplerini ve burjuvaları memnun etmek için bazı illere nazarlık türünden bir-iki fabrika açıldı; ama bunlar da durumu değiştirmedi; aradaki uçurum gi-

derek büyüdü. 1960'lardan itibaren beş yıllık plân uygulamaları dönemine geçildikten sonra da, bu plânlar da «geri kalmış bölgeler»in kalkındırılması için sözde birtakım tedbirler öngörülmüş olmasına ve burjuva iktidarları tarafından bunun geniş propagandası yapılmasına rağmen, bölgeye yapılan yatırımlar daima Türkiye ortalamasının çok altında oldu. Örneğin 1968-1970 döneminde Doğu bölgesindeki 22 ile yapılan yatırım tutarı toplam yatırımların ancak % 21,4'ünü bulmaktadır. (Geriye kalan 45 ilin yatırım tutarı 78,6 olmaktadır). Bu oran, bölgenin nüfusuna oranla da düşüktür; çünkü aynı yıllarda 22 ilin nüfusunun toplam nüfusa oranı % 24'tür. Kaldı ki sözkonusu 22 ile yapılan yatırımların büyük kesimi madencilik ve enerji alanına yapılmıştır. (Türkiye'de madenler ve petrol alanındaki toplam yatırımların % 41,2'si, enerji alanındaki yatırımların % 28,1'i bu bölgeye yapılmıştır.) Madencilik ve petrol alanına yapılan yatırımların bölge kalkınmasına bir katkısı olmadığı ve yalnızca petrollerin ve madenlerin bölgeden sökülüp götürülmesine yaradığı bilinmektedir. Sözkonusu yıllardaki enerji yatırımları ise başlıca Keban barajı ile ilgili yatırımlardır ve keban enerjisinin de nerede kullanıldığı malümdur. (1)

Aynı dönemde 22 ile yapılan imalat sanayii yatırımları % 10,3; turizm % 3,7; konut 23,1, eğitim % 28'dir. Ancak bu tür yatırımları değerlendirirken, örneğin konut yatırımlarının çoğunun resmi devlet yapıları (hapishane binaları, askeri tesisler, karakollar da buna dahildir); eğitim yatırımlarının da önemli kesiminin assimilasyona yönelik yatılı bölge okulları olduğu unutulmamalıdır.

1964 istatistiklerine göre bu bölgedeki devlet işyerlerinin sayısı Türkiye toplamına oranla % 10, özel işyerleri ise % 2,7'dir. Yine işçi sayısı % 5, çevirici makina sayısı % 14,5, elektrik motoru sayısı 4,1, jeneratör sayısı ise % 1,1'dir. (2)

Doğu, katma değer bakımından tüm sektörlerde Türkiye ortalamasının altında olduğu halde, madencilik sektöründe Türkiye ortalamasının % 1,8 olmasına karşılık bu bölgede % 65,1'dir. Bu durum, kendisi sanayileşememiş bu bölgenin madenler bakımından taşıdığı önemi ve yoğun sömürüyü açık biçimde gösteriyor.

Kürdistan'ın geriliği tarım alanında da belirgindir. Cumhuriyetten sonra ülkede genel olarak tarımda kapitalist ilişkiler gelişti, Batıda feodal nitelikte büyük toprak sahipliği giderek silindi. Buna karşılık Kürdistan'da motorlu tarım ancak 1950'lerden itibaren görülme-

---

(1) Bu konuda bakınız: Doğu'da Yatırımların Durumu, Hüseyin Toprak, **Özgürlük Yolu**, sayı: 6

(2) İsmail Beşikçi, **Doğu Anadolunun Düzeni**, s. 49

ye başladı. Son 15-20 yılda Doğu'da da tarıma giren motorlu araç sayısının hızla artmasına rağmen, bu bölgede üretime egemen olan feodal yapı henüz kırılabilmiş değildir. Toprak ağalığı gücünü korumaktadır. Günümüzde, Türkiye'de feodal ilişkilerden sözedildiği zaman akla hemen Doğu ve Güneydoğu bölgeleri, yâni Türkiye Kürdistanı gelmektedir. Bunda, 1940'lara kadar bölgede yeralan ayaklanmaların, sürdürülen savaşların payı büyük olduğu gibi, ondan sonda da şoven iktidarlarca yürütülen ekonomi politikasının etkisi az değildir. Bölge halkının ürünlerini değerlendirmek, tarımı geliştirmek için ciddi bir çaba harcanmamıştır.

1964-68 döneminde Doğu bölgesine verilen yatırım kredileri toplam kredinin ancak binde 9'unu, ticari krediler ise toplamın % 2,5'unu oluşturmaktadır. Plânlı dönemde, sözde geri kalmış bölgelerde yatırımları teşvik için bazı tedbirler ve yatırım indirimleri öngörülmüş olduğu halde, uygulama tam tersine olmuştur. Örneğin 1967 - 1970 yılları arasında Marmara Bölgesi, yatırım indirimlerinden % 61,5 oranında yararlanırken Doğu Anadolu ancak % 1,5 oranında yararlanabilmiştir. ([1])

Devlet Plânlama Teşkilâtının iller itibariyle düzenlediği sosyo-ekonomik gelişme indeksine göre 1963 yılında Türkiye'nin sosyo-ekonomik gelişme düzeyi 100 varsayıldığında Doğu bölgesininki 47'dir. Türkiye ortalaması 1967 yılında 138'e Doğu'nunki ise 65'e çıkmıştır. Görüldüğü üzere Kürdistan'ın gelişme düzeyi Türkiye ortalamasının yarısına bile ulaşamamaktadır. Kaldı ki, Türkiye ortalamasının oluşmasına Kürdistan azaltıcı bir etki yapmaktadır; bölge tek başına ülkenin geriye kalan kısmıyla kıyaslandığı zaman aradaki farkın daha da büyüyeceği açıktır.

Böylece Cumhuriyet döneminde, Türkiye'de kapitalizmin gelişmesiyle birlikte Kürdistan üzerinde uygulanan daha da sistemli sömürü politikası sonunda, Türkiye Kürdistanı burjuvazi için bir pazar, bir sömürge rolü oynamış, yoksullaşmış, gelişme olanağı bulamamıştır.

Türkiye Kürdistanı, burjuvazi için yalnız son derece elverişli bir ham madde kaynağı (çünkü o buradan elde ettiği ham maddeler için kimseye herhangi bir bedel ödemek zorunda değildir), bir meta ihraç pazarı olarak önem taşımıyor, aynı zamanda ucuz işgücü bakımından da tükenmez bir kaynak oluşturuyor. Doğu'da hızla artan ve kendi bölgesinde istihdam olanağı bulamayan nüfus durmadan Batı'ya akıyor; böylece Batıdaki kapitalistler, çiftlik sahipleri, elle-

---

([1]) **Onuncu Yılımızda Dünya ve Türkiye**, Turizm-İş yayınları, 1975, s. 205.

rinin altında, her zaman, diledikleri fiyata çalıştırabilecekleri bol işgücü buluyorlar. Bu durum, işçi ücretlerini düşük tutmak için de onlara uygun olanaklar sağlıyor. Yine Türkiye'den emperyalist ülkelere doğru varolan beyin göçü akımı, ülke içinde de Kürdistan'dan batıya aynen cereyan ediyor. Kürdistan'da çalışma olanağı bulamayan, hatta çoğu kez kendilerine politik sebeplerle bu olanak tanınmayan aydınların pek çoğu Batıya yerleşiyorlar.

Kürdistan'da, ticaret, tarım, serbest meslekler ve küçük sanayi alanlarında oluşan sermaye de düzenli bir biçimde Batı'ya akıyor. Böylece işgücü gibi sermaye de sürekli bir erozyona tabidir.

Bölgede hayvancılık babadan kalma ilkel yöntemlerle yapılıyor. Buna rağmen Kürdistan ülkenin et ve süt ürünlerinin büyük bölümünü karşılıyor. Ama devlet hayvancılığı korumak, geliştirmek için herhangi bir çaba göstermiyor. İklimin kötü gittiği yıllar yüzbinlerce hayvan açlıktan kırılıyor. Kimi zaman da salgın hastalıklar onları telef ediyor. Şap hastalığı bunların başında geliyor. Böyle durumlarda hayvan yetiştiricileri, köylüler kendi kaderlerine terkediliyorlar. Buna karşılık devlet, Batı'da tütün, fındık, pamuk üreticilerine gösterdiği kolaylıkların, yardımların, teşviklerin hemen hiç birini bu bölgedeki üreticilere yapmıyor. Suriye ve İran sınırlarında çok görülen hayvan kaçakçılığı, başlıca, devletin hayvan ürünleri politikasının üreticilerin aleyhine olmasından kaynaklanıyor. Dış piyasalarda hayvan fiyatlarının yüksek olması, devletinse ihracatı engelleyip hayvanları iç piyasada ucuz tüketim amacıyla kullanması bölgede kaçakçılığı doğuran başlıca neden. Kaçakçılığı engellemek içinse sınırlar tel örgülerle, mayın tarlalarıyla, karakollarla çevrilmiş durumda. Her yıl yüzlerce insan mayın tarlalarında can veriyor, ya da sakat kalıyor. Sömürgeci iktidarların kaçakçılığı önlemek için buldukları yöntem budur işte.

Ülkede turizmi geliştirmek için yoğun çabalar harcıyan iktidarlar, 1960'lara gelinceye kadar Kürdistan'ı yabancılar için bir «yasak bölge» yapmışlardı. 1925 yılında çıkarılan ve yabancıların ancak Erzurum üzerinden transit geçişine izin veren bir kararname ancak 1964 yılında yürürlükten kaldırıldı. Bunun yanısıra, Kürt halkının tarihini, kültür ve sanatını inkâra kalkışan, gizlemeye çalışan şoven politika nedeniyle bölgenin sanat eserlerinin, anıtların gün ışığına çıkması, tanıtılması mümkün olmuyor. Bunlar yıllar boyu yıkıntıya terkedildiler ya da sistemli olarak ortadan kaldırıldılar. Bu alanda şovenizm öyle düzeylere vardırıldı ki, bir zamanlar Diyarbakır'da umumi müfettiş olan bir kişi Diyarbakır surlarındaki bazı yazıtları ve Silvan'daki bir dikili taşın üstündeki kabartma ve yazıları kazdırıp yokettirdi...

Daha önce de söylediğimiz gibi devletin bu bölgedeki yatırım po-

litikası yalnızca bölgenin sömürülmesine yönelik bir politika oldu. Bunun dışında, verimlilik, ham madde kaynaklarına yakınlık gibi ölçüler terkedilerek bölgede sanayi işletmeleri kurulmaktan özellikle kaçınıldı. Örneğin petrol bu bölgeden çıktığı halde, sondaj kuyularının ötesinde, petrol ürünlerini değerlendirmek için herhangi bir petro-kimya tesisi inşa edilmemiştir. Bölgede ne demir, ne krom cevherlerini işleyecek tesisler yapılmamıştır. Eskiden kurulmuş olanlar gibi yeni demir-çelik tesislerinin hiç biri de bu bölgeye kurulmamıştır. Dış borçlanma ve krediler yoluyla yapılan tesislerin hiç biri (bu arada son olarak Sovyet kredileriyle yapılanlar) bu bölgede değildir. Böylece petrol, demir, krom, kömür gibi madenler yalnızca bölgeden sökülüp götürülmekte; bir bölümü emperyalist ülkelere ulaştırılırken, bir bölümü de Batı'daki sanayi işletmelerinde tüketilmektedir. Bölge halkının gözünü boyamak için çok reklâmı yapılan Keban barajının işlevi de bundan ibarettir. Diğer yandan Kürt halkı da hiç bir yararını görmediği yabancı borçları ve kredileri ödemek zorundadır.

Benzer bir ekonomi politikası İran ve Irak Kürdistan'ına da uygulanmıştır ve halen uyğulanmaktadır. Yeraltı ve yerüstü kaynakları son derece zengin bir ülke olan Kürdistan'ın her parçasının bu derece geri kalışının temel nedeni yukardan beri anlattığımız bu sömürü ve zulümdür. Kürdistan'ın her parçası tipik bir sömürgeye dönüşmüştür.

Kürt Dili ve Kültürü Üstündeki Baskılar

Bu sömürü ve zulüm çarkı yalnız Kürdistan'ı ekonomik yıkıntıya ve Kürt halkını yoksulluğa sürüklemekle kalmadı; bu halkın tüm sosyal yaşamını, kültürünü, dilini de aynı cendereye soktu. Kürt halkının dili ve kültürü üzerinde kurulan baskı ve yoketme politikası kadar sert ve gerici olanına dünyanın pek az sömürgesinde rastlanır. Örneğin Türkiye, bu konuda Birleşmiş Milletler insan hakları yasasını, altında imzası bulunan diğer uluslararası anlaşmaları (örneğin Helsinki anlaşması) hatta Lozan Konferansının 39. maddesini hiçe sayıyor ve bir paçavra gibi çiğnemekten kaçınmıyor. Türk burjuva devlet adamları, zaman zaman dünyada sömürgeciliği, ırkçılığı kınayan bildirilere imza atıyor, ya da bu yönde demeçler veriyorlar. Doğrusu bunlar insanda şaşkınlık yaratıyor. Onlar galiba, Türkiye Kürdistan'ında yaşıyan milyonlarca insanın kendi dillerinde okulları olmak şöyle dursun, onlara, kendi dillerinde gazete ve dergi çıkarmak, yayın yapmak, hatta kendi dilleriyle türkü söylemek hakkının bile tanınmadığını; böyle şeylere cesaret edenler çıktığı zaman baş-

larına bin türlü bela geldiğini, işkenceye ve ağır cezalara uğradıklarını bilmiyorlar..

Türk burjuvazisi ülkeyi Türkleştirme yönünde, Cumhuriyet öncesinden başlayarak birhayli adım attı. Bunun için de eğitim ve kültür politikası son derece ırkçı-şoven bir nitelik aldı. Bilimsel ve sosyal gerçekler ayak altına alınarak insanlar ırkçılıkla, şovenlikle şartlandırıldı; başka uluslara, halklara karşı düşmanlık ve kin duyguları aşılandı; ulusal bencillik alabildiğine körüklendi. Ama bütün kırımlara, sürgünlere, tutuklamalara, işkencelere, düzmece tarih kitaplarına ve yatılı bölge okullarına rağmen Kürtlerin Türkleştirilmesi bir türlü başarılamadı. Bu nedenle de sömürgeci yönetim tetikte duruyor. O, Kürt halkının Türk halkıyla yanyana, demokratik şartlarda, eşit haklara sahip olarak yaşayabileceğine akıl erdiremediği, daha doğrusu böylesi bir demokrasiye ve eşitliğe gönlü bir türlü razı olmadığı; sömürüden ve dolayısiyle zulüm çarkından vazgeçemeyeceği için jandarmasını, polisini, komando birliklerini emre hazır tutuyor, eski yıllardaki kadar olmasa da zaman zaman halkımıza gözdağı veriyor. Şovenlikle şartlanmış bürokrasi halkımıza hep kuşkulu gözlerle bakıyor; Viranşehir olaylarında, Van depreminde olduğu gibi fırsat buldukça kinini kusuyor.

Dil ve kültür üzerindeki baskılar Kürt toplumunun sosyal ve ekonomik yaşamını doğrudan etkilemektedir. Çünkü dil her halkın yaşamında önemli yer tutar. Dil, bilginin, tecrübenin ulaşım aracıdır, üretimle doğrudan ilişkilidir, üretimi etkiler. Dilin kullanılmasının engellenmesi, gelişmesine olanak verilmemesi ticari yaşamı, tüm ekonomik hayatı olumsuz yönde etkiler. Kültürün baskı altına alınması, gelişmesinin engellenmesi kitlelerin bilgi edinme, moral bakımdan gelişme, yetkinleşme yollarını tıkar.

Sömürgeci yönetimin Kürt dili ve kültürü üzerindeki baskıları bu halkın, Türkiye düzeyinde de olsa bir eğitimden geçmesini, sanat ve kültür alanında ürünler vermesini engellemiş ve kitleleri karanlığa, cehalete itmiştir. Sömürgeci yönetimin engellediği aslında halkın ilerici kültürünün, sanatının gelişmesidir. Ama o gerici ve yoz bir kültürün tahribatını sürdürmesine ses çıkarmıyor, hatta buna yardımcı oluyor. Çeşitli Ortaçağ tarikatları, şeyhler, Kürt halkını mistisizmle şartlandırmak, uyutmak için rahatça icrayı sanat ediyorlar ve böyleleri gayri resmi medreselerini serbestçe sürdürüyorlar .Bu tür büyücüler aynı zamanda devlet katında da itibar sahibidirler, oy depolarını kontrol eder ve burjuva partilerinden büyük saygı ve destek görürler. ,

Her ideoloji bir ihtiyaçtan kaynaklanır. Irkçılığı yaratan da gerici

sınıfların çıkarlarıdır. Burjuvazi ve büyük toprak sahipleri, Türkiye'de geniş halk kitlelerini kendi çıkarlarına uygun şartlandırmak, biçimlendirmek, kullanmak için ırkçılığa, Ergenekon ve bozkurt masallarına sarıldılar. Özellikle Kürdistan üzerindeki sömürü ırkçılığın başlıca kaynağı oldu. Burjuvazi, Kürt halkının direnmesini kırmak, kitleleri köleleştirmek için bu halkı aşağıladı; onun bir dili ve kültürü olmadığını, Kürtlerin ilkel bir topluluk olduğunu, kendi kendilerini yönetemiyeceklerini işledi durdu ve bu anlayışı bizzat Kürt halkı içerisinde de yerleştirmek için elden geleni yaptı. Kürtler ulusal haklar mı istemekteler: onlara Kürtlerin bir ulus olmadıklarını, Türk soyundan geldiklerini söyledi. Kürtler dilleri ve kültürleri üstündeki baskının kalkmasını mı istiyorlar: onlara Kürt dili diye bir dil olmadığını, Kürtçe denen şeyin Türkçe, Arapça ve Farsça'nın karışımı bir acayip şey olduğunu; bir Kürt tarihi bulunmadığını, Kürtlerin yaratıcı bir geçmişi bulunmadığını anlattı... Bu şoven ve yalana dayalı ideoloji ile emekçi Türk halkını, Türk aydınlarını da şartlandırmaya çalıştı. Böylece ırkçılık, Türkiye işçilerinin, emekçilerinin dünya görüşünü bulandıran, onları burjuvazinin kuyruğuna takan bir rol oynadı.

Ama günümüzde bu ideoloji artık iflasla yüzyüze gelmiştir. Bir kere Kürt halkı artık bu masalları dinlemiyor, ulusal ve demokratik hakları uğrunda kararlı bir şekilde mücadele ediyor. Kürt ayaklanmalarını ezdikten sonra bir soluk alan ve artık işleri yoluna soktuğunu sanan sömürgeci, ırkçı yönetim bu nedenle şimdi bir şaşkınlık içindedir. Hızla bilinçlenen ve mücadele saflarını dolduran kitleler karşısında ne yapacağını bilememektedir. Sömürgeci yönetim 1958'lerde, 1963'lerde ve 1966'larda birkaç kez Kürt aydınlarını tutukladı. 1971'-de ise sosyalist ve demokratik harekete karşı giriştiği genel saldırıda Kürt halkının ulusal ve demokratik mücadelesini de sindirmeye çalıştı. Ama sıkıyönetim sonrası, genel devrimci hareket gibi, Kürt halkının devrimci mücadelesi de daha serpilerek, kitleler arasında kök salarak karşısına çıktı. Burjuvazinin bu mücadeleyi önlemesinin, tarihi gelişimi durdurmasının artık hiç bir yolu, yordamı da yoktur.

Bu şoven ideoloji artık bizzat Türk aydınları, emekçileri arasında da iflas etmiştir. Ülkemizde, son 10 - 15 yılda hızla bilinçlenen emekçi halk yığınları artık ırkçı burjuva aldatmalarına papuç bırakmıyorlar; başka uluslara, halklara karşı kendilerine aşılanan kini silkip atıyorlar. Sınıf mücadelesi geliştikçe Türk ve Kürt emekçileri, sömürüye, zulme karşı, tüm halkların özgürlüğü ve emeğin kurtuluşu için elele, omuz omuza mücadele ediyorlar. Bu mücadeleyi durdurmanın da artık hiç bir yolu ve yordamı yoktur.

Kürt Halkının Ulusal Mücadelesinde Yeni Bir Dönem Başlamıştır

Kürt ulusal hareketi bakımından son 30-40 yıl içinde bir hayli şey değişti. Bu süre içinde gerek dünyada, gerekse Türk ve Kürt toplumlarının yaşamında, sosyal yapısında önemli değişmeler yeraldı.

1940'lara kadar Türk burjuvazisi, tüm ülke ölçüsünde egemenliğini kurma çabası içindeydi. Kürt ayaklanmaları, temelde, Kürt halkı üzerindeki baskı ve sömürüden kaynaklanmış olduğu ve ulusal hakların alınmasına yöneldiği halde, Kürt feodalleri, merkezi otorite ile aralarında yer alan sürtüşmeler ve bölgede egemenliklerini sürdürme çabasıyla yer yer bu ayaklanmalara katılmış ve başı çekmişlerdi.

Kürt halkı bu ayaklanmalarda başarıya ulaşamadı. Bunun bir nedeni Kürdistan'ın parçalı durumu ve Kürt halkının direnmelerinin, Kürdistanı bölüşmüş olan devletlerin ve bu ülkelerde bir sömürü ağı kurmuş olan emperyalistlerin ortak çabalarıyla ezilmesiydi. Diğer yandan Kürt toplumunda devam eden feodal ve aşiretçi yapı, geniş kitlelerin ulusal amaçları benimsemesine ve bunun için bir araya gelmesine elvermiyordu. Kürt halkı o dönemde güçlü ulusal organizasyonlar oluşturamadı. Feodaller ve aşiret şefleri ise sürekli olarak birbirleriyle çekişme halindeydiler ve ulusal hareketler sırasında bile bu düşmanca davranışlardan geri kalmıyorlardı. Geniş köylü yığınları toprak beylerinin, şeyhlerin, seyitlerin kontrolü altında idiler ve onların sürükledikleri yöne gidiyorlardı. İşçi sınıfının henüz sahneye çıkmadığı ve çok zayıf bir ticaret burjuvazisinin dışında burjuvazinin de varlığından söz edilemeyecek bu dönemde, ulusal hareketin yaygın, örgütlü bir kitle tabanı bulamaması doğaldır.

Bu ayaklanmaların yenilgisi, aynı zamanda, Kürt halkı üzerindeki egemenliği kendi ellerinde tutmak isteyen feodal unsurların yenilgisi oldu. Ama bununla Kürdistan'da feodal yapı tasfiye olmadı elbette. Zaten Sömürgeci yönetimin böyle bir amacı yoktu. Sömürgeci yönetimle Kürt feodalleri arasındaki sürtüşme otoritenin paylaşılmasıyla ilgiliydi. Daha önce de hep belirttiğimiz gibi, Kürdistan'da feodal ve aşiretçi yapının devamı, en başta Kürdistan'ın sömürge statüsünden ileri gelmektedir. Yüzyıllar boyu devam eden sömürü ve zulüm, burada ekonomik gelişmeye, burjuvazinin ve işçi sınıfının güçlenmesine olanak vermedi. Feodal yapıyı tasfiye edecek olan elbette tarım ve endüstrideki gelişme olacaktı.

1940'lardan sonra, özellikle de çok partili döneme geçişle birlikte sömürgeci yönetimle Kürt feodalleri arasında yeni ilişkiler kuruldu, söz yerindeyse bir uzlaşma dönemi başladı. Beyler, şeyhler, nüfuzlu dedeler, aşiret reisleri Ankara'nın otoritesini tanıdılar. An-

kara da onların yeniden hır çıkarmaması, hatta güdülen politikaya yardımcı olmaları için, onlara bir hayli olanaklar tanıdı. Onların ne topraklarına, ne dini sömürü alanlarına ve ilişkilerine dokunuldu. Tersine bu olanaklar da burjuva partilerinin emrine koşuldu. Ekonomik ve dini etkinliklerinden yararlanarak burjuva partilerin yerel liderliklerini, parlamento üyeliklerini, mahalli idareleri elde eden feodaller, devletle halk arasında aracılık rolünü de yüklenerek, devlet kredilerini aralarında bölüşerek ekonomik ve politik alanda daha da güçlendiler ve giderek burjuvalaşma evrimine girdiler. Bazıları topraklarına traktör sokup köylüleri kovdular. Bazıları kentlerde ticarethaneler açtı. Üniversiteleri bitiren feodal çocukları doğuda avukatlık, doktorluk gibi serbest mesleklerde adeta tekel kurdular ve üniversite yıllarındaki «milliyetçi»liklerini çabucak unutarak kısa sürede milyonlar edinmek için yoksul Kürt halkı üzerinde en amansız sömürü ağlarından birini kurdular; bir yandan da parlamentoya kapağı atmaya çalıştılar. Ankara da bu gelişmelerden son derece memnundu. Doğu uygarlaşıyordu!. Beyler ve aşiret reisleri oy depolarını burjuva partilerine teslim ediyor, şeyhler kitlelerin gözünü kara perdelerle bağlayıp onları cennet-cehennem hikâyeleri içinde oyalıyor, böylece işler, yâni Kürt halkı üzerindeki sömürü bir güzel yürüyordu. (Bu konuda «Milli Mesele ve Doğu'da Feodalite-Aşiret» adlı kitabımda genişçe sözettiğim için burada aynı konu üstünde uzunboylu durmayı gereksiz sayıyorum).

Son 30-40 yıl içinde diğer bir önemli değişim Kürt toplumunun sınıfsal yapısında oldu. Bölgede feodal üretim ilişkileri toplumsal yapıya damgasını vurmakta henüz devam ediyorsa da kapitalizm de bu bölgeye sızdı ve Batı ile kıyaslanmasa bile, Kürdistan açısından küçümsenmeyecek değişiklikler yarattı. Demiryolları ve özellikle 1950'lerden sonra gelişen karayolu ağı Doğu'da kent ve köyleri birbirine ve Batı'ya bağladı. Kapalı köy ekonomisi yıkıldı, köy pazarla ilişki kurdu. Doğu'da da kentlerin nüfusu hızla büyüyor; kent ve kasabalarda oldukça güçlü bir ticaret burjuvazisi oluşmuştur.

1964 yılı istatistiklerine göre 18 Doğu ilinde, imalat sanayiinde çalışan işçi sayısı 17036 olup Türkiye'de imalat sanayiinde çalışan toplam işçi sayısının % 5'i kadardır. 1970 yılı verilerine göre 18 Doğu ilinde sosyal sigortalar kapsamı içindeki sigortalıların sayısı 102.484 tür (Türkiye toplamı 1.199.131). İşçi ve hizmetli sayısı sigortalı olanlardan elbette çok daha yüksektir.

1969 yılına ait aşağıdaki tablo Doğu'daki nisbeten gelişmiş dört ildeki sanayi ve hizmetlerde çalışan nüfusla sendikalı işçi sayısını gösteriyor:

	Sanayi ve Hizmetlerde Çalışan Nüfus	Sendikalı İşçi Sayısı
Gaziantep	60.499	9.611
Diyarbakır	35.010	5.117
Erzurum	34.460	8.085
Elazığ	30.460	6.412

Yukarıdaki rakamlar, bu iller açısından da oldukça önemli bir gelişimi belgelemektedir. Bu bölgedeki sanayi işçilerinin büyük bir bölümü petrol, madencilik alanlarında çalışmaktadır. Bunun yanısıra yine dokumacılık, şeker, çimento dallarında, demiryolları, karayolları, Devlet Su İşleri ve Ormancılık İşyerlerinde çalışan işçiler de bir hayli yekûn tutuyor. Doğu'da özel sanayi bir-iki ildeki sayılı örneklerin dışında yok denecek kadar azdır. Bölgedeki işçi sınıfının bir bölümünü otel, lokanta, ulaştırma gibi hizmetler sektöründe, tuğla imalathanelerinde, inşaatta, fırınlarda, küçük atölyelerde, belediye hizmetlerinde çalışan işçiler oluşturuyor. Toprağa motorlu tarımın girmesiyle birlikte oluşan tarım işçilerini de buna katmak gerekir.

Kent ve kasabaların büyümesi sonucu büyüyen ticaret burjuvazisinin yanısıra esnaflardan, zenaatkârlardan, serbest meslek sahiplerinden, memurlardan oluşan bir kent küçük burjuvazisi de sayıca artıyor. Özellikle küçük memurlar, öğrenciler giderek işçi sınıfına yandaş bir güç oluşturuyor, devrimci ve demokratik mücadelede küçümsenmeyecek bir etkinlik kazanıyorlar.

Bir yandan kentleşme, diğer yandan motorlu araçların toprağa girmesi Doğu'da feodal yapının çözülüşünü hızlandırıyor ve bununla birlikte köylülük de dış dünyaya açılıyor, politik yaşamda etkisini duyuruyor.

Bu değişim Kürt toplumunda ulusal hareketin kitlesel tabanında önemli değişmeler yaratmıştır. Feodal unsurların ulusal hareketten hemen tümüyle kopup, ticaret burjuvazisiyle birlikte işbirlikçi, karşıt bir güce dönüşmelerine karşılık işçi sınıfı ve diğer emekçi kitlelerden, köy ve kent küçük burjuvazisinden oluşan çok daha yaygın bir kitle tabanı ulusal ve demokratik hedeflere sahip çıkmıştır. Bu hareket değişen dünya ve Türkiye şartlarında, çok daha ileri bir öze sahiptir.

Son 30-40 yıl içinde önemli bir değişim Türk toplumunda meydana gelmiştir. Kapitalizm ülke ölçüsünde egemen duruma gelirken ve tekelci bir niteliğe ulaşırken işçi sınıfı da nicelik ve nitelikçe gelişerek toplumdaki önde gelen devrimci sınıf olarak yerini aldı. O, artık 1920'lerde, 30'larda rahatça susturulan, örgütlenmesi kolayca en-

gellenen, grev silahından, sendikadan yoksun zayıf halinden kurtulmuş, kitle mücadelesinin, devrimci ve demokratik hareketin başına geçmiştir. İşçi sınıfının çevresinde küçük burjuvazinin çeşitli kesimlerinin oluşturduğu demokratik güçler de önemli bir potansiyel oluşturuyorlar. Burjuvazi 40-50 yıl önce başlıca Kürt ayaklanmalarıyla uğraşıyordu. Oysa bugün onun karşısına, demokrasi ve sosyalizm için mücadele eden uyanık emekçi kitleler dikilmiştir. Bu güçler giderek tüm sömürüye ve zulme olduğu gibi Kürt halkı üzerindeki milli zulme de karşı çıkıyorlar. Türkiye'de genel olarak devrimci ve demokratik hareketin, özel olarak işçi sınıfının sosyalist hareketinin başarıları Kürt toplumunu da etkiliyor, özgürlük, demokrasi ve sosyalizm yönündeki mücadeleye hız ve güç katıyor. Gerçi, Türkiye'de emekçi sınıflar ve aydınlar arasında burjuvazinin yıllar yılı yaydığı sosyal şoven şartlanmalar henüz gereği gibi kırılmış değildir; ama onda, daha şimdiden büyük gedikler açılmıştır. İşçilerin saflarında, gençlik arasında, demokratik kitle ögrütlerinde ve sosyalist saflarda, burjuva dünya görüşünün milli mesele konusunda yerleştirdiği şartlanmalara yiğitçe karşı koyan ve Kürt halkının ulusal ve demokratik haklarını savunan güçler günden güne artıyor. Bu durum burjuvaziyi telaşlandırıyor. Bu telaşla o, gelişimi durdurmak, her iki halkın devrimci güçlerini bölmek, devrimci dayanışmayı engellemek için türlü yollara ve tertiplere başvuruyor. Kürt toplumundaki gerici güçler de buna yardımcı oluyorlar.

Türkiye Kürdistanında feodalizmin çözülüşü ve ulusal hareketin emekçi kitleler ve aydınlar arasında yaygınlaşması, Dünyada sosyalizm güçlerinin ağır bastığı ve Türkiye'de de sosyalist hareketin güçlenip kitleler arasında dal budak saldığı bir döneme rastlıyor. Bunun sonucu olarak, son 10-15 yılda işçi sınıfının dünya görüşü Kürt aydınları ve emekçileri arasında da hızla yayılmaktadır. Kürt feodal sınıfı ve burjuvazisi, devrimci ve demokratik harekete duyduğu ürküntüyle sömürgeci yönetimin, kanatları altına sığınıyor; bunların bir kesimi en gerici burjuva partileriyle, tekelci sermayenin politik örgütleriyle ittifak yaparken, bir kesimi de diğer burjuva partilerinde yer alıyorlar. Bu şartlarda ulusal ve demokratik hareketin gerçek savunucuları emekçi kitlelerdir. Bu mücadele, Türkiye'deki tüm devrimci ve demokratik güçlerle dayanışma içinde, anti emperyalist, anti sömürgeci, anti feodal ve anti faşist bir öz kazanarak gelişiyor. Bugün bilinçli Kürt emekçileri, Kürt aydınları soruna artık klasik bir ulusal duygusallık açısından bakmıyorlar. Kürt toplumunun milli baskıdan, sömürüden kurtuluşu, salt sömürgeci boyunduruğunun son bulmasıyla sağlanamaz. Bunun yanısıra tüm feodal kalıntıların tasfiyesi, ül-

kenin demokratlaşması, emekçilerin ağırlıkta olacağı demokratik bir iktidarın kurulması zorunludur. Ancak bu yoldan toplum sosyalizmin eşiğine varacak, ülkenin gerici sınıfların eline ve yeniden emperyalist güçlerin kucağına düşmesi önlenecek, sömürü ve zulüm toplum yaşamından kesin olarak sökülüp atılacaktır. Türkiye Kürdistanında Kürt halkı bu mücadeleyi Emekçi Türk halkıyla birlikte, omuz omuza verecektir ve demokratik bir halk iktidarını birlikte oluşturacaktır. Her iki toplumun kardeşçe, eşitçe, demokratik bir birlik oluşturması mümkündür; her iki halkın güçbirliği ülkede böylesine demokratik bir halk iktidarının gerçekleştirilmesine yetecektir. Ve ancak böylesine, halkların serbest rızasına dayanan demokratik bir birlik ulusal sorunu çözecek ve gerçekten güçlü olacaktır. Elbette şoven burjuvazi ve onun arkasındaki emperyalist güçler böyle bir çözüme yanaşmayacaklardır. Kürt toplumu içindeki feodal ve tüm gerici unsurlar da böylesine bir çözümü istemeyecek ve her iki halkın devrimci birliğini sabote etmek için ellerinden geleni yapacaklardır. Ama bunu gerçekleştirecek olan her iki halkın emekçileri ve devrimci güçleri olacaktır. Her iki halkın zaferini sağlayacak, onları gerçek özgürlüğe ulaştıracak olan en güvenilir, en çıkar yol da budur.

Gelecek yazı: 20. Yüzyılda
İran ve Irak Kürdistanındaki
Ulusal Hareketler

BARZANİ ABD'nin Tuzağına Düştüklerini Söyledi

Londra'da yayınlanan The Daily Telegraph adlı İngiliz gazetesinin 2 Şubat 1977 tarihli sayısında Barzani'nin Irak Kürt hareketiyle ilgili önemli açıklamaları yayınlandı. Barzani'nin daha önceleri de Waşhington Post, Newsweek gibi büyük batı gazete ve dergilerinin muhabirlerine verdiği demeçler, KDP yöneticilerinin, emperyalist ve gerici güçlerden medet ummaya yönelik yanlış politikalarını açığa vuruyordu. Ama hiç kuşkusuz, asıl bu son demeç, hiç bir kuşkuya yer bırakmayacak biçimde bu yanlış politikayı, olumsuz ilişkileri gözler önüne sermektedir. Aşağıda çevirisini aynen yayınladığımız bu açıklamadan da anlaşılacağı gibi Kürdistan Demokrat Partisi yöneticilerinin ABD emperyalistleri ve İran gericileriyle kurdukları ve hareketin kaderine tesir eden ileri düzeydeki ilişkiler 1972 yılında başlamaktadır. ABD emperyalistleri Kürt yönetimini savaşa sürüklemek için yeter desteği İran vasıtasıyla sağlamayı taahhüt etmişler ve İran'ın ilerde Kürtleri yalnız bırakmayacağını garanti etmişlerdir. 1972 yazında bir Kürt heyeti Amerikanın yapacağı silah yardımını görüşmek üzere gizlice Waşhington'u ziyaret etmiştir. Barzani, ABD hükümetinin sürüklemesi sonucu olarak 1974 yılında savaşçı bir tutuma yöneldiklerini açıkça belirtmekte ve bunu bir «tuzak» olarak nitelemektedir. 1975 yılı başlarında ise İran Irak'la Cezayir'de bir anlaşmaya varmış ve Kürtlere yapılan yardım ansızın, onlara haber bile verilmeden kesilmiş, üstelik İran Kürtlere karşı suçlayıcı, düşmanca bir tavır takınmaya başlamıştır.

İşin ilginç yönü şu ki, KDP lideri Barzani, bu demecinde de sözünde durmadığı için eski ABD yöneticilerini, Nixson ve Kissinger'i suçlamakta ve yeni yönetimi, bunun doğurduğu «ahlâkî sorumluluğu» taşımağa çağırmaktadır.

Bu demeç, iki yıl önce, Irak'taki Kürt ulusal hareketi beklenmeyen bir anî dağılışa uğradığında, karanlıkta olan bir çok şeyi açığa kavuşturuyor.

Irak'ta Kürt halkının yürüttüğü özgürlük mücadelesi hiç kuşkusuz, temelleri yüzyıllara dayanan özgürlük mücadelesinin bir parçasıydı ve haklı bir mücadeleydi. Ancak bu mücadelenin, özellikle 1972'lerden itibaren rayından saptırıldığı, gerici KDP yönetiminin, onun anti-emperyalist, anti-feodal özünü boşalttığı ve hareketi ABD emperyalizminin ve gerici İran Şah'lığının kuyruğuna taktığı; böylece Kürt halkının haklı ve büyük acılara malolan mücadelesini bir çıkmaza, yenilgiye ittiği de tartışma götürmez bir biçimde gözler önündedir.

Kürt halkının özgürlük mücadelesine elbette Baas'çı ırkçıların gözlüğüyle bakılamaz. Ülkemizde de Kürt halkının zulme ve sömürüye karşı, özgürlük ve demokrasi yolundaki her tepkisine «gericilik» yaftasını yapıştırmayı kolay bir çözüm yolu ve alışkanlık haline getiren burjuva şovenler az değildir. Onlar, Irak'taki Kürt hareketini de daha başından beri bu gözle görmüşler, sürekli suçlamışlar ve boyunduruğa, zulme karşı mücadeleyi bu halka çok görmüşlerdir. Yine birçokları, ırkçı ve gözü dönmüş Baas'çı faşistlerin Kürt halkına karşı giriştiği ırk ayrımını, zorla Araplaştırmayı, sömürüyü ve katliamları görmezlikten gelmekle, onların petrolleri millileştirme çabasına ve parlak sözlerine aldanarak onlara «sosyalist» ve «ilerici» sıfatlarını rahatça yakıştırmaktadırlar .Kürt halkına reva gördükleri zulüm bir yana, onların bizzat sosyalistler ve demokratlar üzerinde eksik etmedikleri zulüm ve hele 1963'tekine benzer katliamlar bile, onların «sosyalist» yakıştırmalarına inanmak için insanın cahil ve saf biri olmasını gerektirir. Hiç kuşkusuz bu küçük burjuva milliyetçilerinin sosyalizmle bir ilişkisi yoktur, ve onlar takındıkları bu tür sahtekârca maskelerle ancak kendileri gibi küçük burjuvaları aldatabilirler.

Ama diğer yandan, Baas'çı ırkçıların bu cinayetlerine bakıp KDP liderlerinin son dönemde saplandıkları çıkmazı, güttükleri yanlış politikayı görmek istemeyenler de vardır. Kürt halkı özgürlük ve demokrasi mücadelesinde ne kadar haklıysa, bu mücadelenin emperyalistlerin ve gericilerin güdümüne sokulması da o kadar yanlıştır. Hiç bir halk emperyalist ve gerici güçlere dayanarak kurtuluşunu sağlayamaz. Sömürü ve zulüm üstüne kurulu emperyalist çark halkların özgürlük mücadelesini ancak kendi çıkarları için kullanır ve hedefinden saptırır. Nitekim Kürt hareketinin çevresinin sarılı olmasından, yalnızlığından yararlanan emperyalistler onu çıkmaza sürüklemiş, ona «tuzak» kurmuşlardır. Bunda KDP yönetiminin sorumluluğu büyüktür. Son döneminde açık bir biçimde feodal ve burjuva unsurların güdümüne giren KDP yönetimi, hareketi saptırmış, ABD emperyalistleri ve gerici İran şahlığının kuyruğuna takılmış, hareketi teslimiyete, yıkıntıya götürmüştür İnsiyatifi gerici güçlere emperyalistlere kaptıran bu yönetim, onlar tarafından terkedildiği zaman ise ne yapacağını şaşırmış, halkı ve peşmergeleri teslime zorlayarak kurtuluşu İran'a sığınmakta bulmuştur.

KDP yönetimi, emperyalistlerin ve gerici İran Şah'lığının aldatmacalarına kanarak Kürt halkının haklı mücadelesini ülke ve dünya ölçüsünde dostlarından, ilerici ve devrimci güçlerden soyutlamış, yalnızlığa itmiştir. Hiç kuşkusuz yenilginin en büyük nedeni bu yan-

lış ve gerici politikadır. Yoksa daha 1961'lerde çok küçük çete gruplarıyla başlayıp ulusal güçlerin henüz çok zayıf ve dağınık olduğu o dönemlerde yenilmeyen bir hareketin, güçlü bir peşmerge ordusunun oluştuğu, ülkenin büyük kesiminin kurtarılmış ve ulusal bilincin gelişmiş olduğu 1975'lerde yenilgiye uğraması olanaksızdı. Ama zamanla devrimci unsurları saflarından temizleyen, ulusal devrimci politikayı terkeden ve emperyalizme teslim olan KDP yönetimi ulusun savaşma gücüne olan inancını da yitirdi, elindeki olanakları bile bırakıp kaçtı. KDP liderlerinin tutumu tam bir ihanetle sonuçlandı.

İnsanların geçmişte yaptıkları ne kadar büyük ve ileri şeyler olursa olsun, sonradan içine düştükleri yanlışlar gizlenmemeli, örtbas edilmemelidir. Nitekim geçmişte 50 yıl boyuca Kürt halkının özgürlüğü için inançla savaşmış ve bu nedenle adı Kürt toplumunda efsaneleşmiş olan Barzani de son yıllarda izlenen bu yanlış politikanın en büyük sorumluluğunu taşımaktadır. Barzani hâlâ, çözümü emperyalist ABD'nin «etkisini kullanmasında» aramaktadır.

KDP yönetiminin bu yanlış politikaya sürüklenmesi, elbette salt şu ya da bu kişinin insiyatifiyle açıklanamaz. Kürt hareketinde yönetimi ele geçiren feodal, aşiretçi ve tutucu burjuva güçler bu çıkmazı hazırladılar.

Kürt halkının özgürlük ve demokrasi mücadelesi gerici sınıfların yönetiminde başarıya ulaşamaz. Ancak Kürdistan işçileri, köylüleri ve diğer emekçi halk yığınları gerçek özgürlükten ve demokrasiden yanadırlar ve ancak onların bağrından oluşan, onların çıkarlarını savunan devrimci politik örgütler mücadeleyi zafere götürebilir.

Kürt halkının mücadelesi Irak'ta geçici bir yenilgiye uğramış olabilir. Ama hiç kuşkusuz, o, sağlam temeller üstünde yeniden boyverecektir. Kürt halkı bu yenilginin nedenlerini kavradıkça zafere de o kadar emin ve hızlı adımlarla yürüyecektir. Bütün olup bitenlere rağmen yenilginin nedenlerini gizlemeye ve gerici politikalarını hâlâ haklı ve canlı tutmaya çalışanları teşhir etmek halkımıza karşı bir görevdir. Irak hareketinin tahlili üzerinde ileride daha enine boyuna durulacaktır.

KÜRT LİDERİ, KİSSİNGER BİZİ ALDATARAK SAVAŞA SÜRÜKLEDİ, DİYOR

Richard Beeston Waşhington'dan bildiriyor

Kürt lideri Mustafa Barzani, dün, Birleşik Devletler hükümetini Kürt halkını tuzağa düşürmekle suçladı ve Carter yönetimini, Kürtleri Irak'a karşı savaşa sürüklemenin doğurduğu trajik sonuçların ahlâkî sorumluluğunu taşımaya çağırdı.

Barzani, Kürt ayaklanmasında ve onu izleyen dönemde Kürt halkının içine düştüğü durumda, nüfusun kitleler halinde zorla yer değiştirmesinde Dr. Kissinger'in gizli rolünü yeni açıklamalarla ayrıntılı şekilde belirtti.

Barzani ilk defa, 1974 ayaklanması için yapılacak Amerikan askerî yardımını tespit etmek üzere bir Kürt heyetinin gizli olarak Waşhington'a davet edildiğini açıkladı.

Barzani, Kürt kuvvetlerini 1975'te teslim olmaya mecbur eden Amerikan ve İran yardımlarının ansızın kesilmesine kadar kendisiyle Dr. Kissinger arasında yürütülen gizli temaslardan da sözetti.

Birzamanlar, Sovyetler Birliğindeki göçmenliği sırasında Rus ordusunda general rütbesini de almış olan tıknaz, hırçın bakışlı gerilla lideri Barzani, Carter yönetiminin seçilmesinden bu yana, Amerika'nın Kürtlere «tuzağını» açığa kavuşturmakta artık kendini özgür hissettiğini söyledi.

Geçen 18 ay içinde kanser tedavisi için Amerika'ya yaptığı daha önceki seyahatlerde, konuşmasını önlemekle görevli ve işbirliği halinde çalışan CİA ve İran gizli servisi SAVAK ajanlarınca sürekli gözaltında tutulduğunu söyledi.

On Binlerce Kayıp

Sayısız Kürt hareketlerinin 74 yaşındaki tecrübeli ve hâlâ azimli lideri Barzani, Amerika'yı, Kürtleri on binlerce kayıba ve yarım milyon mülteciye mal olan bir klasik savaşa sürüklemekle suçladı.

Bu macera, 1972 yılında Başkan Nixon ve Dr. Kissinger'in Tahran'da Şah'la görüşmeleri ve İran ile diğer Körfez ülkelerine karşı tehdit edici bir unsur saydıkları Rus yanlısı Irak rejimine karşı savaşmak üzere Kürtlere gizli askeri yardım yapma konusunda anlaşmalarıyla başladı.

Savaş 1974 yılında başladı; fakat ertesi yıl Şah'ın Irak'la son derece avantajlı bir anlaşma yapmasından sonra tüm İran ve Amerikan yardımı ansızın, Kürtler uyarılmadan ve onları teslime zorlayıcı biçimde kesildi.

Barzani'nin iddiasına göre ondan sonra onbinlerce Kürt dağ köylüsü zorla Kuzeyden koparılarak askeri konvoylarla Irak'ın güneyindeki çöllük alanlarda çamurdan yapılma kulübelere taşındılar. Ayrıca teslim olan binlerce Kürt askeri için güneyde Diyaniyah'ta bir tutuklama kampı oluşturuldu.

'Ahlâkî Sorumluluk'

Amerikan resmi makamları, Kürtlerin zorla yerlerinden edilip

yerlerine Arap aileleri yerleştirildiğini, Kuzey sınır bölgesinin Kürtlerden arındırıldığını gelen çeşitli raporlardan öğrenmişlerdir.

«Ben, bu trajediden dolayı bugünkü yönetimi suçlamıyorum» dedi Barzani. «Ama inanıyorum ki Amerika ahlâkî sorumluluğunu kabul edecektir. Ben, Carter yönetimini, Irak'ın Kürtleri kendi evlerine göndermesi için etkisini kullanmaya ikna etmeye çalışacağım.

Barzani, Amerika'nın daveti üzerine bir Kürt heyetinin, gelecek savaşta Amerikan yardımını görüşmek üzere 1972 yazında gizlice Washington'u ziyaret ettiğini açıkladı.

Barzani bana, Irak'la yapacakları savaş için kendilerine cesaret vermek üzere CİA ve devlet yetkilileri tarafından sözlü vaatlerde bulunulduğunu ve «biz otonominizi destekliyeceğiz» dendiğini, söyledi.

Gizli Rapor

Barzani'nin suçlamalarının birçoğu, geçen yıl, Beyaz Saray Haberalma Komitesinin gizli raporuna ilişkin olarak yetkili olmayan çevrelerce yapılan yayınlarla açığa çıkmıştı. Rapora göre, komiteye verilen dökümanlardan, Kürtlerin Şah tarafından terkedilmeyeceği hususunda ABD'nin garantör olarak davrandığı anlaşılmaktadır.

Gazeteler, pazarlığın Kissinger ve Nikson tarafından, Haberalma «Kırklar Komitesinden» gerekli yetki alınmadan, Kongre'nin hatta State Department'in bilgisi dışında yapıldığını açakladılar.

Görüşmemiz sırasında Barzani, 230 Kürdün Iraklılar tarafından idam edildiğini ve gerilla savaşının yeniden başladığını; İran'a iltica etmiş 30 bin kadar aileleri dağılmış Kürde ise müttefikten çok düşman gibi davranıldığını söyledi.

The Daily Telegraph

No. 37846. LONDON, WEDNESDAY, FEBRUARY 2, 1977. Printed in LONDON and MANCHESTER

KISSINGER LURED US INTO WAR, SAYS KURDISH LEADER

By RICHARD BEESTON in Washington

THE Kurdish leader, Mustapha Barzani, charged the United States Government yesterday with betraying the Kurdish people, and called on the Carter administration to bear the moral responsibility for the tragic consequences of luring the Kurds into rebellion against Iraq.

He provided detailed new disclosures of the covert involvement of Dr Kissinger in the Kurdish uprising and of the subsequent plight of the Kurds, including the enforced transplantation of masses of the Kurdish population.

Mustapha Barzani.

For the first time Barzani told of a secret Kurdish mission invited to Washington to work out plans for American military assistance for the 1974 rebellion.

He also spoke of covert communications between himself and Dr Kissinger before the abrupt ending of Persian and American support for the Kurdish forces which forced their surrender in 1975.

Mr Barzani, the stocky, fierce-eyed guerrilla leader who once held the rank of general in the Russian Army during his exile in the Soviet Union, says that only since the Carter administration was elected has he felt free to provide the details of America's "betrayal" of the Kurds.

In previous trips to America over the past 18 months for medical treatment for cancer he says he was placed under constant surveillance by agents working in tandem from both the C I A and S A V A C, the Persian secret service, instructed to try to prevent Barzani from speaking out.

10,000 casualties

Mr Barzani, a still vigorous 74-year-old veteran of numerous Kurdish campaigns, blames America for luring the Kurds into a disastrous conventional war which caused the Kurds 10,000 casualties and half a million refugees.

The episode began in 1972 when President Nixon and Dr Kissinger met the Shah in Teheran and agreed to provide secret military assistance to the Kurds to fight Iraq, whose Russian-backed regime was considered to be a threat to Persia and the neighbouring Gulf States.

The war started in 1974, but in the following year, when the Shah concluded a highly-advantageous treaty with Iraq, all Persian and American support was instantly cut off from the Kurds without warning, forcing their surrender.

Since then, Barzani claims, tens of thousands of Kurdish mountain villagers had been uprooted from the north and taken forcibly by military convoys to mud hovels in Iraq's southern desert areas.

A prison camp, he said, had also been set up for thousands of the surrendered Kurdish soldiers in the South, at Diwaniyah.

'Moral responsibility'

American officials have learned of the transportation of Kurds, who are being replaced by Arab families, and of reports that some of the northern border areas have now been denuded of Kurds.

"I do not blame the present administration for the tragedy," Barzani said.

"But I believe America should accept moral responsibility, and I will try to persuade the Carter Administration to use its influence to make Iraq return the Kurds to their homes."

A Kurdish mission, at the invitation of America, visited Washington secretly in the summer of 1972 to work out American aid for the coming war, Barzani revealed.

To encourage him to fight the Iraqis, Barzani told me, he was given verbal promises by C I A and State Department officials that "we will back your autonomy."

Secret report

Many of Barzani's charges against America have been borne out by the unauthorised publication last year of the secret report of the House Select Committee on Intelligence.

The report states that documents made available to the committee indicate that the United States acted as a guarantor that the Kurds would not be summarily dropped by the Shah.

The papers reveal that the deal was made by Kissinger and Nixon without the required authorisation from the Intelligence "Forty Committee," or the knowledge of Congress or even the State Department.

During the interview, Mr Barzani said that 230 Kurds had been executed by the Iraqis, and that guerrilla warfare had now been resumed.

He said that the 30,000 or so Kurdish refugees who had fled to Persia were being treated "more like enemies than allies," with families broken up.

Yeni Gelişme Döneminde VİETNAM

Jürgen Fritz

İki yıl öncesine kadar, kahraman Vietnam Halk Ordusu 1975 ilkbahar ofenzifinin (saldırısının) ağır çarpışmaları içerisinde idi. ABD emperyalizminin yıllarca süren amansız saldırısının oluşturduğu ağır koşullara rağmen, bu «ilkbahar taarruzu» bir yıl boyunca önemli bir kararlılıkla plânlanmış ve yürütülmüştü.

«İlkbahar Büyük Başarısı» ile ABD emperyalizmi kesin olarak ülkeden kovuldu. Böylece Ho Chi Minh Partisinin önderliğinde, iç gericiliğe ve emperyalizme karşı askeri, politik ve diplomatik alanda sürdürülen mücadele, Bağımsız Sosyalist Vietnam'ın kuruluşu amacına yönelik yolları açmış oldu.

Kahraman Vietnam halkının ağır koşullarda, tüm olanaklarını ölçülü bir biçimde kullanarak yürütmüş olduğu anti-emperyalist ve devrimci kavga, dünya halklarının bilincinde fedakârlığın ve dünyayı çevreleyen enternasyonal dayanışmanın parlak simgesi olarak yaşayacaktır.

Marksist-Leninist Partilerinin yönetiminde Vietnam komünistleri ve tüm Vietnam halkı, 1960 yılında yapılan partinin III. kongresinde alınan ikili strateji kararını «Kuzey'de Sosyalist Devrimi sağlam temellere oturtmak ve aynı zamanda Güney'de Ulusal Demokratik Halk Devrimini yapmak»la gerçekleştirdiler. Vietnam komünistleri, Sovyetler Birliğinin, diğer kardeş sosyalist devletleri ve tüm anti-emperyalist güçlerin çok yanlı yardımını sağlayarak —onyıllarca süregelen emperyalist saldırıya rağmen— bu ikili stratejiyi başarıyla sonuçlandırdılar. Vietnam Sosyalist Cumhuriyeti, bugün 50 milyonluk nüfusu ile dünyanın üçüncü büyük Sosyalist devletidir. Sosyalizmin Güneydoğu Asya'da güvenilir bir öncü kalesini oluşturuyor ve halkların barış, ulusal bağımsızlık, demokrasi ve toplumsal ilerleme uğrunda dünya çapında verdikleri mücadelede önemli bir yeri tutuyor. Bu gerçek, sosyalist ülkeler, tüm ilerici güçler için sevinç kaynağıdır.

Vietnam, savaştan sonraki bu kısa süre içinde sadece savaşın doğurduğu sonuçları yenmekle yetinmiyor, bununla birlikte Marksizm-Leninizmin evrensel ilkeleri ışığında, toplumsal gelişme kurallarını ülkenin karmaşık ve zor koşullarına uygulayarak yeni dönemin çözüm bekleyen sorunlarının stratejisini saptıyor. MK Genel Sekreteri yoldaş Le Duan'ın söylediği gibi «büyük güç ve devrimci enerji ile politik dayanıklılığı ve yaratıcı yetenekleri içinde gelişmiş, şimdiye kadar olduğundan daha da büyük kararlılık ve birlik içinde, kendi sınıfı ve diğer emekçi kitlelerle, komünistlerin enternasyonal büyük orduları ve dünyanın bağımsızlık, özgürlük ve toplumsal ilerleme savaşçıları ile sıkı ilişkilerin verdiği güç ile» Vietnam Komünist Partisi Aralık 1976 daki IV. kongresini yaptı.

Kongre tüm Vietnam için Sosyalist Dönemin başlamış olduğunu açıkladı. Kongre, sosyalist devrimin gerçekleşmesini ve sosyalizmin tüm ülkede inşasını, gelecekteki gelişmenin stratejik görevi olarak karar altına aldı. Ülke için herne kadar şimdiye kadarkinden farklı olarak tek görev söz konusu ise de, bunun karmaşıklığı, zorluğu açıktır.

Kuzeyin Kazanımları ve Deneyimleri

Vietnam Komünist Partisi, ülkenin kuzeyinde Sosyalizmi gerçekleştirme ve Sosyalist ekonomiyi kurmada önemli deneyler kazanmış ve büyük başarılar sağlamıştır. Vietnam Halkı'nın kahraman cesareti ile 1954'te emperyalizmin egemenliğinden kurtarılan 17. enlemin kuzeyinde kalan bölgede Parti'nin önderliğinde köklü değişmeler oldu ve önemli tarihi görevler başarıldı. Fransız sömürgeciliği ülkeyi terk etmek zorunda bırakıldığında, ardında sözü edilemiyecek derecede önemsiz sanayi ile feodal üretim biçiminin ağır bastığı tarım ülkesi bir Vietnamı bırakmıştı.

Feodal ve kapitalist sömürünün kökünün kazınması ile toplumsal geri kalmışlığın ve yoksulluğun da kaynakları kurutulmuş oldu. İşçi-köylü iktidarına ve sosyalist mülkiyet esasına dayalı olarak, ülke sosyalist sanayileşme yolunda ilk adımlarını attı. Sovyetler Birliği ve diğer kardeş ülkelerin yardımı ile metalurji, makina inşaatı, enerji, kimya sanayi, hafif sanayi, gıda sanayi ve ekonominin diğer bir çok dallarında bir dizi önemli tesis kuruldu. Sosyalist ülkelerden gelen binlerce uzman, Vietnam'da sınıfsal görevlerini yaptılar.

Genç Vietnam işçi sınıfı başlamış olan sanayileşme döneminde nicel olarak gelişti. 1945'te nüfusun % 3'ünü oluşturan işçi sınıfı, bugün % 7'ye yükselmiş bulunuyor. Politik ve uzmanlık yönündeki bilinç düzeyi önemli ölçüde gelişmiş bulunuyor. Bugün her on emekçi-

den biri kendi branşında uzman olarak eğitilmiştir. **Marksist-Leninist** ileri birliklerinin öncülüğünde işçi sınıfı, kooperatifçi köylü ittifakı ile, sosyalist devrimin büyük sorunlarını çözümleyebilen yetenekte olduğunu kanıtlıyor. Nüfusun % 85'ini oluşturan, çoğunlukla geri kalmış ve yoksulluk içinde yaşamlarını sürdüren köylülüğün tarımın kooperatifleştirilmesi ile gelişme perspektifleri açıldı. Bununla aynı zamanda gıda maddelerinin üretiminin artırılması için gerekli önkoşullar sağlandı. Vietnam halkını büyük felaketlere sürükleyen ve 1945'te 2 milyon insanın ölümüne yol açan sömürge sultası yıllarındaki açlık korkusu kökünden kazınmış oldu. Bu dönem ekonomideki gelişmeler —savaş yıllarında nüfustaki artışa rağmen— beslenme gereksinmesini önemli ölçüde karşılıyor. Tarım üretim kooperatifleri ilk olarak 1964 yılında herkes için yeteri kadar pirinç ürettiler. Amerikan emperyalizminin saldırısı boyunca, tarım kooperatifleri zaferin sağlanmasında önemli bir rol oynadılar.

ABD'nin Vietnam halkına karşı 352 milyar dolarla finanse ettiği emperyalist savaş, ekonomide çok önemli zorluklar doğurmuştu. Vietnamın kuzeyine karşı uygulanan bombalama ve terör yıllarında, sosyalist sanayileşme ile kurulmuş olan tesislerin büyük bir kısmı tahrip edildi ve ülkenin **enfrastrüktürü** ağır bir yıkıma uğratıldı. Demiryollarına, kara yollarına ve limanlara sürekli olarak bombalar yağdırılıyordu. Tüm önemli köprüler tahrip edildi, şehirler toprak ve harabeler içinde kayboldu. Vietnam halkının çabalarının ağırlığı, emperyalist saldırganları yenmeye ve ulusal kurtuluşu başarıya götürmeye öncelikle yönelik olduğu halde, önemli üretim yerlerinin ve ulaşım yollarının yeniden onarımı için yoğun çalışmalar sürdürülüyordu.

Zaferden sonra Vietnam emekçileri, Amerikan emperyalizmine karşı savaşta gösterdikleri kahramanlıklarını, ülkelerinin yeniden inşasında da kullandılar. Fedakâr ve yaratıcı çalışmaları ve sosyalist ülkelerin kardeşçe yardımları sayesinde, daha 1975'te örneğin kömür işletmeleri, elektrik enerjisi, kimyevî gübre üretimi, makine yapımı, cam ve keramik sanayi gibi ekonominin birçok dallarında savaş öncesi (1964) üretim kapasitesine tekrardan erişildi ve hatta kısmen geçildi. Fakat ekonomide üretimin % 80 nini dağınık ve küçük işletmeler oluşturuyordu. Tarım kooperatifleri savaş koşullarında da imrenmeğe değer ölçüde üretkenlik gösterdiler ve hektar başına elde edilen pirinç miktarında 5 tonluk artış sağladılar. Tarım kooperatifleri, sanayinin tarım için gerekli maddi-teknik tabanı güçlendirici yeteneğini kazanmasıyla daha büyük hedeflere ulaştırılacaktır.

Emekçilerin beslenme ve giyinme ihtiyaçlarının karşılanması yanında, konut sorununun çözümlenmesi içinde önemli çabalar göste-

riliyor. Emperyalist saldırı halk yaşantısında olumsuz etkiler, yaratmıştı. Tekstil ve gıda maddeleri asgari ihtiyaca göre dağıtıma bağlanmış. Ancak Vietnam halkının dev onarım gücü, kısa sürede savaşın etkilerini silme çabası ile birlikte, gıda maddeleri tüketiminde 1965 yılına oranla % 2,5 luk bir artış sağlamıştır.

Kültür devrimi de savaş yıllarında aralıksız olarak sürdürülüyordu. Çocuklar için hem ikamet ettikleri yerde, hem de yeni yerleşim merkezlerinde öğrenim organize ediliyordu. Kalifiye işçi yetiştiren meslek okulları ve üniversite öğrenimi için gerekli öğretim kadroları sosyalist ülkelerde eğitiliyordu. Bugün bu kadrolardan 430 bin kişi sosyalist Vietnam'ın imarı için aktif görev yapıyorlar.

1975'te tüm olarak maddi değerlerin üretimi alanında gerekli temel maddeler, 1960 tarihinin 5 katı idi. Bilimsel sosyalist öğretiden aldığı bilinç ve güvenle kaderini özgürce belirleyen emekçi Vietnam halkı, Marksist-Leninist politikayı toplum yaşamına ustalıklı bir şekilde uygulayan Komünist Partisinin öncülüğünde ülkenin önündeki sorunların üstesinden gelmektedir. Sosyalist Vietnam emekçileri, savaş süreci boyunca ve sonraki onarım döneminde bunun parlak örneklerini verdiler. Bu tür çalışma gücü ve bunun sonucu kazanılan büyük deneyimler sayesinde başarılı, kavgada eğitilen ve görev yapan kadrolarla Kuzeyi tüm ülkedeki Sosyalist Devrimin sarsılmaz temeli durumuna getirdiler.

Ülkenin Güneyindeki Gelişmenin Sorunları

Güney'deki sosyo-ekonomik yapı ve genel koşullar Kuzey'e oranla önemli farklılıklar gösteriyor. Burada işçi-köylü iktidarı ancak 1975 te kukla Saygon hükümeti devrildikten sonra kuruldu ve bu arada sağlam temellere oturtuldu. İlkelere bağlı, içten istikrarlı, fakat esnek ve gerçekçi anti-emperyalist bir ulusal birlik politikası ile Parti, Güney'de kitlelerin büyük ölçüde güvenini kazandı. Vietnam'ın sosyalist kuruluşu yolunda edinilen kazanımlarla toplumun gerçek kurtuluşu güven altına alındı. Emperyalizmin ve iç gericiliğin bazı çevreleri örneğin dini çevreleri kendi amaçları doğrultusunda kullanma çabaları başarısızlığa uğratıldı. Saygon kukla ordusunun ve kukla rejimi yanlılarının büyük bir kısmı şimdi devrimci eğitim kamplarından geçiriliyorlar. Ancak gericilerin karşı-devrim girişimlerine karşı sürekli olarak uyanık olma zorunluluğu var. Burjuva ideolojisinin etkisi kendisini öncellikle kentlerde açık olarak gösteriyor. Ve bu, ideolojik eğitimin önemini fazlasıyla gerekli kılıyor.

Saygon kukla rejiminin devrilmesinden sonra geçen 22 aylık sü-

re içinde köklü sosyo-ekonomik dönüşümlere geçildi. Yabancı şirketlerin, Saygon rejiminin ve yabancı ülkelere kaçan Vietnam burjuvazisi ve temsilcilerinin kamulaştırılan özel mülkiyetleri, sanayinin sosyalist sektörünü oluşturdu. Ancak sosyalist sanayi henüz gelişmekte olduğundan, tedricen büyüyerek öncü rolünü oynuyor. Komprador burjuvazi ekonomide güçlükler çıkararak öncelikle ticaretteki eğemen pozisyonunu kullanıp ,maddi değer kıtlığı yaratıyor, ve diğer spekülasyonlarla ekonomide düzensizlikler oluşturarak, büyük kârlar sağlamaya çalışıyor. Sözcülerinin bir çoğu ülke ekonomisindeki bu tutumları ve diğer yolsuzlukları nedeni ile yargılandılar. Komprador burjuvaziyi iktidarsız kılmak ve yok etmek sosyalist devrimin acil görevlerindendir. İşsizlik, fuhuş ve eski toplumun kalıntısı olan diğer sosyal bunalım kaynakları özellikle Ho Chi Minh kenti ve diğer büyük kentlerde hâlâ ciddi sorunlar niteliğindedirler. Amerikan istilacılarının çıkarları doğrultusunda yürütülen ve kentlerin dolup taşmasına yol açan kukla rejiminin kentlere göç politikasının olumsuz sonuçları açık şekilde kendisini hissettiriyor. Devletin maddi yardımıyla bugün 700 bin kişi yeni bir yaşam kurmak üzere büyük kentleri terk etmiş ve yeni yerleşme merkezlerinde oturmaktadır.

Devlet sektöründe ve özel mülkiyetli kapitalist işletme birimlerinin çoğunda büyük zorluklara rağmen (örneğin bazı hammaddelerin ve yedek parçaların bulunmayışı gibi) üretime geçildi. Buna rağmen hammaddeleri zamanında yabancı tröstler kanalı ile sağlanan ve böylece bağımlı duruma gelen çok sayıdaki işletme birimlerinde, bugün sosyalist ülkelerin yardımı ile sağlanan imkanlarla ülkenin içinde olduğu zorluklar aşılmaya çalışılıyor.

Güney Vietnam'da kurtuluşuna dek belli ölçüde kapitalist bir oluşum içinde olmasına rağmen Kuzey'de olduğu gibi küçük üretim üniteleri ağır basıyordu. Sadece Ho Chi Minh kentinde 100 binden fazla aile işletmeleri ile küçük üniteler, tüketim maddeleri üretiyorlar. Amaç bu büyük potansiyeli sosyalist kuruluşun görevlerine uygun tarzda şekillendirmek ve kullanışlı kılmaktır. Bu aynı zamanda tarımsal işletmelerin tabanını oluşturan köylülük aile işletmeleri için de söz konusudur. Köylü güçlerinin birleştirilmesi, kırsal alanda toplumsal gelişmeyi hızlandırır ve toprağın toplum yararına işlenmesini sağlar, sayısız miktardaki küçük tacirlere de üretimde yararlı görevler yükler.

Bundan Sonraki İnşanın Temel Çizgileri

Ağır yüklü savaş sonuçları, ülkedeki sosyo-ekonomik farklılıklar ve Güneydeki ideolojik durum, bu özel koşullara uyarlı bilimsel strateji

ve sosyalist inşanın özüne uygun taktiklerin saptanmasında Vietnam KP sine yeni görevler yüklüyor. Sosyalizmin kuruluşunda geçerli temel ilkelerin ve bu ilkeler doğrultusundaki teorik ve pratik değerlerin Vietnam'ın somut toplumsal koşullarına uygulamasında ifadesini bulan IV. kongre kararları yeni parlak bir dönemin ve ilerlemenin habercisi olarak değerlendirilmelidir. Parti kongre kararlarından anlaşıldığı gibi; Vietnam KP si yeni devrimci dönemin teorik ve pratik sorunlarını çözmede SBKP ile diğer Marksist-Leninist partilerin deneyimlerinden yararlanıyor. Sosyalist toplumun kuruluş yoluna daha önceden girmiş olan kardeş partilerin deneyimlerini yakından izlemeyi, değerlendirmeyi ve Vietnamın somut koşullarına uygulama derecesini saptamayı önemli bir görev olarak görüyor. Bu tavır, hatalı ve dolambaçlı yollardan gitmeği engelliyor ve en kısa tarihsel süreç içinde sosyalist gelişmenin temel sorunlarını çözümlemeğe yardımcı oluyor.

Parti kongresi tüm Vietnam'daki sosyalist devrimin temel çizgilerini şöyle niteliyordu: «Proletarya diktatörlüğünün gerçekleşmesi, toplumda emekçilerin eğemenliğinin geliştirilmesi ve üç devrimin (üretim ilişkileri devrimi, bilimsel teknik devrim ve ideolojik-kültürel devrim) sağlanması. Bunlar içerisinde bilimsel-teknik devrim, toplumsal gelişmede anahtar olma özelliğini taşıyor. Bu devrimci süreçte sosyalist düzen kurulmalı, güçlü bir ekonomi inşa edilmeli ve çok yönlü eğitime dayalı sosyalist kişilik geliştirilmelidir. Ekonominin inşasında kapitalistleşme dönemini atlamak, küçük üreticilikten sosyalist kollektif üreticiliğe geçmek ve sosyalizmin maddi-teknik tabanını sağlamak çin VKP Vietnamın sosyalist sanayileşmesini merkezi görev olarak belirtiyor ve bu sorunun özde çözümünün 20 yıl içinde sağlanacağını saptıyor.

Parti, ülkenin iki kesimindeki sosyo-ekonomik düzey farklılığını dikkate alarak belli bir süre için Güney'deki bir çok özel mülkiyet biçimlerinin varlıklarını sürdüreceklerini belirtiyor... Sosyalist gelişim, sosyalizmin maddi-teknik olanaklarının sağlanmasına sıkı sıkıya bağlıdır. Önce feodalizmin toprak mülkiyeti silinmeli ve komprador burjuvazinin elindeki sanayi ve ticari işletmeler kamulaştırılmalıdır. Özel sektör, devlet yatırımlarına ağırlık verilerek tedricen değiştirilmelidir. Çalışmağa devam eden özel kapitalist işletme üniteleri plan ekonomisi çerçevesinde biçimlenmelidir. % 3 üzerindeki nüfus artışı halkın yaşam düzeyinin yükseltilmesinde zorluklar oluşturmaktadır. Bu nedenle Vietnam komünistleri nüfus planlaması ile artış endeksini % 2 ye düşürmeği amaçlıyorlar. Güney Vietnam'ın büyük kentlerdeki kitle halindeki işsizlik, diğer bir ciddi sorun oluşturuyor. Bu, Saygon

rejiminin tüm olanaklarını ve hatta kaba kuvvet kullanarak, halkı köylerden kentlere göç ettirme politikasının bir sonucudur. Bir milyonluk eski Saygon ordusunun çözülmesi ile işsiz sayısı 3 milyonu aşmış bulunuyor. İşsizlik sorununun çözümlenmesinde dağlık bölgelerde hazırlanan yerleştirme merkezleri, işsizlerin buralarda oturarak yeni bir yaşam sürdürmeleri ile olumlu sonuçlara varılıyor. Hatta nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu (km^2ye 1000 kişi ve nüfus başına ekime elverişli toprak 0,11 hektar) Kızıl Nehir Delta bölgesindeki eyaletlerden çok sayıda emekçi de, bu bölgelere yerleşiyor. 1980 yılına kadar, bir milyon hektar toprağın bu yörelerde işlenerek 4 milyon nüfusun buralara yerleştirilmesi planlanmış bulunuyor.

Güneyin kurtuluşu ve Vietnam'ın devletsel birleşmesi ile, ülkenin ekonomik potansiyeli önemli ölçüde büyümüş oldu. Ancak dengesiz kapitalist ekonomik düzenin geride bıraktığı yıkıntıları hızla onarmak gerekiyor. Tarımın gelişmesi için doğal ön koşullar öncelikle verimli olan Mekong Deltasında bulunuyor. Kısmen güçlü olan hafif sanayi, halkın tüketim maddeleri ihtiyacını daha iyi karşılamakta önemli rol oynayabilir. Yürürlükte olan beş yıllık kalkınma planının merkezi sorununu; halkın temel giyim ve gıda maddeleri ihtiyacını karşılamak, öncelikle işçilerin oturdukları ve savaşta tahrip olan merkezlerde konut ihtiyacının tedricen karşılanması ve aynı zamanda sosyalizmin maddi-teknik temellerinin yaratılmasını oluşturuyor. 1980 yılına kadar 30 milyar Dong (l Dong = 1,67 Mark) ekonominin —bunun % 30'u tarım kalkınmasına, % 35'i de sanayi için— çeşitli yatırım alanlarında kullanılacak. Kollektif toplumsal üretim yılda ortalama olarak % 14,5 - 15,5 kadar, ulusal gelir % 13-14 ve işgücü yüzde 7,5-8 kadar artacak.

Sosyalist sanayileşme için beş yıllık kalkınma planında, ağır sanayinin mevcut kapasitesinin tüm olarak kullanılması ve yeni tesislerin kurulması hedefleri gösteriliyor. 1980 yılına kadar 300 bin ton demir, 2 milyon ton çimento ve 1,3 milyon ton kimyevi gübre üretilecek. Çok sayıda yeni sanayi üniteleri kurulacak. Tarımın ve ekonominin diğer dallarının daha ileri bir düzeyde teknik donatımı için şimdiki durumun 2,5 katına çıkarılması planlanan makina üretimine özel bir önem kazandırıyor. Elektrik enerjisi üretimi 5 milyon kwh'lık kapasitesi ile 1975 deki durumun 5 katına çıkacak. Önümüzdeki yıllarda Sovyetler Birliği'nin yardımı ile Kara Nehirde büyük bir elektrik santralı kurulacak. Vietnam ekonomisinin en büyük yatırımı olan bu projenin gerçekleşmesi ile elektrik enerjisi üretimi yılda 7,5 milyon kwh olacak ve Kızıl Nehir bölgesindeki su baskını tehlikesi de önlenmiş olacak.

Tarım önemli bir gelişme gösterecek. 1980'de, 1975'teki 12 milyon tona karşılık, temel gıda maddeleri (öncelikle pirinç) 21 milyon tonu bulacak. Avlanacak balık miktarı yılda 1 milyon tonu ve üretilen domuz sayısı 16,5 milyonu bulacak. Hafif sanayi ve gıda maddeleri sanayiine itina gösterilecek. Amerikan emperyalizminin canice saldırısının yaptığı doğal çevre tahribi ve yüzyıllarca uygulanan orman kesiminin doğurduğu doğa çıplaklığı sürekli ağaçlandırma çalışmaları ile giderilecek. Yöresel ekonomi geliştirilecek. Sanayi ve tarım ürünlerinin toplanacağı merkezi yerler kurulacak. Konut inşaatındaki ilerleme daha da hızlandırılarak, 14 milyon m^2lik konut alanı açılacak (savaş tahribatı nedeni ile şimdilik nüfus başına 2,4 m^2 konut alanı düşüyor). İşçi ve memurların geliri 1980 yılında % 30-35 arasında ve köylülerin % 15-20 kadar artacak. Toplumsal fonlar için yatırımlar 1980 yılına kadar şimdikilerin 2,6 katı olacak.

Tüm bu plân tasarıları gösteriyor ki: Vietnam halkı, «evinin kollektif efendisi» (Le Duan) evini sadece oturacak duruma getirmekle yetinmiyor, onu uzun plandaki perspektifler çerçevesinde inşa ediyor. 1977 bu anlamda «çalışmak, tasarruf etmek ve ihtiyaçların yeteri derecede karşılanması için gerekli araçları sağlamak» sloganlarının ağır basacağı yıl olmalı. Ekonomik ve kültürel gelişmenin bu yüksek hedefleri ancak sosyalist devletin güçlenmesi ile mümkündür. Bu nedenle Parti, Proleter Diktatörlüğü Devletinin etkinliğinin, ileriye yönelik toplumsal değişimlerde öncü rolü oynaması gereği ile güçlendirmeyi görev edindi. Ekonominin planlanması ve yönetimin kollektif bir düzen içinde olması sağlanmalıdır. Ancak böylece ekonominin tüm potansiyeli mobilize edilebilir ve tüm ülkede kitlelerin devrimci istemleri kalkınma doğrultusunda harekete geçirilebilir.

Devlet Planlama Komisyonu başkanı yoldaş Le Thanh Nghi'nin Ulusal Parlementoda işaret ettiği gibi, bunda hem kitlelerin devrimci hareketleri ve hem de teknik ilerlemelerin uygun tarzda kullanılışına aynı derecede önem vermek gerekir. Lenin'in de işaret ettiği gibi, kitlelerin maddi ihtiyaçlarının zorunlu ve mümkün olduğu derecede, yani temelde emeğe karşı ücret ilkesi doğrultusunda karşılanmalıdır. Sosyalist devrimin büyük görevlerinin başarılı olarak hedefe götürülmesi için ülkenin politik ve mesleki yönden nitelikli genç kadrolara ihtiyaç duyuluyor. Parti sosyalizmin inşaasında çok yönlü, eğitilmiş sosyalist kadrolara yani yeni toplum düzeninin bilinçli yaratıcılarının yetişmesine büyük önem verir.

Bu güçlü inşa projesi Vietnam Komünistlerinin işaret ettiği gibi, Partinin öncülük rolünün ve Parti kollektifliğinin mücadele gücünün daha büyümesini gerektirir. Bu zorunluluk IV. Parti kongresindeki ka-

rarlarda açık olarak ortaya konmuştur. Şimdi belirleyici görev, parti üyelerinin politik, teorik, genel kültürel düzeyini yükseltmek ve pratik yeteneklerini geliştirmek, parti militanlarını yetiştirmek ve Parti alt birim örgütlerinin çalışma biçimlerini doğru olarak saptamak ve böylece bu örgütleri çok yönlü ve sağlam temeller üzerine oturtmaktır. Bir çok Parti alt birimleri örneğin Hanoi'un 1121 Parti hücreleri çalışmalarını yeni koşullara göre ayarlama planları hazırlıyorlar. Üretim ve eğitim alanındaki çalışmalara özel önem veriliyor. Savaş döneminde büyük kayıplara uğrayan Güney'deki parti örgütleri, Kuzey'in deneyimli militanlarıyla takviye edilerek parti mekanizmasının geliştirilmesi sağlanmış oluyor. Eyalet yöneticileri parti politikasını sadece doğru ve yaratıcı bir şekilde uygulamayla kalmayıp, aynı zamanda parti merkez komitesiyle birlikte parti politikasını ve çalışma yöntemlerini de saptama yeteneğinde olmalıdırlar. Lenin'in işaret ettiği gibi VKP de saflarını, işçi sınıfının en militan, en fedakâr unsurlarıyla güçlendirmelidir. Parti ideolojik çalışmasını yoğunlaştıracak ve kadrolarını Marksist-Leninist kültür ile donatarak onların eğitim düzeyini yükseltecektir.

Devrimci Sürecin Önemli Etkeni

Vietnam Komünist Partisi'ne göre VSC (Vietnam Sosyalist Cumhuriyeti) Sosyalist ülkeler topluluğunun dost ve kardeş bir müttefiğidir. O, kardeş ülkeleri güçlü ve güvenilir mütefikler olarak yanında görür. Sovyet Halkı ve Komünist Partisi ile diğer kardeş halklar Vietnamı emperyalist saldırıya karşı savunmada, ulusal bağımsızlığın ve özgürlüğün sağlanmasında, savaş sonuçlarının ortadan kaldırılmasında ve ekonominin gelişmesinde etkin yardımda bulundular. IV. Kongre Vietnam komünistlerinin ve tüm Vietnam halkının adına kardeş ülkelere karşı minnettarlığını dile getirdi.

Parti ve Vietnam halkının sosyalist kuruluşun, büyük ve karmaşık sorunlarını çözmeyi ele aldığı bugün, sosyalist ülkelerin Vietnam ile kardeşçe dayanışmaları, yeni başarılar için önemli bir etkendir. Dünyanın en dinamik ekonomi bölgesi **RGW**'ye üye ülkelerin ekonomik gücü, sosyalizmin kuruluşundaki zengin deneyimleri, kardeş Vietnam halkının sosyalist geleceğe doğru güvenle yürümesinde büyük destek olacaklar. Sovyetler Birliği ve diğer kardeş sosyalist ülkeler gibi bizim ülkemiz de Vietnam Sosyalist Cumhuriyeti ile çok yönlü ilişkilerini daha da geliştirerek enternasyonal görevlerini yapacaktır. SED (Almanya Sosyalist Birlik Partisi) merkez komitesi, Parti IV. kongresine gönderdiği başarı mesajında, bu konudaki kesin kararlılığına işaret ederek SED ve DDR (Demokratik Alman Cum-

huriyeti) halkının Vietnam emekçileri partisi ve kardeş Vietnam halkı ile dayanışma bağlarını daha da güçlendirecek ve sosyalizmin inşasında etkin yardımını esirgemiyecek.»

VKP politikasında; Vietnam'da sosyalizmin başarıya götürülmesi, dünya sosyalizmine karşı enternasyonal görevlerini yapması ve tüm devrimci güçlerle dayanışmasını güçlendirme eylemi yatıyor. Parti, enternasyonal komünist ve işçi hareketinin bir bölümü ve VSC, dünya sosyalist sisteminin bir parçası olduğundan dünya devrimci oluşumuna katkısının kaçınılmaz olduğunu vurguluyor. Parti tüm gücünü Vietnam ile diğer sosyalist ülkeler arasındaki kardeşçe dayanışmayı güçlendirmeye veriyor ve onlarla ekonomik ilişkileri enternasyonalizmin ilkeleri doğrultusunda geliştirmek amacındadır. Parti Kongre delegeleri, Vietnam komünistlerinin ve ülkenin tüm emekçilerinin sınıf kardeşleri ve dünyanın özgürlük, barış ve sosyalizm savaşçıları ile kardeşçe dayanışmasını önemle belirttiler.

Enternasyonal politik çizgisini saptamada ve dünya arenasında atacağı somut adımları tespit etmede VKP, dünya güçler dengesinin gerçekçi bir değerlendirilmesinden hareket eder. Buna, bir dünya savaşını engellemek için gerekli olanakların olduğu inancına varmak ve böylece Vietnam'da sosyalizmi kurmak için gerekli dış koşulların yaratılması hesabını yapmakta girer. VKP Marksist-Leninist ilkeler doğrultusunda hareket eder. Dünya sosyalist sisteminin gün geçtikçe toplumsal gelişmede belirleyici güç olduğu ve Dünya sosyalist sisteminin, kapitalist ülkelerdeki işçi sınıfı hareketi ve ulusal kurtuluş hareketleri ile olan itifakın, tarihsel önemi olan dünya sorunlarını çözmeği güvence altına alacağına inanıyoruz. Parti IV. kongresi Vietnam devriminin deneyimlerini şu şekilde özetliyordu: «Her ülkedeki devrimin kaçınılmaz başarılı yolu, ülkenin kendi gücünü, dönemin güçleri ve devrimci güçlerin atılımcı girişimleri ile koordine ederek, mücadelenin stratejisini, taktiğini ve yöntemlerini güçler oranına ve ülkenin somut koşullarına göre saptayarak sağlayabilir.»

Böylece Vietnam komünistleri tüm ülkede sosyalist inşanın büyük tarihi eserine Marksizmin-Leninizmin ışığında, büyük bir mücadelenin deneyimleri ile donatılmış ve zaferin verdiği cesaret ve coşku ile sarılarak, Vietnam işçi sınıfına karşı sorumluluğunun ve dünya komünist hareketi ile dünyanın diğer ilerici güçlerine karşı enternasyonal dayanışmanın gerekliliği bilinci içinde sosyalist devrimi daha ileri zaferlere götüreceklerdir.

(Bu yazı «Einheit» dergisinin Mart 1977 sayısından çevrilmiştir.)

21 Mart Irkçılıkla Mücadele Günü ve NEWROZ

Tüm dünyada ırkçılıkla mücadele günü olarak kutlanan 21 Mart Türkiye'de kitleler tarafından çeşitli eylemlerle kutlandı. O gün devrimci ve demokratik örgütler tarafından İstanbul'da, Ankara'da ve diğer çeşitli kent ve kasabalarda afişlemeler yapıldı, toplantılar düzenlendi. 21 Mart aynı zamanda Kürt halkının geleneksel bir bayramıdır. Bu nedenle de İstanbul'da ve taşrada toplantılar düzenlendi, afişleme yapıldı.

İstanbul'da 20-21 Mart gecesi, İnci düğün salonunda düzenlenen ırkçılıkla mücadele ve Newroz gecesine 1500'ü aşkın bir kitle katıldı. Salonun küçüklüğü nedeniyle geceyi izlemek isteyen çok kimse de katılamamıştı. Gece İstanbul Devrimci Halk Kültür Derneği başkanı Aziz Kaya'nın konuşmasıyla açıldı. Gecede Kürt halkının **Zalim Dehak**'a karşı başkaldırısını dile getiren bir pandomim gösterildi; Ağrı, Van ve Bitlis folklor ekipleri tarafından halk oyunları gösterildi, Kürtçe, Türkçe şiirler okundu, DHKD'nin korosu devrimci türküler ve marşlar sundu. Ayrıca Silvan'dan gelmiş olan iki ozan (Ahmet-Mehmet Kardeşler), Kulilk Bacı., İsmet Yeter Kürtçe türküler ve marşlarla, Mehmet Çapan da Rahmi Saltuk ve İhsani'den okuduğu türkülerle kitleyi coşturdular.

Gece Kürt ve Türk devrimcilerinin, emekçilerinin tam bir dayanışması içinde geçti. Türkiye Sosyalist İşçi Partisi, Vatan Partisi, İGD, PİM, Polatlı Devrimci Halk Kültür Derneği, Diyarbakır Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrenci Temsilcisi Bozan Erdem ve daha birçok demokratik örgüt ve ilerici kişi geceye başarı dileklerini ve dayanışmalarını bildiren mesajlar göndermişlerdi; bu mesajlar gecede okunarak dinleyicilere duyuruldu.

Ankara'da SGB (Sosyalist Gençler Birliği), İGD (İlerici Gençler Derneği), ve Ankara DHKD (Devrimci Halk Kültür Derneği) ırkçılıkla

mücadele günüyle ilgili bir gece düzenlemeye hazırlandıklarında, Ankara valisi Durmuş Yalçın tarafından, diğer bazı derneklerle birlikte 16Mart günü kapatıldılar. Buna ve bunu izleyen baskılara, engellemelere rağmen üç kişilik bir komite oluşturuldu ve gece gerçekleştirildi. 24 Martta Makina Mühendisleri Odasında yapılan geceye büyük bir kitle katıldı. Gecede yapılan çeşitli konuşmalarla ırkçılık yerildi. İGD'nin korosu devrimci marşlar okudu, ayrıca ozanlar Kürtçe ve Türkçe türküler, marşlar söylediler. Bu gece de her iki halkın devrimcilerinin kardeşçe dayanışması içinde geçti.

Irkçılıkla mücadele gününün ve Newroz'un 21 mart gününde çakışmaları, özellikle Türkiye'de büyük bir anlam taşımaktadır. Yüzyıllar boyu yerleşmiş inanca ve geleneğe göre, Kürt halkı, binlerce yıl önce bir 21 mart günü, **Kawe** adlı bir demircinin önderliğinde zalim Dehak'a başkaldırmış ve onun zulmüne son vermiştir. Bugün ise Kürt halkı Türkiye'de İran ve Irak'ta yine ağır bir milli zulüm altındadır. Kürt ve Türk emekçileri, devrimci ve demokratları, uluslararası ırkçılıkla mücadele gününü, Newroz'la birlikte kutlarken, tüm dünyada ırkçılığa karşı çıktıkları gibi, ülkemizde de son yıllarda gemi daha da azıya alan ırkçı zorbalığa, faşizm çabalarına, Kürt halkı üzerindeki milli zulme ve ırk ayırımına karşı çıkmışlar ve enternasyonalist dayanışmanın iyi bir örneğini vermişlerdir.

İSTANBUL D. H. K. D. BAŞKANI AZİZ KAYA'NIN GECEDE YAPTIĞI KONUŞMA:

Emekçiler, yurtseverler

Dünyadaki ve ülkemizdeki olaylar sınıf mücadelesinin gereklerini bu mücadelenin yöntemlerine göre her geçen gün değişik biçimler alıyor. Emperyalist ve sömürgecilik, Dünya sosyalist sistemi, uluslararası işçi sınıfı hareketi ve ulusal kurtuluş mücadelelerinin güçlü enternasyonal dayanışması karşısında her geçen gün gerilemekte ve çökmektedir.

Bu çöküş gericiliğin saldırganlığını ve kudurganlığını birlikte getirmektedir. Emperyalizm yer yer halkların özgürlük ve demokrasi mücadelesini boğmak için yeni yöntemler geliştirmekte, faşist tezgahlar hazırlamaktadır. Tüm bu çabalar ne emperyalizmin ve ne de faşizmin zaferini sağlayabilir. Zafer demokrasi, barış ve özgürlükten yana olan güçlerindir.

Dünyada Sovyetler Birliğinde sosyalizmin kuruluşundan bu yana, ulusal kurtuluş mücadeleleri hızla büyüdü, yükseldi. Sosyalist sistemin oluşması bu süreci daha da hızlandırdı. Ezilen uluslar, sömürge uluslar bu zincirleri bir bir kırdılar. Ancak 20. Y.Y.ın son çeyreğinde, dünya güçler dengesinde meydana gelen köklü değişmeler ve sosyalizmin dayattığı şartlar karşısında Burjuvazinin ve feodalizmin önderliği altında gelişen ulusal hareketler başarıya ulaşsa bile çok kısa zamanda emperyalizme bağımlı olmanın kendisiyle birlikte getirmiş olduğu bunalımı aşamamakta ve kapitalist sistemin uydusu ve gerici bir üs haline gelmektedirler.

Yiğit Vietnam, Laos, Kamboçya, Angola, Gine Bissau halkları bu yolu seçmediler, onlar kararlı işçi sınıfı bilimiyle donatılmış örgüt ve önderlerinin rehberliğinde sosyalizmin yolunu seçtiler. Daha şimdiden çok kısa bir süre geçmesine rağmen önemli adımlar atılmıştır. Diğer taraftan sömürgeci boyunduruğunu henüz kıramamış uluslar da aynı yola yönelmekte sosyalizmi amaçlayan örgütlerinin etrafında toparlanmakta, mücadeleye daha bilinçli atılmaktadırlar.

Emperylizmin ve sömürgeciliğin uluslararası plândaki bu gerileyişi, Türkiye'deki hâkim sınıfları daha çok etkilemekte ve hırçınlaştırmaktadır. Burjuvazi bunalımlarını atlatabilmek için, sömürüyü devam ettirebilmek için Demokrasi ve Özgürlük mücadelesi veren halkımıza saldırılarını yoğunlaştırmakta, insanlarımıza, köylerimize, jandarma baskısı ve militarist gövde gösterilerini eksik etmemektedir. Halkımız sömürücülerden destek ve teşvik alan bu baskı ve terörün karşısına dikilmesini ve gereken cevabı vermesini biliyor. Halkımız işçi sınıfının, Dünya sosyalist sisteminin gerçek dostları olduğunu her geçen gün daha iyi öğreniyor. Halkımız toprak ağalarının, şeyh'lerin ve beylerin bu faşist ve sömürgeci güçlerle el ele olduğunu şimdi eskisinden daha iyi öğrendi. Halkımız ve gençliğimiz Emperyalizmin ajanlığını yapan, gericiliğin yedek gücü: Maoizmin niteliğini iyice kavramış, sosyalizm ve özgürlük düşmanı yüzünü bugün öğrenmiş bulunuyor. Bunu aynı zamanda dünyanın diğer halkları da öğrenmiş durumdadır.

Emekçiler, yurtseverler bugün yaşadığımız topraklar üzerinde hayat şartları her geçen gün dayanılmaz bir hal alıyor. Pahalılık ve işsizlik önü alınmaz bir şekilde büyüyor. Emekçilerin hayat şartları dayanılamaz ölçülere varmaktadır. Bu durum çökmekte olan emperyalizmin ekonomik bunalımının uzantısıdır. Hâkim sınıflar bu bunalımın yükünü başta işçi sınıfı olmak üzere tüm çalışanların, yoksulların sırtına yüklemek için hergün sokaklarda on'larca yurtsever genci öldürmekte, insanları işkence ile susturmaya ve terörü tüm ülke ça-

mücadele günüyle ilgili bir gece düzenlemeye hazırlandıklarında, Ankara valisi Durmuş Yalçın tarafından, diğer bazı derneklerle birlikte 16Mart günü kapatıldılar. Buna ve bunu izleyen baskılara, engellemelere rağmen üç kişilik bir komite oluşturuldu ve gece gerçekleştirildi. 24 Martta Makina Mühendisleri Odasında yapılan geceye büyük bir kitle katıldı. Gecede yapılan çeşitli konuşmalarla ırkçılık yerildi. İGD'nin korosu devrimci marşlar okudu, ayrıca ozanlar Kürtçe ve Türkçe türküler, marşlar söylediler. Bu gece de her iki halkın devrimcilerinin kardeşçe dayanışması içinde geçti.

Irkçılıkla mücadele gününün ve Newroz'un 21 mart gününde çakışmaları, özellikle Türkiye'de büyük bir anlam taşımaktadır. Yüzyıllar boyu yerleşmiş inanca ve geleneğe göre, Kürt halkı, binlerce yıl önce bir 21 mart günü, **Kawe** adlı bir demircinin önderliğinde zalim Dehak'a başkaldırmış ve onun zulmüne son vermiştir. Bugün ise Kürt halkı Türkiye'de İran ve Irak'ta yine ağır bir milli zulüm altındadır. Kürt ve Türk emekçileri, devrimci ve demokratları, uluslararası ırkçılıkla mücadele gününü, Newroz'la birlikte kutlarken, tüm dünyada ırkçılığa karşı çıktıkları gibi, ülkemizde de son yıllarda gemi daha da azıya alan ırkçı zorbalığa, faşizm çabalarına, Kürt halkı üzerindeki milli zulme ve ırk ayırımına karşı çıkmışlar ve enternasyonalist dayanışmanın iyi bir örneğini vermişlerdir.

İSTANBUL D. H. K. D. BAŞKANI AZİZ KAYA'NIN GECEDE YAPTIĞI KONUŞMA:

Emekçiler, yurtseverler

Dünyadaki ve ülkemizdeki olaylar sınıf mücadelesinin gereklerini bu mücadelenin yöntemlerine göre her geçen gün değişik biçimler alıyor. Emperyalist ve sömürgecilik, Dünya sosyalist sistemi, uluslararası işçi sınıfı hareketi ve ulusal kurtuluş mücadelelerinin güçlü enternasyonal dayanışması karşısında her geçen gün gerilemekte ve çökmektedir.

Bu çöküş gericiliğin saldırganlığını ve kudurganlığını birlikte getirmektedir. Emperyalizm yer yer halkların özgürlük ve demokrasi mücadelesini boğmak için yeni yöntemler geliştirmekte, faşist tezgahlar hazırlamaktadır. Tüm bu çabalar ne emperyalizmin ve ne de faşizmin zaferini sağlayabilir. Zafer demokrasi, barış ve özgürlükten yana olan güçlerindir.

Dünyada Sovyetler Birliğinde sosyalizmin kuruluşundan bu yana, ulusal kurtuluş mücadeleleri hızla büyüdü, yükseldi. Sosyalist sistemin oluşması bu süreci daha da hızlandırdı. Ezilen uluslar, sömürge uluslar bu zincirleri bir bir kırdılar. Ancak 20. Y.Y.ın son çeyreğinde, dünya güçler dengesinde meydana gelen köklü değişmeler ve sosyalizmin dayattığı şartlar karşısında Burjuvazinin ve feodalizmin önderliği altında gelişen ulusal hareketler başarıya ulaşsa bile çok kısa zamanda emperyalizme bağımlı olmanın kendisiyle birlikte getirmiş olduğu bunalımı aşamamakta ve kapitalist sistemin uydusu ve gerici bir üs haline gelmektedirler.

Yiğit Vietnam, Laos, Kamboçya, Angola, Gine Bissau halkları bu yolu seçmediler, onlar kararlı işçi sınıfı bilimiyle donatılmış örgüt ve önderlerinin rehberliğinde sosyalizmin yolunu seçtiler. Daha şimdiden çok kısa bir süre geçmesine rağmen önemli adımlar atılmıştır. Diğer taraftan sömürgeci boyunduruğunu henüz kıramamış uluslar da aynı yola yönelmekte sosyalizmi amaçlayan örgütlerinin etrafında toparlanmakta, mücadeleye daha bilinçli atılmaktadırlar.

Emperylizmin ve sömürgeciliğin uluslararası plândaki bu gerileyişi, Türkiye'deki hâkim sınıfları daha çok etkilemekte ve hırçınlaştırmaktadır. Burjuvazi bunalımlarını atlatabilmek için, sömürüyü devam ettirebilmek için Demokrasi ve Özgürlük mücadelesi veren halkımıza saldırılarını yoğunlaştırmakta, insanlarımıza, köylerimize, jandarma baskısı ve militarist gövde gösterilerini eksik etmemektedir. Halkımız sömürücülerden destek ve teşvik alan bu baskı ve terörün karşısına dikilmesini ve gereken cevabı vermesini biliyor. Halkımız işçi sınıfının, Dünya sosyalist sisteminin gerçek dostları olduğunu her geçen gün daha iyi öğreniyor. Halkımız toprak ağalarının, şeyh'lerin ve beylerin bu faşist ve sömürgeci güçlerle el ele olduğunu şimdi eskisinden daha iyi öğrendi. Halkımız ve gençliğimiz Emperyalizmin ajanlığını yapan, gericiliğin yedek gücü: Maoizmin niteliğini iyice kavramış, sosyalizm ve özgürlük düşmanı yüzünü bugün öğrenmiş bulunuyor. Bunu aynı zamanda dünyanın diğer halkları da öğrenmiş durumdadır.

Emekçiler, yurtseverler bugün yaşadığımız topraklar üzerinde hayat şartları her geçen gün dayanılmaz bir hal alıyor. Pahalılık ve işsizlik önü alınmaz bir şekilde büyüyor. Emekçilerin hayat şartları dayanılamaz ölçülere varmaktadır. Bu durum çökmekte olan emperyalizmin ekonomik bunalımının uzantısıdır. Hâkim sınıflar bu bunalımın yükünü başta işçi sınıfı olmak üzere tüm çalışanların, yoksulların sırtına yüklemek için hergün sokaklarda on'larca yurtsever genci öldürmekte, insanları işkence ile susturmaya ve terörü tüm ülke ça-

pında yaygınlaştırarak Demokratik güçleri sindirmeyi ve faşizmi getirmeyi amaçlamaktadır. Faşist tırmanışı değişik biçimlerde hızlandırmaktadır. Devlet dairelerine faşistler doldurulmakta, Danıştayın kararları uygulanmamakta, Demokratik kitle örgütleri sudan bahanelerle kapatılmakta, binlerce memur öğretmen oradan oraya sürülmekte kıyıma uğramaktadır. Bütün bunların üstesinden gelmek, ilerici yurtsever insanlığın görevidir. Bu konuda sekter olmaksızın, ilkelerden taviz vermeden, tavırda esnek olmak koşuluyla tüm güçler, örgütler, kişiler, başta işçi sınıfı olmak üzere güçlerini birleştirmeli, tırmanan faşizmi geri mevzilere atmaya, ona hayat hakkı tanımamaya çalışmalıdırlar. Bu konuda demokrasiden, özgürlüklerden ve İşçi sınıfından yana olan güçler, bir araya gelmeli ve bunda geç kalmamalıdırlar, bu şartlar için mücadele vermeyene, düşünmeyene, sekter olana anti-faşist denemez, böyleleri faşizmin iktidara gelmesini kolaylaştırırlar. Faşizm ülkemizde kitle tabanı bulamamaktadır, ama sindirme ve terör yöntemlerini uygulamaktadır. Demokratik güçlerin birleşmesi Anti-faşist bir halk cephesi oluşturması karşısında terör, tehdit ve şantajlar sökmeyecektir, sökemez.

Emperyalizm, sömürgecilik ve faşizm; halkımızın Demokrasi ve Özgürlük mücadelesini boğamayacaktır, boğmaya gücü yetmeyecektir. Çünkü halkımız enternasyonalist görevlerini biliyor, dost ve düşmanlarını birbirinden ayırt ediyor. Faşizme ve sömürgecliiğe karşı birleşmesi mümkün olan tüm güçlerin birlik ve dayanışmasını asla küçümsemiyor, aksine güç ve eylem birliğini oluşturmaya titizlikle özen gösteriyor. Bu konuda üzerimize düşen görevleri en iyi şekilde yerine getirmeye çalışmalı, faşizme karşı birleşme konusunda gerekli özeni göstermeliyiz. Sapık akımlarla ideolojik plândaki mücadeleyi asla ertelememeliyiz. Zafer bu taktirde mümkün olacaktır.

— Bugün 21 Mart, Newroz bayramı. Yaşasın 21 Mart Uluslararası Irkçılıkla mücadele günü.

— Yaşasın Emperyalizme, sömürgeciliğe, faşizme ve feodal gericiliğe karşı mücadelemiz.

— Yaşasın Dünya Sosyalist sisteminin, uluslararası işçi sınıfı hareketinin ve ulusal kurtuluş mücadelelerinin zaferden zafere ulaşan güçlü enternasyonal birliği.

Halklara özgürlük.

Ankara'da, Makina Mühendisleri Odasında yapılan geceyle ilgili olarak dağıtılan bildiri:

KAHROLSUN IRKÇILIK

21 Mart, insan kişiliğini, onurunu çiğneyen ve insanlığın gelişmesi için zorunlu hak ve özgürlüklerin düşmanı olan ırkçılığa karşı verilen ULUSLARARASI IRK AYIRIMINI TASFİYE SAVAŞI GÜNÜ'dür.

Irkçılık, insanları, renklerine, fizikî yapılarına, kanlarına ve kafataslarına göre birbirinden ayırıp, insanları bu türden özelliklerine göre «aşağı» ya da «üstün» diye sınıflandırmaya çalışan bilim dışı gerici bir görüştür. Irkçılık, kapitalist dönemde ortaya çıkan uluslararası bir ideolojidir. Kapitalizmin bir ürünüdür.

İkinci Dünya Savaşında on milyonlarca suçsuz insan, Alman Faşizminin kuklası Hitlerin safsata üstün Alman Irkı iddiasına, korkunç ve iğrenç ırkçılığına kurban oldu.

Milyonlarca insan Hitler'in «yoketme kamplarında» öldürüldü. İlerici, demokrat emekçiler, bilim adamları, sanatçılar, yazarlar fırınlarda diri diri yakıldı. Yine sayıları milyonları bulan değişik ırktan insanlar katledildi. Daha nice akılalmaz insanlık suçları işlendi.

Beyaz ırkın üstünlüğü bahanesiyle, kendilerini medeniyet havarileri ilân eden Avrupa'lı sömürücüler Kara, Sarı, Esmer Dünya Halklarının ülkelerini fethettiler. Yeraltı ve yerüstü zenginliklerini sömürdüler. İnsanlarını köleleştirdiler. İnsanlık onuruna yakışmayan herşeylerini oralara götürdüler... Irkçı-soykırımcı politikalarını, insanları aşağılayıcı ahlâklarını, renklerine göre insanları birbirinden ayıran yasalarını götürdüler. Ulusların birbirine üstünlüğü görüşüne dayanan, halkların ekonomik, sosyal, kültürel ve politik varlıklarına kasteden sömürgeci politikalarını götürdüler...

Bugün hâlâ Dünya'nın bir çok ülkesinde ırkçılık politikası güdülmekte, halklar arasında bu yolla öfke, kin ve düşmanlık yaratılmakta; savaş kışkırtıcılığı yapılmaktadır.

Rodezya'da, Güney Afrika'da insanlar, ırklarının üstünlüğü (!) kadar gezebiliyorlar. Güney Afrika'da bir Afrikalı (zenci) caddede gezerken soran polise «REFERANS BELGESİ»ni gösteremiyorsa, onun için o anda sonraki gezi bölgesi zindandır, karakoldur.

Irkçı politikaların görüldüğü bu tip ülkelerde düşünce, eğitim, barınma, spor ırklara göre düzenlenmiştir. Örneğin; Güney Afrika'da bir zenci «Kahrolsun Irk Ayırımı» biçimindeki düşüncesini açıklayamaz. Beyaz bir erkek, melez ya da zenci bir kadınla evlenemez.

Amerika'da zencilerin pek çoğu beyazların okuduğu okullara devam edememektedir. Sinemaları, lokantaları, otelleri bile ayrı... Yine ABD'de zencileri katletmek için özel cani örgütleri kurulmuştur.

Ülkemizde de egemen sermaye çevreleri, yıllardan beri «üstün Türk Irkı» safsatasını, egemenliklerini pekiştirebilmek ve süregiden sömürüyü gözlerden gizleyebilmek için bolca kullanıyorlar. MC eliyle hazırlatıp okullarda okuttukları kitaplarda ırkçılık yapıyorlar, ulusların üstünlüğü teorisini savunuyorlar. Gencecik beyinleri ırkçılıkla şartlandırmaya onların bu gerici görüş ve uygulamalarına karşı çıkan ilerici-devrimci-demokrat kişileri işkenceye kadar varan baskılarla sindirmeye, susturmaya çalışıyorlar.

Doğuda yaşayan halkın üzerinde ırkçı şoven baskılar artarak devam etmektedir. Irkçılar, kitle halinde katliamlar yapmakta, adını da **nüfus planalması** koymaktadırlar. **Özalp, Viranşehir, İdil**'de yapılan katliamlar bunun en açık örnekleridir.

Köyler, «kaçakçı arıyoruz» gerekçesiyle basılmakta köylülere işkence edilmekte, hattâ yer yer köylüler katledilmektedirler. Daha dün, ırkçılar Sason'da bir kadını öldürüp, iki kişiyi yaraladılar. Köy erkekleri ise dağa çıkmak zorunda bırakıldılar.

Özel «tim»lerle baskınlar düzenlenmekte köylülerin evleri zorla aranmaktadır. Mardin merkez Cevzat köyünde baskın yapılan bir evde, **zahirelere «FARE ZEHİRİ», pekmeze tuz katılmıştır.**

Mecliste de tartışma konusu edilen Hakkari olayları ırkçı uygulamaların en son örneğidir. Hakkari çevresinde NÜFUS CÜZDANI KONTROLÜ (!) için köyler basılarak bu yolla terör havası estirilmektedir.

Irkçı uygulama ve baskıların altında olan **Doğu halkının** yanısıra, Ege ve Kıbrıs konularında da ırkçı bir tutum izlenmektedir. Akdeniz, sermaye çevrelerince kan gölüne çevrilmeye çalışılmıştır. Sürekli olarak Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs'ta **yaşayan** halklar arasında ırkçılık güdülmüş, halklar arasında düşmanlık körüklenmiştir.

Irkçılık, sermaye çevrelerinin çıkarlarını savunur.

Irkçılık, halklar biirbirine düşman eder.

Irkçılık, emekçi halkların düşmanıdır.

Bugün Sosyalist Sistemin başını çektiği Dünya Devrimci Süreci; emperyalizmin insanlık düşmanı ırkçı görüş ve uygulamalarının giderek yeryüzünden silinmesi yolunda önemli kazanımlar elde etmiştir. Biz de Türkiye'li ve Kıbrıs'lı devrimciler, emperyalizme ve faşizme karşı verdiğimiz mücadelenin bir parçası olarak, bütün Dünya'daki ve Türkiye'deki ırkçı baskıları bir kez daha lanetliyoruz.

ÜLKEMİZDE DE 21 MART'LARI ULUSLARARASI IRK AYIRIMINI TASFİYE SAVAŞI GÜNÜ HALİNE GETİRELİM!

KAHROLSUN IRKÇILIK!

KAHROLSUN EMPERYALİZM VE FAŞİZM!

HALKLARA ÖZGÜRLÜK!

Hazım KILIÇ Mete ALPSAR Nüvit BAYURGİL

MC'NİN IRKÇI POLİTİKASI DIŞ BASIN VE FORUMLARDA YARGILANIYOR

MC tarafından devralınan ve yoğunlaştırılan IRKÇI zulüm politikası dış basında, uluslararası örgüt ve forumlar da şiddetle protesto edilmektedir. İmzaladığı uluslararası anlaşmalara uymamayı müzmin bir alışkanlık haline getiren iktidarın bu siyasetleri dünya kamu oyunda önemli bir sorun oluşturarak gündemde tarşılmaktadır.

Genelinde gelmiş geçmiş iktidarlarda, özelinde MC'de belirginleşen siyaset, uluslararası anlaşmaları rafta küflenecek birer metin olarak görmektedir.

Türkiye'de burjuva iktidarları ne Lozan Antlaşmasını, ne Birleşmiş Milletler Yasasını, ne İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini, ne Avrupa Sosyal Şartını, ne Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini ve ne de Helsinki Antlaşmasının insan temel hak ve özgürlükleriyle ilgili maddelerini bir nebze olsun uygulamamışlardır. Oysaki imzalanıp onaylanan bu metinler T.C. yasalarıyla eş değerdedir. Hatta yaptırım platformu daha geniştir. Bu metinlerin denetimi dünya kamuoyunundur.

İTA Ajansı Şubat sayısında, «Türkiye'deki IRKÇILIK ve MC eylemleri kınanıyor.» başlığı altında şu habere yer veriyor:

«Türkiye'de bir yanda son zamanlarda şiddetlendirilen IRKÇI ve azınlıkları baskı altında tutan hükümet politikası,.. Avrupa basınında geniş yankı bulmakta ve kınanmaktadır.

«Belçika'da yayınlanan Notre Temps Dergi'sinin 27 Ocak 1977 tarihli sayısında, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonunun eski üyelerinden JULES WOLE, «Türkiye'de Azınlıklar» başlıklı makalesinde şöyle demektedir: «Türk Hükümeti, eğitim, kültür, yönetim, kendi öğretim ve eğitim kurumlarının idaresi, medeni hakları,.. askerlik ve maliye konularında da Türkiye'deki azınlıklara karşı zorluklar çıkarmıştır.

«Türk Hükümetinin bu tutumu Lozan Anlaşmasındaki hükümleri ihlal ettiği gibi, Temel Özgürlükler konusundaki 4 Kasım 1950 Anlaş-

masını ve 20 Mart 1952 tarihli Katma Protokolü hiçe saymaktadır.»

Aynı kaynaklı habere göre; Hollanda da oluşturulan, «Mezhep ve Irk Ayırımına Hayır Komitesi» yetkililere 350 imzalı bir protesto mektubu göndererek, «Orta çağ gerici zihniyetini şiddetle protesto» etmiştir.

Yine İTA'nın haberine göre; Berlin'den de, «Bölücü Eğitime Hayır Komitesi» tarafından Türkiye'li işçilerce Cumhurbaşkanı'na 10 bin imzalı bir mektup gönderilerek, «Biz işçiler mezhep farkı gözetmeden, insan gibi kardeşce yaşamak istiyoruz. Hiç kimsenin gücü işçileri bölmeye yetmeyecektir.» denilmiştir.

Bilindiği gibi, Lozan Anlaşmasında bizzat İsmet İnönü şunları söylüyordu: «T.B.M. Meclisinde Kürt temsilcileri bulunmaktadır. Hiç bir azınlığa baskı yapılmamaktadır.» Azınlıkların baskı altında tutulmayacağı, eşit gelişme fırsatı tanınacağı Anlaşmanın maddesi haline getirilmiştir. Oysa daha Anlaşma'nın mürekkebi kurumadan, «Kürt halkı yoktur, hepimiz Orta Asya'dan gelen Türkleriz.» diye teoriler icat edilmiş ve Kürtlere, azınlıklara asimilasyonist politika zoraki bir şekilde uygulanmıştır.

Birleşmiş Milletlerin Amaç ve Prensipleri'nin I. Maddesinin, 2. fıkrasında «...Milletlerin hak eşitliği prensibine ve kendi mukadderatlarını kendilerinin tayin hakkına saygı...» gösterileceği ve bu konuda, «...hertürlü tedbirleri almak» gereği vurgulanmıştır. Ve 55. maddenin, C. fıkrası da «cins, dil veya din farkı gözetilmeksizin insan haklarına ve ana hürriyetlerine bütün dünyada bilfiil saygı gösterilmesini» emreder. Türkiye hükümeti de bu uluslararası siyasi sözleşmeyi imzalamış ve onamıştır. Uluslararası Adalet Divanı kurularak bu anlaşmanın yürütümü ile görevlendirilmiştir. Ama bir konuyu, ancak üye devletler Divan'ın önüne götürebilmekte ve taraf olabilmektedirler.

Yine Türkiye, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni imzalayarak, onamıştır. Bildirge'nin I. maddesi, «Herkesin; ırk, cins, dil, din, siyasi, milli veya sosyal köken, servet veya herhangi diğer bir fark gözetilmeksizin...» tüm haklardan yararlanacağını ilan etmiştir. Türkiye'de iktidarların bu maddeyi de ne derece uyguladıkları açıktır. Örneğin, aynı bildirgenin 14. maddesinde «Herkes zulüm karşısında başka memleketlere iltica etmek ve bu memleketler tarafından mülteci muamelesi görmek hakkına sahiptir.» denildiği halde zulüm karşısında Türkiye'ye sığınmak isteyen Kuzey Irak Kürtlerine bu hakkın sağlanmadığı da herkesin hatırındadır.

Daha dün imzalanan Helsinki Anlaşmasının da 8. maddesi de şöyle: «Halkların haklarının eşitliği ve halkların kendi kaderlerini ta-

yin hakkı ilkesi ışığında bütün halklar, tamamen hür olarak istedikleri zaman ve istedikleri şekilde hiç bir dış baskı olmadan iç ve dış siyasi statülerini belirlemek ve arzuladıkları biçimde siyasi, ekonomik, sosyal ve kütürel gelişmelerini düzenlemek hakkına her zaman sahiptirler...»

İşte, işbirlikçi egemen sınıfların bu taahhütlere uymadıkları ve kolayca da uymayacakları da bilinen birşey...

Bu anlaşmaları hayata geçireceklerini «taahhüt» ettikleri halde, pratiğe geçirmedikleri diğer iki anlaşma da; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Sosyal Haklar Şartı'dır. Bu anlaşmalar, bünye itibarıyla birbirlerine benzer ülkeler arasında düzenlenmiş olan metinlerdir. Uluslararası Hukukçular Birliği; 12 Mart uygulamalarının ve bu dönemde yapılan Anayasal değişiklikların, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin sözüne ve özüne aykırı olduğunu dünya kamuoyuna defalarca açıklamıştır. Avrupa Sosyal Haklar Şartı'nı da yıllarca önce imzaladıkları halde, iktidarlar çekmecelerinde tozlanmaya bırakmışlardır. Bu anlaşmayı onamamakta ısrar etmektedirler. Çünkü, o sözleşme de, tüm kamu görevlilerinin; sendika, toplu sözleşme ve grev hakları vardır. Ama, kamu görevlilerinin yurtsever demokratik mücadelesi boyutlandıkça, egemen güçler bu yasayı da tanımak zorunda kalacaklardır.

«Uygar» bir ülke olma izlenimi uyandırmaya çalışan ve bu politikayı kendi yararlarına uygun gören burjuva iktidarları; ülkeye döndüklerinde insan haklarına karşı isterilerini bir kat daha artırmaktadırlar. Herkesi kör, sağır ve dilsiz sanan bu baylar; bir de özgürlükler ve insan hakları konusunda nutuk atmaktan da geri kalmazlar. Oysaki dünya kamuoyu dönen fırıldakların farkında. Onlar görüyor, duyuyor ve konuşuyorlar. Ve bu politika birgün mutlaka inine tıkılacaktır. Dünya kamuoyu, MC'nin dediklerini yineliyecek kadar papağan değil.

MC'nin büyük ortağı daha dün radyoda, insan haklarına saygılı olduğunu, ırk ayırımına karşı ve ezilen halklardan yana olduğunu avazı çıktığı kadarıyla haykırdığı halde; Birleşmiş Milletler de «Irk ayırımını kınama toplantsı»nda Türkiye temsilcisi çekimser oy kullanmıştır. Egemen güçler Birleşmiş Millet'lerde çekimser oy kullanırken; ülkede devrimci güçler büyük bir coşkuyla «21 Mart Irk Ayırımını Tasfiye» günü ile ilgili olarak «Irk Ayırımını Protesto Haftası» düzenlemişlerdir.

sanat-edebiyat

Serborıyên Şêx Rasim (1)

Lı Kurdıstana me bı nav û deng e ocaxa Zuhrewi
Lı wır dıxwinın feqî Farısî û Erebî
Lı wır din dıbın baqıl, nexweş dıbın xweş!
Dıbên kor dıbinın lı wır, kud dıbezın wek gurêx
Çer gerıya lı ser canê wan destê şêx!
Ango def dıbe hemû derd û jan û kul û kawıs
Jın xwedi zaro dıbın, estewır dıbın avıs!

Jı wê ocaxa han rojek derket şêxeki cıwan,
Lê wi tenê ne xwendi û Farısî û Erebî
Dıgel wan hıfz kırıbû İngilizî û Tırkî,
Tenê bê hay bû jı zımanê Kurdî..
Xwend lı zaningehên bılındı lı Tırkistan û kafıristan
Bı pere û pûlê ocaxa Zuhrewî, wek çaqılê deryan..
Ango postek dın lı xwe kır, dıgel wan postan!
Bı navê Şêx Rasim efendi, şêxê Kurdıstan..

ŞEVEKİ ŞEX RASİM EFENDİ

Şêxê me yê cıwan
Çıqas bımbarek bû lı nıg mırid û bendan
Ewqas ji bı rûmet bû lı otêl û barên Anqaran.
Şevekê rûnışti bû lı otêl Balin, cıyê mêvanan,
Sohbet dıkır tev lı axa û began
Ku hatıbûn jı mıntıqa bıjartınê, welatê Araratan.
Lê şêxê me, her ûsa ji, lı parlamentoyê endam bû;

Nuha ji nêzik bû bıjartıneke dın,
Konevan tên dıçın; lı vır, lı wê kom dıbın..
Şêx Rasim Efendi lı cıyê xwe rûnıştibû gıran,
Çay û qehwe dıgot jı bo wan!
Lı ser derdên welat dûr û dırêj qısekırın,
Lı derman û çare geriyan!.
Ango, m e ûsa got, ne bı rasti, bı henekan..
Qısekırın lı ser şolê axa û began!.
Hınan qıredi dıxwest, hınan ci û meqam,
Pê ra Şêx got, «Lı ser serê mın,
«Jı bo van meselên gıring,
«Ezê sıbê bıçım, bıbinım weziran,
«Hûn bawer bın, qıseki mın du nakın.»
Û bı dılxweşi jı hev veqetıyan;
Mêvan çûn der,
Şêxê me çû barê Amêrikan
Pariki xweş bıke ser!
Jı xwe ra xwest şerab û viski,
Lı barê Amerikan ji nabe Mısılmantî!.
Du-sê pıyan avêt bı dû hev,
Xem û xeyal revin çûn,
«Oxx!..» ek derket jı dev.
Lı nêzik rûnıştibû dilberek cıwan,
Porzer û lêvsor, bejn weke tayan!
Mıl tazi bûn, niv-nivê xuya dıkır du memık,
Wek zebeşên pıçûk, an sêv û porteqalan!
Her çıqas lêvên wê lı pıyan bû,
Çavên vê carcara lı doran bû!.
Şêxê me yê bımbarek bû sıst
Û pıyana xwe rakır lı yê wê xıst!
Kenıyan bı leqleq û teqteq
Pê ra poz dan ber hev, kırın pıstepıst..
Nızanım dilbera han jê ra çı got,
Lê şêxê me lê vegerand:
«Helal be jı te ra hezar pangınot!.»
Hev û du pır ne anin û ne bırın,
Derketın oda jorin..
Navê dilberê Guzide bû
Lê bı xwe jı navê xwe zêde bû..
Şêx gerand destê xwe lı nav sing û beran,
Bax û bexçe û bıstan û şaran,

Mit û mıji jı jêr û joran..
Bı eşq û sohbet û paçik û şayê
Şêxê me ji wê şevê lı bıhûşta dınyayê!.

ROJA DIN
DI MEQAMA WEZİRÊ DAXİLİ DA

45

Wezir rûnıştibû lı ser kursiki mezın
Ketibû nav dek û dubaran
Lı dêri xıst û kete hundur mıdûrî xusûsi
Got, «Wezirî mın,
«Hatıye Şêx Rasim Efendi, te bıbini, dıxwazi.»
Wezir got, «Haa, Şêx Rasim Hazretleri..»
Û kıre teqeteq keni, «Berde bıla bê..»
Gava Şêx Rasim kete hundur
Rabû jı cıyê xwe vezirê gır,
Hev û du hembêz kırın,
Bı rû va dalêz kırın.
Xal-xatır pırskırın, paşê çay û qehwe,
Şêx Rasim hate ser qıse:
Got, «Ez sıbê dıçım mıntıqa bıjartınê,
«Jı bo wê hatım;
«Çı emır dıdi, çı ferman?
«Yek ji, mırovek mın heye û jı me ye,
«Bı kerama xwe, wi lı ciki bıki dergevan..»
Wezir jê ra got: «Ser seran, ser çavan!
««Jı bo wi hema bıdım ferman.»
Lı pışta şêx Rasim xıst:
«De te bıbinım, lı nav gundankevi weke guran,
«Me ra kom bıki rayan.
«Lı pışta te ne hemû polêz û cendırme,
«Wali û qeymeqam!
«Mın bıhistiye, lı wê ji derketıne çavsorê çep,
«Dıbe hınek zehmet bıdın te,
«Lê jı bo wan ji hazır e kelepçe û zından!»
Şêx Rasim lê vegerand:
«Mereq meke, heyran!
«Çıma tu nasnaki Kurdan?!.
«Estafurulah, ango Tırkê Çıyan!!!.
«Bı destani xudê gundi bı dû me ne

«U em bı dû hukumetê..
«Jı destê çepan çı tê!»
Û cardın hev û du hembêz kırın
Bı rû va dalêz kırın..

LI KURDISTAN

Her çıqas şêxê me xwedi kıramet bû ji
Lı mehfûra pira efsûnker suwar ne bû,
Suwar bû lı balafır,
Ber bı Kurdistan fırda çû..
Gava jı balafırê hat xar
Dor lê gırtın hempa û arikar,
Çûne dest û piyan
Pê ra suwar bûn, ber bı bajêr ajotın,
Şêx kete bajêr bı qeflê tırampêlan.
Roja dın xwe ra gırt şofêrek cıwan,
Derket ber bı gundan.

Lı gundan bû hawar; çar ali, heft doran,
Bezin hatın pêş mırid û derwêş,
Cotkar, pale, belengaz, reben û rût,
Bı tenê mıri ranebûn lı goran!.
Qor bı qor, bı dû hev, wek leşkeri
Xwe avêtın dest û pi,
Ku derman bû jı bo derd û kulan
Xuliyê bın lıngan!
Tıliyên wi rasterast bıhûşt nişan dıdan!
Ava kewser, xwarınên rengareng lı ber..
Kaniyên rûn û hıngıv,
Dengê bılbıl, bıhna gul,
Çıl hûri û gılman!
Dıgotın, «Şêxê reben
«Rû û can jı xwe dıgre,
«Lı vê dınê û wê dınê bo me dıxebıte
«Ku me xılaske jı derd û zehmetê dınû!»
Lê çı bızanın gundiyê çavgırti yê reben
Ku ew destên bımbarek du rojan berê
Dıgeriyan lı bexçe û bıstanên Guzide Xanımê!
Dıbeziyan bı kum û derpe û şal,

Bı çit û ehram,
Bı cılên perıti, lıngên xasi
Bo ku kom bıkın sewabê û bırevinın gunehan!
Herweki ew ne dahatın dest tal;
Hınan bı penir û mast, toraq û sawar,
Hınan bı rûn û hıngıv,
Bı berx û kar,
Bızın û beran û dewar!
Lê gelek dahatın bı koma peran
Ku hêsantır bû lı ser rêyan.

Lê ewqas maçkırın û dıa û gazin
Carcara jı şêxê me ra dıbû ezebek mezın.
Lı gundeki, gava destê xwe westiyabû
Lı pençıra tırampêlê,
Vegeri, şofêrê xwe Hesen ra got:
«Lo, pariki ji tu werê
«Destê xwe dırêj bıke jı pençırê!»
Carê ji raste keçeke bedew hat lı ser rê,
Hay jı ser çû, vegeriya şofêr, got:
«Merıv dıde hemû meqam û navan
«Bo ku şevekê rakeve bı vê dilbera han!.»

ŞOFERÊ ŞÊX DIREVE

Hesenê cıwan xebatkar bû, lê ne bê ar bû..
Bı çavên xwe dıdit kırêtiyên han
Û pır tıştên dın ku me ne dızaniyan.
Paşê ana-avradek kışand
Û reviya, gava rezilti derkete ber lêvan!
Wi pırskeran ra ûsa dıgot:
«Na bıra, ne dıkım şoleke ne rınd,
«Ne jı dıxwazım kırêyek bılınd.
«Mırovê ûsa bed û kırêt,
«Mın emrê xwe da ne bıhist, ne ji dit,
«Ez sond dıxwım rezilê han
«Tu caran ne hatıye cihan!
«Hûn hin herın dest û piya maçbıkın,
«Jı kertiya xwe ra ilaç bıkın..»

ŞÊX DİSA DIBE ENDAM

Şêxê me meheki xwe temam kır,
Gelek mal û pere û ray kom kır.
Disa bû endam,
Tev lı çend axa û began.
Lı balafıra xwe suwar bû,
Ber bı Anqara fırda çû!.

(1) Ev helbest, jı pırtûka «HELBESTEN KURDÎ», Weşanên Ronahî hatıye ıstandın. Du nav bı aliyê me hatın guhartın.

ŞEYH RASİM'İN MACERALARI [1]

Bizim Kürdistanda namlıdır Zührevi ocağı
Orada fakihler okur Farısî ve Arabî;
Deliler akıllanır, hastalar iyileşir, orda
Derler ki körler görür, kötürümler azgın kurda döner
Tenlerinin üstünde şeyhin eli dolaşınca!
Yani geçip gider tüm dertler, acılar, yaralar, kâbuslar,
Kadınlar çocuk sahibi, gebe olur kısırlar!

Bir gün genç bir şeyh yetişti bu ünlü ocaktan;
Ama o, yalnız Farsçayı ve Arapçayı hıfzetmemişti,
Bunların yanısıra İngilizce ve Türkçeyi de bitirmişti,
Yalnızca Kürtçenin semtinden geçmemişti..
Türkistanın ve Frengistanın üniversitelerinde okudu
Zührevi ocağının gücüyle, onlarda para, deryada su...
Böylece bir post daha giyindi diğer postların yanında,
Şeyh Rasim efendi adıyla, Kürdistanda...

ŞEYH RASİM EFENDİNİN BİR GECESİ

Delikanlı şeyhimiz
Kutsal olduğu kadar mürit ve kölelerin nazarında
O kadar da itibarlıydı Ankara'nın otel ve barlarında.
Bir gece oturmuştu otel Balin'de konuklar bölümünde,
Sohbet etmekteydi ağalar ve beylerle
Ki seçim bölgesinden gelmiştiler, Ararat'tan.

Çünkü şeyhimiz parlamentoda üyeydi, hem de;
Şimdi de yeni bir seçim yaklaşmakta,
Konuklar gelip gitmekte, burda orda toplanmakta...
Şeyh Rasim efendi bir koltuğa kurulmuştu, ağır,
Onlara çay-kahve ısmarlıyordu.
Ülkenin sorunları üstünde konuştular uzun uzun,
Çözümler aradılar!.
Öyle dedikse, inanmayın, şakadan...
Konuştular beylerin ve ağaların işlerinden!.
Bazıları kredi istiyordu, bazıları yer ve makam.
Sonra dedi ki Şeyh: «Başım gözüm üstüne;
«Bu önemli işler için
«Yarın gidip bakanları göreyim;
«İnanın, bir sözümü iki etmezler.»
Ve gönül hoşluğuyla ayrıldılar birbirlerinden
Konuklar çıkarken dışarı
Şeyhimiz yürüdü Amerikan bara
Azıcık tütsülemek için kafayı!
İstedi şarap ve viski,
Amerikan barda da Müslümanlık olmaz ya!..
Ardarda iki-üç kadeh yuvarladı;
Gamlar, sıkıntılar uçup gittiler,
Ağzından bir «ohh!..» çıktı.
Yakınında oturmuştu genç bir dilber,
Sarı saçlı, kor dudaklı, fidan boylu!
Kollar çıplaktılar ve göğüsler yarı-yarıya görünmekte...
Küçük karpuzlar gibi, ya da iri elmalar ve portakallar!
Her ne kadar dudakları kadehte ise de
Gözleri zaman zaman çevresini süzmekte!.
Derken kutsal şeyhimiz gevşedi,
Kadehini kaldırıp onunkine değdirdi!
Gülüştüler gevrek kahkahalarla,
Sonra burun buruna verdiler, fısıltılarla...
Dilberin ne dediğini bilmeyiz ama,
Şeyhin cevabı şu oldu:
«Helal olsun sana bin kayma!.»
Velhasıl pazarlık fazla sürmedi,
Çıktılar yukardaki odaya..
Dilberin adı Güzide idi,
Ama kendi adından ziyade idi...
Şeyh gezdirdi elini göğüs ve sinelerde
Bağ-bahçelerde, bostan ve kentlerde

Emdi emişti yukardan, aşağdan...
Aşk-sohbet, öpücük ve neşeyle
Yaşadı o gece şeyhimiz dünya cennetinde!.

ERTESİ GÜN
İÇİŞLER BAKANININ MAKAMINDA

Bakan yüksek bir koltukta oturmakta,
Kafasında hileler, plânlar kurmakta.
Kapıyı çalıp içeri girdi özel müdür,
Dedi, «Sayın bakanım,
«Şeyh Rasim Efendi gelmiş, sizi görmek ister.»
«Haa, Şeyh Rasim hazretleri mi?.»
Ve gevrek bir kahkahayla güldü, «Bırak gelsin...»
Şeyh Rasim girince içeriye
Koca bakan kalktı yerinden, yürüdü ileriye.
Birbirlerini kucakladılar,
Öpüşüp yalaştılar.
Hal-hatır sordular, sonra çay ve kahve,
Derken Şeyh Rasim başladı söze:
Dedi: «Yarın seçim bölgeme gideceğim,
«Onun için geldim;
«Emrin, buyruğun nedir?
«Bir de, bir adamım var, bizdendir,
«Lütfedip kendisine bir kapıcılık bulasın.»
«Başım gözüm üstüne» dedi Vezir!
«Onun için hemen emir vereyim.»
Sonra Şeyh Rasim'in sırtına vurdu:
«Köylere düşesin kurtlar gibi,
«Bize oy toplayasın.
«Arkandadır tüm polis ve jandarma,
«Vali ve kaymakam!
«Duydum ki orda da türemiş bazı gözü dönmüş solcular,
«Belki sana biraz zahmet çıkaracaklar,
«Ama onlar için de hazırdır kelepçe ve zindan!»
Şeyh Rasim dedi ki:
«Merak etme, iki gözüm!
«Neden, Kürtleri bilmez misin?!.
«Şeyy, yâni dağ Türklerini!!!!.
«Allahın yardımıyla köylüler ardımızdadır

«Ve biz hükümetin ardında..
«Solcuların elinden ne gelir!»
Ve bir daha kucaklaştılar,
Öpüşüp yalaştılar..

KÜRDİSTAN'DA

Şeyhimiz keramet sahibi idiyse de
Cadının halısına binip gitmedi,
Bindi uçağa,
Kürdistan'a doğru uçup gitti..
Uçaktan indiğinde
Çevresini sardı adamları ve yardımcılar;
Eline ayağına kapandılar,
Sonra binip kente doğru sürdüler,
Şeyh kente girdi bir otomobil kafilesiyle.
Ertesi gün kendisine genç bir şoför buldu,
Köylere doğru yola koyuldu.

Köylerde haber oldu, yedi iklim, dört köşede,
Koşup geldiler müritler, dervişler,
Çiftçiler, ırgatlar, yoksullar, zavallılar, çıplaklar,
Yalnızca ölüler kalkmadı mezarlarından!.
Sıra sıra, ardarda, askerler gibi,
Şeyhin eline ayağına atıldılar;
Çünkü ilaçtı tüm dertler, yaralar için
Onun bastığı toprak!
Parmakları dosdoğru cenneti gösterirdi!
Kevser suyu, yanında rengârenk yiyecekler..
Yağ ve bal akan çeşmeler,
Gül kokusu, bülbül sesleri,
Kırk huri ve gılman!
Derlerdi: «Zavallı Şeyh,
«Bu dünyada ve ötekisinde bizim için çalışıyor,
«Bizi dünyanın derdinden, zahmetinden kurtarmak için,
«Ne zahmetlere katlanıyor!»
Ne bilsin gözü bağlı, zavallı köylüler
Ki iki gün önce o kutsal eller
Güzide hanımın bahçe ve bostanında dolaşırdı!
Koşuyorlardı külahla donla, şalvarla,

Yazmalı ve ehramlı,
Yırtık pırtık elbiselerle, çıplak ayaklarla,
Sevap kazanmak ve günahlarını kovmak için!
Ve elleri boş gelmiyorlardı öyle;
Kimi çökelek ve bulgur, kimi yoğurt ve peynir,
Kimi yağ-bal,
Kimi bir kuzu, bir gidik,
Kimi bir koç ya da sığır!
Ama çokları geliyordu bir demet parayla
Ki daha uygundu yol boylarında..

Yine de o kadar el ayak öpüş, dua ve inleme
Bazan büyük bir azap veriyordu şeyhimize.
Bir köyde eli öpülmekten yorulunca
Otomobilin penceresinde
Dönüp şoförü Hasan'a dedi ki:
«Biraz da gel sen
«Elini uzat şu pencereden!»
Bir keresinde de güzel bir kıza rastladı yol üzerinde,
Aklı başından gitti, döndü şoförüne:
«İnsan bütün makamları, unvanları verir», dedi,
«Bir gece geçirmek için bu dilberle!.»

ŞEYHİN ŞOFÖRÜ KAÇIYOR

Genç Hasan bir işçiydi, ahlâksız değil..
Gözleriyle görüyordu bu çirkinlikleri
Ve daha bilmediğimiz nice şeyler..
Sonunda bir ana-avrat çekti
Ve kaçtı, rezillik dizboyuna çıkınca!
Soranlara dedi ki o:
«Yo kardeş, ne kötü bir iş yaparım,
«Ne yüksek bir ücret alırım.
«Böylesine kötü, pis bir adam
«Ömrümde ne gördüm, ne duydum,
«Yemin ederim ki böyle bir rezil
«Yeryüzüne asla gelmemiştir!
«Ama siz yine de el-ayak öpün, gidin,
«Eşekliğinize derman edin!»

ŞEYH YİNE MEBUS OLUYOR

Şeyhimiz bir ayını tamamladı,
Bir hayli mal, para ve oy topladı.
Yine mebus oldu,
Birkaç ağa ve beyle birlikte.
Uçağına bindi,
Ankara'ya doğru uçup gitti!.

---

(1) Bu manzum hikâye, **Helbestê Kurdi** (Kürtçe Şiirler) adlı kitaptan, Ronahî Yayınlarından alınmıştır. Metinde geçen iki isim tarafımızdan değiştirildi.

olaylar-yorumlar

UŞAK'TA FAŞİST BASKILARA KARŞI HALK AYAĞA KALKTI

Ülkenin dört bir yanında yürütülen faşist baskılar, geçtiğimiz Mart ayı ortalarında, faşistlerin cinayetleri yüzünden halkın sabrını taşırdı ve Uşak halkı olayları protesto etti.

Eğitim enstitüsünü faşistleştirme çabalarıyla bu yıl Uşak eğitim enstitüsüne alınıp yuvalandıdırılmış olan beslemeler, uzun bir süreden beri olaylar çıkarmakta ve öğrencilere saldırmakta idiler. 17 Mart günü beslemeler Eğitim Enstitüsündeki kız öğrencilere saldırıp onlara işkence ettiler. Daha sonra Öğretmen lisesine ve Yay - Kur yüksek meslek okuluna da saldırdılar. Bu saldırılar sırasında Haydar Öztürk adlı bir devrimci öğrenci silahla vurularak öldürüldü.

Cenazeyi hastahaneden almak için giden öğrenciler ve halk polis ve jandarmanın kurşunlarıyla karşılaştılar. Ancak halk barikatları yardı ve cenazeyi alıp kent içinden geçirerek törenle gömdü.

Çevreden getirilen toplum polisleriyle aynı gün 23.30 sıralarında tekrar okullar basıldı ve bu arada Semiha Özgür adlı kız öğrenci polis ateşiyle vurularak öldü. 200 öğrenci gözaltına alındı, bu öğrencilere 24 saat işkence edildi. Polis öğrencilere karşı devam ettiği harekette göz yaşartıcı ve sis bombaları kullandı. Saldırgan faşistlere birşey yapılmazken öğrencilere karşı girişilen bu baskı ve saldırılar halkın sabrını taşırdı; kent halkı duruma müdahale ederek öğrencileri sığındıkları mahzenden kurtardı. Daha sonra vilayet önüne yürüyen büyük bir halk kitlesi Vali ve MC iktidarı aleyhine tezahürat yaptı. Bunun üzerine valinin emriyle halkın üzerine ateş açıldı ve 20'ye yakın kişi yaralandı. Ancak kitlelerin artan baskısı karşısında göz altına alınan 200 öğrenci serbest bırakıldı ve halk ancak ondan sonra dağıldı.

Olaylar sırasında yaralanan 70 - 80 kişi İzmir devlet hastahanesine götürüldü. Uşak devlet hastahanesine götürülen yaralılara, bu hastahanedeki faşist olduğu bildirilen doktor bakmayı reddetti. İzmir'e götürülen yaralılardan iki kişi de daha sonra öldü.

Uşak valisi, faşistlerin saldırılarını ve kendi suçunu gizlemek için olaylarda «sol tahrik» olduğunu söyledi, İçişleri bakanı da bunu hemen ilan etti. Bu olaylar bir kez daha MC iktidarının zorbalığını, zulmünü, faşist niteliğini açığa vuruyor. Kitleler, artık dayanılmaz hale gelen bu zulüm karşısında, Uşak'da olduğu gibi zaman zaman

kendiliğinden ayağa kalkıyor, tepki gösteriyorlar. Uşak gibi, şimdiye dek sesi çıkmamış bir ilde yer alan birkaç gün süreyle kenti allak bullak eden bu olaylar, Türkiye'de faşist zorbalığın yaygınlığını gösterdiği gibi, emekçi halk yığınlarının bu zorbalığa duyduğu tepkiyi ve kitle muhalefetinin boyutlarını da gözler önüne seriyor. Kitlelerin gücü, faşist dikta yolunda olanları er geç kahredecektir.

SASON OLAYLARI

Mart ayı başlarında Sason çevresinde meydana gelen olaylar, doğuş nedenleri ve vardıkları sonuçlar bakımından ilginçtir.

Bir ara basına yansıyan, fakat üzerinde pek durulmayan ve ülkede yer alan pek çok olay arasında kaynayıp giden bu olay, kısaca şöyle cereyan etmiştir:

Sason'un Sarting mıntıkasında Yaşar aşireti ile Kör Cemil'in aşireti arasında çıkan bir sürtüşmede, Kör Cemil adlı şahsın kardeşi vurulur. Kör Cemil'e bir miktar toprak verilerek iki taraf barıştırılır. Ancak toprağın sahibi, Muş'ta oturan bir kişi, toprağını vermeyince sözleşme de bozulur. İki taraf karşılıklı olarak birbirlerinden kadın ve kız kaçırırlar; bu arada Yaşar aşiretinden biri vurulur. Bunun üzerine Yaşar aşiretinden birkaç kişi dağa çıkarlar. Burada Jandarma işe karışır.

Dağa çıkanların üzerine gönderilen jandarma birlikleri Sarting köyüne gidip çocuk ve kadınlar da dahil tüm köy halkını köy meydanında toplar ve har zamanki baskılara, eziyetlere girişirler. Bu arada bir jandarma erinin «komutanım, çocuklar bu soğuğa dayanamaz, ölürler» demesi üzerine uzatmalı çavuş, «Kürt değiller mi, hepsinin canı cehenneme, tümü gebersin!» diye karşılık verir.

Baskılar o düzeye varı ki Sarting'deki birbirine hasım iki aşiretin (Yaşar'lar ve Kör Cemil taraftarları) mensupları da jandarmaya tepki gösterirler; çatışma çıkar. Çocuklarını korumak için öne atılan kadınlardan biri ölür, biri de yaralanır. Jandarmalar, köylülerin direnmesi karşısında geri çekilirler. Kozluk ve Batman'dan takviye kuvvetleri getirtilir, jandarma yeniden saldırıya geçer; iki köylü, iki jandarma eri, iki de uzatmalı çavuş yaralanır. Jandarmalar yine geri çekilmek zorunda kalırlar. Ama geri çekilirken: «Biz buraya karargah kurduğumuz zaman dünyanın kaç bucak olduğunu size göstereceğiz!» derler...

Son olarak alınan haberlerde, dağa çıkanların direnmeye devam ettikleri, ölen kadının cesedinin uzun bir süre açıkta kalıp şiştiği, yaralıların kendi hallerine bırakıldıkları, dağdaki erkeklere karşı yeni bir hareket düzenlendiği belirtilmekteydi.

Sason olayları, sömürgeci yönetimin halkımıza karşı tutumunu bir kez daha ortaya koyuyor. Görüldüğü gibi, iki aşiret halkı arasında yer alan bir sürtüşme ve ortaya çıkan kan davasına müdahale eden jandarma, suçluları yakalamaktan çok sivil halk üzerinde baskı ve terör yaratıyor. O kadarki birbirine hasım olan ve hâlâ da barışmamış olan iki aşiretin mensupları da bu baskılara karşı ortaklaşa tepki gösteriyorlar ve jandarmayla çatışmak

zorunda kalıyorlar. Olaylar giderek büyüyor, köylerde karargâhlar kuruluyor. Uzatmalı çavuş, «Kürt değiller mi, bırak ölsünler..» diyor.

Sason eski bir isyan bölgesidir. Ünlü sason isyanı da jandarmaların köylü kadınların ırzına tecavüzünden patlak vermiş ve bu ayaklanmada binlerce Sason'lu ölmüştü. Baskı ve zulüm ortamında bazan bir kıvılcımın nerelere dek varacağı bilinmez. Sömürgeci iktidarların Kürt halkına karşı kin ve düşmanlıkla şartlandırdıkları «görevliler» şu ırkçı-faşist MC döneminde, halkımıza karşı daha da tahrikçi, daha da sadırgan davranıyorlar.

Bir yanda sömürgeci, ırkçı bir yönetim; onun zulmü ve baskısı; diğer yanda halâ birçok yerde aşiret yaşamını aşamamış, yoksul, cahil bırakılmış bir halk. Kitlelerin bu çıkmazdan kurtulmaları, bu zulüm ve sömürü çemberinin kırılması için daha çok çaba harcamak, çok acı çekmek gerek. Ama bu çember, hiç kuşkusuz, uzak olmayan bir günde kırılacaktır. Bunu tüm Türkiyeli emekçiler, devrimciler ve demokratlar omuz omuza mücadeleleriyle kıracaklardır.

ANKARA D. H. K. D. KAPATILDI

Ankara Devrimci Halk Kültür Derneği (DHKD) 16 mart günü, canı istediği gün istediği derneği kapatan Ankara Valisi Durmuş Yalçın tarafından, gerekçe gösterilmeden kapatıldı. Daha önce TÖB-DER iki kez, TÜM-DER ve TÜTED'i bir kez kapatmış ve bu karları Danıştay'ca iptal edilip yasa dışı işlemleri boşa çıkartılmış olan bu vali, DHKD ile birlikte İGD'yi (İlerici Gençler Derneği) ve SGB'yi (Sosyalist Gençler Birliği adındaki iki derneği daha kapattı.

Ankara DHKD, bundan iki ay önce kurulmuştu. Polis iki kez, ortada hiç bir neden yokken derneğe baskın yaptı, ama kendi tabirleriyle, her hangi bir «suç unsuru» bulamadı. Sonunda, hiç bir suç unsuru bulunmasa da, bildiğini yapmakta kararlı olan bay Durmuş Yalçın, derneği kapatmaktan kendisini alamadı. Kapatılış gerekçesini almak için valiliğe başvuran dernek avukatına bu gerekçe verilmedi. DHKD 'nin ve diğer derneklerin avukatları yürütmenin durdurulması ve kararın iptali için Danıştay'a başvurdular.

Görülüyor ki MC iktidarı ve onun valileri, yasa masa dinlemiyorlar. Diğer tüm temel haklar ve özgürlükler gibi dernek kurma hakkı ve özgürlüğü de bu ülkede MC'nin insafına kalmıştır ve MC bu hakkı pratikte yoketmekte, işlemez hale getirmektedir.

Türkiye giderek ilginç bir görünüm kazanıyor. Bir yandan yıllardır eğitilen komando adlı sivil milisler, MC'nin faşist beslemeleri cinayetlerle, saldırılarla, yakıp yıkarak halkın mücadelesini, direnmesini kırmaya çalışıyorlar; diğer yandan MC iktidarı elindeki tüm olanaklar ve güçlerle onlara yardımcı oluyor. Polisler, İstanbul'un ortasında kitapçı dükkanlarına yapılan baskınları, yakılan kitap ve gazeteleri gülerek seyrederken, Ankara Valisi ve onun gibiler de demokratik örgütlerin kapısına mühür basıyorlar. Bakalım bu işler ne kadar sürecek..

Derneğin kapatılması nedeniyle

Ankara DHKD başkanı Hazım Kılıç, basına aşağıdaki açıklamayı yaptı:

«MC işbaşına geldikten bu yana, faşizm hızlı bir tırmanma dönemine girdi. Bu süreç içinde, resmî daireler, üniversiteler ve diğer eğitim kurumları faşist yatağı haline getirildi. Baskılarını her alanda yoğunlaştıran ırkçı MC'nin cinayet şebekeleri faşist MHP'li-Ülkü ocaklı komandolar her gün ilerici, demokrat ve devrimci öğrencileri, işçileri öldürüyorlar, üniversiteleri polis desteğinde işgal ederek, okuma özgürlüğünü ve can güvenliğini ortadan kaldırıyorlar. Doğuda halkımız üzerinde ırkçı-şoven asimilasyoncu baskılar yoğunlaştırılıyor, öğretmen, memur yerden yere sürülüyor, tüm emekçi yığınlara baskı yapılıyor; kısacası Türkiye zor günler yaşıyor, öyle ki, ilerici gazeteleri okuyanlar bile yollarda kurşunlanıyorlar. Seçim döneminin başlamasıyla saldırı ve cinayetlerin ülkede yoğunlaştığını görüyoruz.

Tüm bu baskı ve cinayetlere rağmen, demokrasi, barış ve özgürlükten yana güçler, tırmanan faşizme karşı demokratik hak ve özgürlükleri geliştirme mücadelelerini sürdürüyorlar.

Tırmanan faşizme karşı özgürlük ve demokrasi mücadelesinde yer-alan derneğimiz, DEVRİMCİ HALK KÜLTÜR DERNEĞİ (DHKD)'de MC'nin adamı Ankara Valisi Durmuş Yalçın tarafından yasalara aykırı ve gerekçesiz, olarak süresiz kapatıldı.

Derneğimizin faaliyetten alıkonulması, kitlelerin demokratik örgütlenmesine yönelen ırkçı-faşist tehdit ve baskıların bir parçasıdır. Baskı ve terörlerinin; demokratik halk güçlerinin örgütlü gücüyle geriletilerek yokedileceğini bilen faşizan güçler, faşist bir diktatörlük oluşturma yönünde devrimci demokratik güçlerin her türlü örgütlenmesine müsaade etmemektedirler.

Ancak, bu, faşizan güçlerin isteğine göre olmayacaktır. Devrimci-demoratik güçler baskıları aşarak demokratik örgütlenmelerini yapacak, faşizmi inine sokacaktır.

Halkımızın özgürlük ve demokrasi mücadelesinde kararlı olarak yer alan derneğimiz, henüz tüzüğü onaylanmadan, ilk normal Genel Kurulunu yapamadan MC'nin Valisi tarafından faaliyetten alıkonularak kapısına mühür vurulmuştur. Derneğimiz faaliyetten alıkonulmuştur; ancak, halkımızın özgürlük ve demokrasi saflarındaki kavgamız engellenemeyecektir.

Derneğimizin açılması için her türlü hukukî yollara başvuracağız. Tüm bu anti-demokratik baskılara rağmen, Derneğimiz açılacak ve halkımızın özgürlük, demokrasi mücadelesinde yerini alacaktır.

İSTANBUL DHKD ADINA MEHMET ASLAN YOĞUNLAŞTIRILAN FAŞİST SALDIRILARI KINAYARAK BASINA ŞU AÇIKLAMAYI YAPTI:

Faşizmin kurumlaştırılmasına yönelik faşist baskı, saldırı olayları yoğulaştırılmaktadır. Yurt düzeyinde işçilere, köylülere, öğretmenlere, tüm çalışanlara ve gençliğe yapılan saldırılar sonucu hunharca cinayetler birbirini izlemektedir. İşçi sınıfının ve tüm çalışanların ekonomik demokratik örgütleri üzerinde arttırılan baskılarla emekçi

kitlelerin demokratik direnişleri bastırılmak istenmektedir. TÖB-DER'in iki kez kapatılması, Ankara Devrimci Halk Kültür Derneği (DHKD), Sosyalist Gençler Birliği (SGB), İGD, PİM ve İYOD'un kapatılması, öğrenim özgürlüğünün ayaklar altına alınarak ilerici öğrencilerin kaldığı yurtların polis tarafından basılarak insanlık dışı işkencelerin yapılmasın karşın devrimci-demokratik mücadele yeni boyutlar kazanarak gelişmektedir.

Yurt ölçüsünde geliştirilen faşist baskı ve saldırı olaylarının Doğuda halkımız üzerindeki yansıması daha değişiktir. Egemen güçlerin yüzyıllardan bu yana halkımıza karşı sürdüregeldikleri baskı, sömürü ve zulüm artırılmaktadır. Aşiret ve mezhep çatışmaları bilinçli bir şekilde körüklenmekte, halkımızın gelişen devrimci demokratik muhalefeti zaafa uğratılmak istenmektedir. Bir yandan ırkçı şoven baskılar artırılırken bir yandanda yeni yeni katliamların maddi koşulları hazırlanmaktadır.

İşçilerin, köylülerin, öğretmenlerin ve ilerici gençliğin sokak canileri tarafından kurşunlanması, ekonomik demokratik örgütlerinin kapatılması, halkımız üzerindeki ırkçı şoven baskıların, zulmün arttırılması MC'yi girdiği darboğazdan kurtaramıyacaktır.

Zafer devrimci demokratik güçlerin olacak, faşizm özlemcilerinin istemleri kursaklarında kalacaktır.»

AĞRI TÖB-DER'e YAPILAN SALDIRILAR

MC'nin faşist beslemeleri, Mart ayında iki kez Ağrı TÖB-DER lokaline saldırmışlar, camları kırmışlar, bomba atmışlardır. İktidarın belli gerici unsurlarının himayesinde yapılan bu saldırılar kitlelerin daha da nefretine ve tepkisine sebep oluyor. Bu olayla ilgili olarak Ağrı TÖB-DER şubesinin yayınladığı bildiri şöyledir:

12.3.1977 günü Ülkü Ocakları Ağrı Şubesi Başkanı ve Üyelerinden bir grup şubemize saldırmışlardır. Silahlı saldırı sonunda bu kanlı kuruluşun mensupları iki genci bıçakla ağır şekilde yaralamış, lokalimiz camlarını kırmışlar, şube başkanını ölüm tehditleriyle aramışlardır.

Bu olay 15.4.1976 da, yine şubemize bombalı 24.10.1976 da da kurşun ve taşlarla iki kez saldıranların kim olduklarını ortaya çıkarmıştır.

Kardeşler.

Kimdir bunlar ve neden saldırıyorlar? Bunları kimler ve niçin kışkırtıyorlar? İlimizde can güvenliğini zedeleyen bu kanlı çetelere karşı yetkililer ne gibi önlemler almışlardır?

Bunlar halkımızın, onun devrimci öğretmeninin düşmanıdırlar. Bunlar soygun düzeninin, kapkaççı bezirgânları, vurguncu ve talancıların beslemeleridirler. Bunları ilimizde belli kimseler her bakımdan desteklemekte, kurmakta ve kışkırtmaktadırlar. Bütün bu tertiplerin, kanlı baskınların nereden geldiğini halkımız da iyi bilmektedir. Yalnız şunu belirtelim ki, eli kanlı soyguncular, bu tertiplerin hesabını mutlaka vereceklerdir. Kanlı çeteler, alçakça saldırılarını düzenlediler. Bu kudurmuş soygun düzeninin köpek fedaileri, çanak yalayıcıları halkımıza hesap vereceklerdir.

Kardeşler,

Şehrimizi bu gözü dönmüşlere teslim etmeyeceğiz. Saldırıların teşvik ve tahrikçilerini biliyoruz. Alçakların yıldırma ve baskılarından asla geri çekilmeyeceğiz. Yasaların bize tanımış olduğu hakları sonuna dek kullanacağız. Zalimler, hainler, halkımızın düşmanları tarihin tekerleğini geri çeviremeyeceklerdir.

Kardeşler,

Bu alçakları, sermayenin ve soygunun bu kanlı fedailerini iyi tanıyın.

Biz devrimciler, Yurtsever ve ileriler olarak kesinlikle ve kararlılıkla halk düşmanlarının saldırıları karşısında dimdik ve aşılmaz bir kale gibi duracağız.

TÖB-DER'in barış, demokrasi ve özgürlük mücadelesini hiç bir güç durduramayacaktır.

KAHROLSUN BU KANLI SALDIRI-LARIN TERTİPLEYİCİLERİ!
KAHROLSUN YOKSUL HALKIMIZIN DÜŞMANLARI!
KAHROLSUN FAŞİZM!
YAŞASIN ÖĞRETMENLERİN DEMOKRATİK KAVGASI
YAŞASIN HALKIMIZIN ÖZGÜRLÜK MÜCADELESİ!

TÖB-DER AĞRI ŞUBESİ
YÖNETİM KURULU

MEZHEP TAHRİKÇİLİĞİ İŞÇİLERİN BİRLİĞİNİ BOZAMAZ

Daha önce TÜS-DER Bingöl şubesini kurarak örgütlenen sağlık işçileri, sendika hakkını kazanınca DİSK'e bağlı HAS-İŞ sendikasına üye oldular. Örgütlenme çalışmalarını başarıyla sürdürerek Bingöl'deki sağlık işyerlerinde ezici çoğunluğu sağlayan ilerici ve devrimci işçiler üzerinde faşist baskılar yoğunlaştırıldı.

Faşist beslemelerin ideologu Nihal Atsız için (Bingöl senatörü olarak parlementoda bulunduğu sırada) özel af isteyen, MC'nin mutemed adamı ve bay Türkeş'in kirvası olan Bingöl Sağlık Müdürü Arif Hikmet Yurtsever sağlık işçilerini «Has-İş sendikasından istifa edip, Sağlık-İş'e girmezseniz sizi işten atarım» diyerek baskı altında tutuyor. Bay Yurtsever bu ve buna benzer tehditlerini savurmakla kalmamış, 30'a yakın işçinin işyerlerini değiştirmiş, ilçe ve köylere sürmüştür. Yiğit sağlık işçilerini sindiremeyen Türkeş kirvası müdür bu kez «Suniler müslümandır. Aleviler komünisttir. Kafalarını ezmek gerekir.» teranesiyle işçiler arasında mezhep çatışmasına yönelik tahrikçilik yapıyor.

Sağlık işçileri basına yaptıkları açıklamada: «Gerici tahrikler, ırkçı faşist baskılar bizleri mücadelemizden alıkoyamayacaktır. Birliğimiz ve kararlılığımız gerici, şoven tertipleri bozacak, mezhep tahrikçiliği yapanların maskesini bir kez daha düşürecektir» demişlerdir.

Bilindiği gibi bazı gericilerdende destek alarak Bingöl'e sızan faşist çeteler, bu yörede alevi-sünni çatışması yaratarak etkin olacaklarını düşlüyorlardı. Ancak devrimcilerin kararlı, militanca mücadeleleri faşist beslemeleri düş kırıklığına uğratmıştır. Son olarak çevreden bilinçsiz bir grupla bir süre önce TÖB-DER'e saldıran bu sokak canileri devrimcilerin sert tepkisiyle darmadağın olmuşlardır.

Egemen gerici çevreler şunu iyi

bilmelidirlerki: Ne faşist beslemelerin, ne Türkeş kirvası halkımızın düşmanlarının ve ne de Bingöl'ün özgül koşulların da devrimcilik adına TBP çatısı altında alevi kesimini toparlama çabası içinde olan maocu bozguncuların mezhep çatışması yaratma girişimleri halkımızın gelişen devrimci demokratik muhalefetini bölmeye güçleri yetmeyecektir.

FRANSIZ SEÇİMLERİ SOL'un ZAFERİYLE SONUÇLANDI

Mart ayında Fransa'da yapılan ve tüm dünyada ilgi ile izlenen belediye seçimlerde Komünist Partisi, Sosyalist Parti ve Radikal Solcu Partiden oluşan sol cephe büyük başarı sağladı. Sol cephe tüm belediye yönetimlerinin üçte ikisini elde etti. Sol cephe bu seçimlerde % 52'ye yakın oy alırken sağcı partilerin oy toplamı % 47'ye düştü.

Bu başarı, solun Fransa'da ve İtalya'daki gelişmesinden telaşlanan ABD ve Federal Alman emperyalistlerinin Fransız ve İtalyan soluna yönelik tehditlerinin ve Fransız tekelci burjuvazisinin, «sol iktidara gelirse ülkede anarşi çıkar» tarzındaki korkutmalarının kamuoyunda önemsenmediğini, bütün bunların artık kitleleri kandıramadığını ortaya koymaktadır. Öte yandan solun bazı Avrupa ülkelerinde gösterdiği gelişme, emperyalist güçlerin yanı sıra, onların dünyadaki öteki gerici müttefiklerini de rahatsız etmektedir. Örneğin Suudi Arabistan'ın ortaçağ kalıntısı yöntemi de bu konudaki rahatsızlığını sık sık açığa vurmaktadır. Daha geçende petrol bakanı Yamani, Fransa'da komünistler iktidara gelirse Suudi Arabistan'ın Fransa'ya petrol vermeyeceğini açıkladı.

Avrupa'da kitlelerin giderek sola yönelmesi karşısında ne yapacağını bilemeyen emperyalistler, Soljenitzin gibi hastane kaçkınlarından medet umacak duruma düşmüşlerdir. BBC'nin bu konuda hazırladığı bir flim Türkiye televizyonlarında da gösterildi ve iyi de oldu. Böylece seyircimiz Soljenitzin denen zatın ne menem bir şey olduğunu gözleriyle gördü. Soljenitzin'i herşeye rağmen, baskılara karşı sesini yükselten yürekli bir sosyalist yazar sananlar karşılarında sosyalizm düşmanlığını ruh hastalığına döndürmüş bir zavallı buldular. Soljenitzin «Biz batıya tapıyorduk »diyor ve yeteri kadar sosyalizm düşmanlığı yapmadıkları için kapitalistlere kuduruyordu. Öyle ya, emperyalistler bu kadar pasif olmasalar, iki yılda Sovyetlerde karşı devrim olur, bay Soljenitzin'de bir kahraman, belki de bir Çar olarak oraya dönerdi.. Soljenitzin'in hasta kafası neyse ama, insanın , böyle şeylerden medet beklediği, bu duruma düştüğü için emperyalizme acıyacağı geliyor.

Görünen odur ki ne emperyalist tehditler, ne petrol şeyhlerinin payandası, ne de Soljenitzin gibi havarilerin vaazları ne dünyada, ne de bizzat emperyalist ülkelerin göbeğinde sola açılışı önleyemeyecektir. Fransa'da genel seçimin sol cepheyi iktidara getirmesi en güçlü ihtimaldir. Kuşkusuz bununla herşey bitmeyecektir; ama Fransa'da İtalya'da ve diğer Avrupa ülkelerinde sınıf mücadelesini daha da hızlandıracak, keskinleştirecektir.

NGOUABİ EMPERYALİST AJANLAR TARAFINDAN ÖLDÜRÜLDÜ

KONGO Halk Cumhuriyeti Başkanı ve Kongo Emek Partisi Merkez Komitesi Başkanı Marien Ngouabi, 18 Mart'ta Brazzaville'de emperyalistlerin ajanları tarafından alçakça öldürüldü.

Ngouabi'nin şahsına yönelen suikast, aslında marksist eğilimli Ngouabi yönetimine ve sosyalizme yönelen Kongo devrimine karşı bir emperyalist karşı devrim hareketiydi. Nitekim yönetimi devralan 11 kişilik komite, Ngouabi'nin emperyalist ajanlar tarafından öldürüldüğünün, bunun sadece basit bir suikastten ibaret olmayıp, aynı zamanda Kongo devrimine karşı girişilmiş bir karşı devrimci hareket olduğunu açıklamıştır.

Afrika'da kararlı anti emperyalist tutumu ve ülkede sosyalizmi inşa etme savaşımında olan Kongo Halk Cumhuriyetinin geleceğine yönelen bu emperyalistlerin desteğindeki karşı devrimci darbe hareketi, Kongo halkının bilincine çarparak parçalandı. Emperyalistler ve uşakları devrimci halk hareketlerinin yenilmezliğini bir kez daha anladılar Kongoda..

KONGO Devrimi sağlam temellere dayanıyor

Kongo Halkı 1960 yılında emperyalistlerin Afrika topraklarındaki, ırkçı sömürgeci çıkarlarına önemli darbeler vurarak bağımsızlığına kavuştu. 1960 yıllarında Afrika'da yoğunlaşan bağımsızlık hareketleri, emperyalizme sömürgeciliğe ve ırkçılığa karşı savaşan halkların siyasal ve sosyal kurtuluşları için önemli perspektifler getirdi. Sömürgeci ırkçı sistemler karşısında ülkedeki güçler arasında önemli kutuplaşmalar oluşturdu, siyasal yönetimlerin sınıfsal karakterleri siyasal bağımsızlık yanında toplumsal kurtuluşun kaçınılmazlığı ve dünya devrimci güçleri ile gereken ilişkilerin sağlanma zorunluluğu sömürge halkların önündeki en önemli sorunlar olarak ortaya çıkmıştı. İşte Kongo devrimi de böylesi bir sürecin ürünü olarak gelişti.

«Fransız Kongosu» olmaktan çıktıktan soraki Kongo'nun gelişmesine bakmakta yarar var sanırız. Günümüzdeki bağımsızlık hareketlerinin önündeki engellerin aşılma mücadelesini Kongo 1960 'la birlikte yaşadı diyebiliriz.

Kongo'da bağımsızlık hareketinden sonra, siyasi güçler arasındaki mücadele de patlak verdi. Kongo'da iktidar mücadelesi ilk yıllarda, sömürgeci güçlerin desteği ile kurulmuş olan gerici UDDIA (Afrika Çıkarlarının Savunulması için Demokratik Birlik) ile, yabancı denetimin bir dereceye kadar azalmasından yana olan ve siyasal hayatın daha demokratikleşmesini isteyen MSA (Kongo İlerici Partisi ve Afrika Sosyalist Hareketi) arasında başladı. Bu iki siyasal hareketin Kongo'nun bağımsızlığı ile ilgili tutarlı bir politikalarının olmayışı yanında devrimci güçlerin de yeterli bir örgüte sahip olmayışları, Kongodaki siyasal mücadelenin açmazını oluşturuyordu.

Bağımsızlığın kazanıldığı 1960 yılında ilk hükümet, Abbat Youlou adında bir gerici kabile şefi tarafından kuruldu. Youlou, yönetimi daha ilk günlerinde ülkede bir askeri - polis diktatoryası kurmuştu. Muhalefet partileri, sendikalar ve geniş halk kitleleri baskı altında tutuluyordu. Bu baskılara karşı ülkede geniş direnme hareketleri baş gösterdi. Hükümet bu direnmelere karşı zor kullanarak halktan binlerce kişiyi öldürttü ve tüm de-

mokratik özgürlükleri artadan kaldırdı. Youlou yönetimiyle emperyalist tekeller eski çıkarlarını koruyor, Kongonun ekonomisi ve siyaseti bu tekeller tarafından yönetiliyordu.

Youlou işbirlikçi hükümeti, 1963 yılında işçilerin ve diğer toplumsal güçlerin büyük direnme hareketlerine dayanamayarak devrildi.

Ülkede siyasal güçlerin saflaşması ile birlikte devrimci güçler, başta işçi sendikaları, gençlik örgütleri, kadın örgütleri kısa sürede toparlanarak 1964 yılında Ulusal Devrimci Hareket (MNR) adındaki parti etrafında örgütlendiler.

Ulusal Devrimci Hareket her ne kadar ülkenin «bilimsel sosyalizm ilkelerine» uygun bir yol izleyeceğini beyan ettiyse de, partinin karmaşık yapısı, çeşitli eğilimlerin farklı talepleri, kitlelere yansıyan büyük hoşnutsuzluklar yaratıyordu, 1966 yılında baş gösteren gerici ayaklanma hareketlerinin bastırılması dahi gerici güçlerin tecritini sağlayamadı.

NGOUABİ'nin devrimci yönetimi iktidarı alıyor

1968 yılında devrimci bir ayaklanma ile Devrim Ulusal Kurulu iktidarı aldı. Silahlı kuvvetler Başkomutanı Marien Ngouabi Devlet Başkanı oldu. 1969 Aralığında Ngouabi başkanlığında Kongo Emek Partisi kuruldu. Yeni bir anayasa hazılandı ve ülkenin adı Kongo Halk Cumhuriyeti oldu. Bu tarihle birlikte Kongoda önemli siyasal ve sosyal gelişmeler oldu. Devrimin kazanımları korunarak sömürgeci -yeni sömürgeci güçler tasfiye edildi, işbirlikçi gerici güçler tamamen etkisizleştirilerek demokrasi ve sosyalizm yolunda önemli adımlar atıldı. Kongo Halk Cumhuriyeti Ngouabi yönetiminde, başta Sovyetler Birliği olmak üzere sosyalist ülkelerle önemli siyasi ve ekonomik ilişkiler kurdu. Afrikada ki kurtuluşçu güçler için Kongo Halk Cumhuriyeti sömürgecilere ve ırkçılara karşı yıkılmaz bir kale gibi duruyor şimdi.

Emperyalistler ve ajanlarının Ngouabi'yi fizik olarak ortadan kaldırmakla Kongo devrimini başsız bırakacaklarını düşünüyorlarsa bunu hiçte kolay olmadığını Kongonun devrimci kalkı gecikmeden göstermiştir. Sağlam temeller üstünde yükselen Kongo devriminin sosyalizm yolunda daha da güçlü olarak yürüyeceğinden kimsenin kuşkusu olmasın.

İLERİCİ LİDER CANPOLAT ÖLDÜRÜLDÜ

Uzun bir süreden beri başta ABD emperyalistleri olmak üzere, siyonizmin ve gerici Arap yönetimlerinin, Filistin ve Lübnan halklarının özgürlük mücadelesini boğma girişimleri, Lübnan İlerici Sosyalist Partisi Başkanı Kemal Canpolat'ın bir suikast sonucu öldürülmesine kadar vardırıldı.

ABD emperyalzminin ortadoğu'daki konumunu güçlendirme stratejisi üzerine temellendirilmek istenilen Lübnan iç savaşı, Filistin halkının kurtuluş mücadelesini boğma, Lübnan halklarının ilerici ittifakını parçalama girişimleri olarak sahnelenmişti. Ancak sosyalist güçlerin aktif desteği ve emperyalizme ve siyonizme karşı yiğit bir savaşım sürdüren Filistin ve Lübnan halklarının kararlılığı bu alçak komploları boşa çıkarmıştı.

1975 İç savaşın başlamasıyla tüm ilerici, anti-emperyalist güçlerin eylem birliğinin somutlandığı «İlerici Yurtsever Cephe»nin oluşmasında önemli rol oynayan ve cephenin liderliğine getirilen Canpolat Filistin Kurtuluş Örgütü ile de sağlam itifaklar sağlamış, düşman güçlere karşı ortak mücadele birliğine yardımcı olmuştu.

Emperyalist, siyonist ve gerici arap yönetimlerinin ortak suikast girişimleri Lübnan'daki siyasi ortamı gerginleştirme ve İlerici Lübnan hareketini lidersiz bırakma olarak amaçlanmıştır. Bu tür yöntemlerle emperyalistlerin, halkların bağımsızlık ve özgürlük mücadelelerini durdurduğu dünyanın hiçbir yerinde görülmemiştir. Lübnan ilerici ve sosyalist hareketi işçi sınıfı önderliğinde zafere ulaşacak, emperyalizmin ve gerici güçlerin ortadoğu'daki yaklaşan sonlarına katkısı ise büyük olacaktır.

özgürlük
yolu
aylık siyasi dergi

10 Lira